

**A Budapesti
Városdiplomáciai
Akadémia
Évkönyve
2020-2021**

**BUDAPESTI
VÁROSDIPLOMÁCIAI
AKADÉMIA**

Évzáró fogadás a Holland Királyság nagykövetségén 2021. július 5.

**A Budapesti
Városdiplomáciai
Akadémia
Évkönyve**

2020-2021

Kiadó: Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatal,
1052 Budapest, Városház utca 9-11.
Szerkesztette: Dr. Balázs Péter
Tervezés és tördelés: Sándor Zsolt
Nyomdai munkálatok: Főpolgármesteri Hivatal, Nyomdacsoport
Budapest, 2021

TARTALOM

A Budapesti Városdiplomáciai Akadémia indulása

A városok és városhálózatok szerepe a nemzetközi kapcsolatokban	5
<i>Karácsony Gergely</i> főpolgármester	
A városdiplomácia kihívásai a 21. században	7
<i>Korányi Dávid</i> , a főpolgármester városdiplomáciai főtanácsadója	
A Budapesti Városdiplomáciai Akadémia képzési koncepciója	9
<i>Balázs Péter</i> , az Akadémia igazgatója	
A 2020-2021. akadémiái év résztvevői	11
A Budapesti Városdiplomáciai Akadémia Tanácsának tevékenysége.....	14
A Budapesti Városdiplomáciai Akadémia Tanácsa	16

A tanulmányi program teljesítése

A Budapesti Városdiplomáciai Akadémia első éve	18
A 2020-2021. évi tanulmányi program	26
Beszámolók a nagykövetségi látogatásokról.....	30
„Mit tanultam az Akadémián?” – a résztvevők válaszaiból.....	37

„A város és a világ”

Válogatás a Budapesti Városdiplomáciai Akadémia hallgatói által készített esszékből.....	39
Ifjúságpolitika.....	39
<i>Brandt Balázs</i> : A városi ifjúságpolitika megreformálása: miért van szüksége a városoknak ifjúságpolitikai stratégiára?	39
<i>Schneider Richárd</i> : Fiatal diplomásokat támogató lakáspolitikai a poznańi modell alapján.....	47
<i>Wéber Dóra</i> : Ifjúságpolitika a bűnmegelőzés szolgálatában ...	55

Gazdaságfejlesztés	68
<i>Bán Dávid</i> : Budapest gazdaságfejlesztésében és befektetés ösztönzésében rejlő potenciálok, fejlődési lehetőségek	68
<i>Ginter Tamás</i> : A városdiplomácia szerepe a budapesti turizmus helyreállításában	75
Környezetvédelem	82
<i>Farkas Benedek</i> : A városi klímaszabályozás problémái és megoldásai	82
<i>Sailer Eszter</i> : Budapest fenntartható energiapolitikája a SEAP-tól a SECAP-ig	89
Fenntartható fejlődés	97
<i>Polgár Péter</i> : Budapest önkéntes helyi beszámolójának elkészítése a fenntartható fejlődési célok megvalósításáról ...	97
Városi közlekedés	105
<i>Matusz Márk</i> : A tömegközlekedési vállalat mint városi brand ..	105
<i>Gaal Gyula</i> : Erkölcsi dilemmák a demokratikus értékek és a hatékonyság között a 21. századi városi közlekedésében	114
Média	123
<i>Eichner Viktor</i> : A városdiplomácia szerepe az online gyűlöletbeszéd elleni küzdelemben	123
Kultúra	129
<i>Gergely Száva</i> : Zene és város	129
Sport	136
<i>Ferenczi Annamária</i> : Hogyan járulhat hozzá egy nemzetközi sportesemény megszervezése a klímatudatos életmód népszerűsítéséhez?	136
Városdiplomácia	149
<i>Békés Gáspár</i> : A fenntartható városhálózatok a nemzetállamok árnyékában	149
Évváltó beszéd	
<i>Wéber Dóra</i>	159

A VÁROSOK ÉS VÁROSHÁLÓZATOK SZEREPE A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOKBAN

Karácsony Gergely

főpolgármester

Főpolgármesterként azt a célt tűztem ki magam elé, hogy egy erős város vezetője legyek. Ennek sok összetevője van, de abban biztosak lehetünk, hogy a város erejéhez nagyban hozzájárul a nyitottsága, globális beágyazottsága. Ha pedig így van, akkor ne-

künk az a dolgunk, hogy tegyünk ezért a beágyazottságért.

Ezt egy új és ambiciózus városdiplomáciai stratégiával kívánjuk elérni. Budapest 2019 októbere óta új szintre emelte a városdiplomáciai tevékenységét annak érdekében, hogy a főváros kezdeményező és konstruktív szereplő legyen a nemzetközi színtéren, növelje beágyazottságát, láthatóságát és vonzerejét a régióban, Európában és globálisan.

Stratégiai fejlesztési céljaink megvalósításához létkérdés, hogy be tudjunk vonni a város finanszírozásába külső forrásokat. Azért lobbiztunk az európai intézményeknél, hogy a klímavédelem frontvonalában lévő olyan nagyvárosok, mint amilyen Budapest is, jobban hozzáférhessenek EU-s forrásokhoz.

Demokratikus értékeink védelmében alapítottuk meg a Visegrádi Négyek fővárosaival a Szabad Városok Szövetségét, amely a liberális demokrácia, a pluralizmus és a jogállamiság támogatására jött létre.

A városok közötti tapasztalatcsere még inkább felértékelődik a koronavírus-járvány idején: a virtuális városdiplomácia és digitális tudásbázis segítségével hasznos információk és a legjobb gyakorlatok gyors és hatékony megosztásával folyamatosan segítettük egymást.

A szolidaritásnak és a jó városközi kapcsolatoknak köszönhetően több testvér- és partnervárosunktól kaptunk védőmaszkokat és védőfelszerelést, amely kulcsfontosságú volt a COVID-19 elleni védekezés korai szakaszában.

A megnövekedett városdiplomáciai aktivitáshoz Budapestnek képzett városdiplomatakra van szüksége. Ezért nagy örömmre szolgál, hogy Korányi Dávid városdiplomáciai főtanácsadó kezdeményezésére, Balázs Péter volt külügyminiszter és EU-biztos szakmai irányításával, tudomásunk szerint a világon eddig egyedülálló módon létrejött a Budapesti Városdiplomáciai Akadémia. Az Akadémia missziója olyan értékvezérelt fiatal városdiplomata gárda kiépítése, amely konstruktívan vesz részt a jövőt alakító nagy vitákban és képes nagyfelbontású képet alkotni a körülöttünk zajló eseményekről. Bízom benne, hogy az Akadémia a sikeres első év után még hosszú ideig folytatja majd tevékenységét.

A VÁROSDIPLOMÁCIA KIHÍVÁSAI A 21. SZÁZADBAN

Korányi Dávid

a főpolgármester városdiplomáciai főtanácsadója

Napjainkra egyre világosabbá válik, hogy a vesztfáliai rendszer, amely a nemzetállamok primátusára épül, nem tudja megfelelően kezelni a globális kihívásokat. Bár a nemzeti kormányok továbbra is a legfontosabb szereplői maradnak a nemzetközi rendszernek, nemzetközi szervezetek, üzleti, tudományos és civil

aktorok mellett az önkormányzati szint is egyre tevékenyebb részt vállal a globális ügyek formálásában.

A mai globalizált világban egyre nagyobb a városok súlya. Minden második ember városban él, az üvegházhatású gázok kibocsátásának több mint 70%-a városokból származik, a megtermelt energia kétharmadát a városok fogyasztják el. A városok a gazdasági növekedés és a társadalmi innováció központjai. A városok és a helyi önkormányzatok mind nagyobb szerepet játszanak az Európai Unió fő célkitűzéseinek megvalósításában, világszerte egyre intenzívebben működnek együtt globális problémák kezelésében. Az erősödő városdiplomáciai trendeket jól mutatja, hogy a városok közti kapcsolatok az elmúlt negyven évben megnégyszereződtek, és jelenleg világszerte több mint 200 városhálózat létezik.

Fontos leszögezni, hogy a városdiplomácia nem lehet öncélú, a városdiplomáciai teljesítményt pedig elsősorban nem a nemzetközi kapcsolatok minőségében vagy mennyiségében, hanem a városlakók életminőségének fejlesztésében kell mérni. A főpolgármester embert középpontba állító várospolitikájának és városdiplomáciai stratégiájának megvalósításában szorosan együttműködünk a diplomáciai testülettel, szakmai intézményekkel, civil szervezetekkel,

magyar és nemzetközi cégekkel, valamint az itt élő külföldiekkel és a magyar diaszpórával. Kapcsolataik, tudásuk és erőforrásaik segítségével egy élhetőbb, modernebb, egészségesebb, zöldebb és versenyképesebb Budapestért dolgozunk együtt.

A Városdiplomáciai Akadémia nagyban elősegíti, hogy Budapest még hatékonyabban tudjon bekapcsolódni a nemzetközi munkába. Az Akadémia fogja biztosítani a városdiplomata utánpótlást, egyetemi hallgatók, valamint a közelmúltban végzett diplomások bevezetésével a nemzetközi és városdiplomáciai életbe.

Az első év jelentkezőinek magas száma és felkészültsége, illetve a résztvevők aktív szerepvállalása a foglalkozásokon semmi kétséget sem hagyott a felől, hogy jó úton járunk. Gratulálok az évet sikeresen záróknak a színvonalas munkához, és bízom benne, hogy a jövőben is szorosan együtt fogunk működni!

A BUDAPESTI VÁROSDIPLOMÁCIAI AKADÉMIA KÉPZÉSI KONCEPCIÓJA

Balázs Péter

a Budapesti Városdiplomáciai Akadémia igazgatója

A Városdiplomáciai Akadémia tananyagának tervezésénél abból indultunk ki, hogy a városdiplomácia, mint a nemzetközi kapcsolatok sajátos szegmense, ugyanabban a politikai és jogi térben mozog, mint az államok (habár szűkebb pályákon és kevesebb lehetőséggel), ezért az általános külpolitikai céloknak és elérésük feltételeinek az ala-

pozó ismeretek között helyet kell kapniuk. A diplomáciai cselekvés témáit illetően úgyszintén fontos szempont, hogy mind az állami, mind a városi szinten ugyanazok a szakterületek szerepelnek, de itt a városi problémák nem „kicsiben” reprodukálják az országos jelenségeket, hanem gyakran éppen ellenkezőleg: sűrített, súlyosabb formában. Erre számos példa hozható fel: közlekedési csomópontok, környezetszennyezés koncentrálódása, bűnözés, járványok terjedése stb. E megfontolások alapján állítottuk be a programba a diplomácia legfontosabb szakterületeit és a konkrét szakágazati témákhoz közeledve növekvő mértékben helyeztük a hangsúlyt a nagyvárosi/fővárosi dimenzióra. Így öltött formát az „A” tantárgy: A nemzetközi helyzet és a városdiplomácia szakterületei.

A második témakör a diplomáciai képzés megkerülhetetlen része: a nemzetközi partnerek ismerete. A „B” témák négy fő partneri csoportot emeltek ki: mindenekelőtt a szomszédos államokat és a közép-kelet-európai régiót, azután szövetségi rendszerünk szervezeteit (NATO, EU) és legfontosabb államait, a legfontosabb egyéb hatalmakat (Kína, Oroszország, Törökország), valamint a nemzetközi válságkezelést és az ENSZ működését.

A harmadik témakör a diplomáciai munka technikai kellékeiről és tudnivalóiról szólt: a nemzetközi tájékozódás módszereiről, a sajtó-

kapcsolatokról, a protokoll feladatokról, a fordítás és tolmácsolás fontosságáról stb. Ez a „C” tantárgy sínylette meg leginkább a járvány miatti korlátozásokat, mert a képességfejlesztő gyakorlatok, a valóságban előforduló helyzetek reprodukálása online nemigen valósíthatók meg. Normális körülmények között több ilyen foglalkozásra nyílt volna mód, de a legfontosabb információkra a járvány korlátai között is sikerült sort keríteni.

Valamennyi témakört jól illusztrálták a budapesti nagykövetségeken tett csoportos látogatások. Ezek kiválasztása Magyarországnak külpolitikai érdekei szerint történt. Köztük volt három fontos szomszédos állam, kettőben – Romániában és Szlovákiában – él a legtöbb kisebbségi magyar, Ukrajna helyzete pedig jelenleg a leg súlyosabb diplomáciai kihívásokat produkálja. Meglátogattuk az európai rendszer két pillére – Németország és Franciaország – képviselőit. Végül két olyan országot választottunk – Svédországot és Hollandiát – amelyek példaként szolgálhatnak a magas színvonalú diplomáciai tevékenységre. Megkeresésünket mindegyik képviselő készségesen fogadta és hallgatóink mindenütt személyesen a nagykövettel találkozhattak és beszélgethettek.

A tanfolyam időbeosztását úgy kellett kialakítanunk, hogy munka vagy tanulás mellett is elvégezhető legyen. Ezért kéthetenként szombat délelőttökre irányoztunk elő foglalkozásokat. Az ünnepeket is figyelembe véve 14 alkalommal számoltunk, ami megfelel egy bővebb egyetemi félévnek. Tekintetbe vettük, hogy erősen motivált hallgatóságról van szó, akik mind szakmai, mind idegen nyelvi tekintetben kitűnő előképzettséggel rendelkeznek. Az előadóktól azt kértük, hogy témájuk legújabb irodalmából válogassanak olvasnivalót, a hallgatóktól pedig elvártuk, hogy az előzetesen megadott irodalmat ismerjék meg és felkészülten érkezzenek a foglalkozásokra.

Amint az a részletes tanulmányi programból kitűnik, a különféle témákat túlnyomórészt a legjobb és legismertebb szakértők adták elő. Különbféle politikai háttérű személyek fogadtak el meghívást és jelentek meg az Akadémia foglalkozásain igényes bemutatókkal. Általában igyekeztünk eltávolodni a mindennapok túlpolitizált és konfliktusos légkörétől, az elemzések módszere és a viták vezérfonala a kritikus objektivitás volt.

A BUDAPESTI VÁROSDIPLOMÁCIAI AKADÉMIA RÉSZTVEVŐI 2020-2021

Bajnay Zsófia

Bán Dávid

Békés Gáspár

Brandt Balázs Sean

Eichner Viktor

Farkas Benedek

Ferenczi Annamária

Gaal Gyula

Gergely Száva

Ginter Tamás

Matusz Márk

Mátyás Máté

Német Szilvi

Paróczai Anikó

Polgár Péter

Sailer Eszter

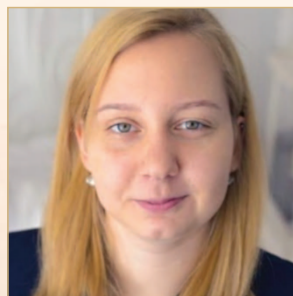
Sárkány Orsolya

Schneider Richárd

Tímár Bálint

Tislerics Laura

Tóth Csaba Bence

Wéber Dóra

A BUDAPESTI VÁROSDIPLOMÁCIAI AKADÉMIA TANÁCSÁNAK TEVÉKENYSÉGE 2020-2021

A városdiplomáciai képzés meghirdetésével és a Városdiplomáciai Akadémia felállításával egyidejűleg a Főpolgármesteri Hivatal és az Akadémia vezetése felkérte a Tanács tagjait. A 2020-2021-es akadémiai évben a Tanács a következő összetételben működött:

Balázs Péter volt külügyminiszter, volt EU-biztos, az Akadémia igazgatója

Inotai Edit újságíró, senior fellow, Euro-Atlanti Integrációért és Demokráciáért Alapítvány

Jávor Benedek, Budapest brüsszeli képviselőjének vezetője

Jeszenszky Géza történész, volt külügyminiszter

Korányi Dávid, a főpolgármester városdiplomáciai főtanácsadója

Rácz András történész, poszt-szovjet szakértő,
a Német Külpolitikai Társaság senior kutatója

N. Rózsa Erzsébet, Nemzeti Közszerződési Egyetem
ÁNTK Nemzetközi Kapcsolatok és Diplomácia Tanszék,
Világgazdasági Intézet

Robák Ferenc volt nagykövet, a Nemzeti Közszerződési Egyetem
címzetes docense

Szombati Béla volt nagykövet, volt EU-diplomata

Tófalvi Zselyke, az Akadémia tanulmányi előadója,
a Tanács titkára

A Szervezeti és Működési Szabályzat szerint a Budapesti Városdiplomáciai Akadémia Tanácsa az intézmény véleményező és tanácsadó testülete. A Tanács tagjait Budapest főváros főpolgármesteri hivatala és az Akadémia igazgatója egyetértésben kéri fel. A tagság meghatározatlan időre szól és visszahívásig érvényes. A

Tanács páratlan számú tagból áll, titkára az Akadémia tanulmányi előadója. A Tanács

- véleményezi a felvételi eljárás kritériumait és menetét;
- tájékoztatást kap a felvett hallgatók összetételéről;
- megvitatja az Akadémia éves tanulmányi programját;
- tagjai bármikor bármely oktatási programot meglátogathatják megfigyelői céllal;
- összefoglaló jelentést kap a tanév eredményeiről, a hallgatók teljesítményéről és az oktatás finanszírozásáról;
- dönt fegyelmi ügyekben.

A Tanács ennek megfelelően tevékenykedett és valamennyi feladatának eleget tett. Alakuló ülését 2020. augusztus 29-én tartotta, ekkor tájékoztatást kapott a Budapesti Városdiplomáciai Akadémia megszervezéséről, a felvételi eljárásról és kritériumokról és megvitatta az éves tanulmányi programot. A Tanács tagjai valamennyien részt vettek az írásbeli szintfelmérések kiértékelésében és a szóbeli tudásfelmérést szolgáló beszélgetésekben, beleértve az angol nyelvi felkészültség megítélését is.

2020 októberében a Tanács részletes tájékoztatást kapott a hallgatóság kiválasztásának menetéről és eredményéről, a résztvevők összetételéről, továbbá a tanulmányi program beindulásáról, feltételeiről és tervezett alakulásáról. A Tanács tagjai – egy kivételével – szakterületük témáiban előadóként is szerepeltek a programban.

2021. január elején a Tanács beszámolót kapott a 2020. évben lebonyolított oktatási programról és a tanfolyam addigi – tartalmi és technikai – tanulságairól, valamint a hallgatók által decemberben benyújtott városdiplomáciai esszék témáiról, színvonaláról és hasznosításuk módjáról.

A Tanács tagjai is tájékoztatást kaptak arról, hogy a hallgatókkal való konzultációt követően a tanfolyam programja átalakult: januártól áprilisig az előadás keretében feldolgozható témák kerültek előre és a látogatások, valamint a személyes jelenlétet feltételező gyakorlati foglalkozások május-június hónapokra halasztódtak.

A Tanács állást foglalt egy, a hatáskörébe tartozó fegyelmi ügyben.

A Tanács bekapcsolódott az első akadémiai év összefoglaló értékelésébe, véleményezte a hallgatók által kitöltendő kérdőívet és az akadémiai évkönyv tartalmát. Évzáró ülését 2021. június 21-én tartotta.

A BUDAPESTI VÁROSDIPLOMÁCIAI AKADÉMIA TANÁCSA

2020/2021

Balázs Péter
volt külügyminiszter,
volt EU-biztos
a BVDA igazgatója

Inotai Edit
újságíró

Jávor Benedek
Budapest brüsszeli képviselőjének vezetője

Jeszenszky Géza
volt külügyminiszter

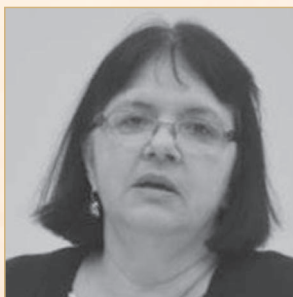

BUDAPESTI VÁROSDIPLOMÁCIAI AKADÉMIA

Korányi Dávid

A főpolgármester
városdiplomáciai főta-
nácsadója

N. Rózsa Erzsébet

Nemzeti Közszeroláti
Egyetem

Rácz András

történész,
poszt-szovjet szakértő

Robák Ferenc

volt nagykövet,
Nemzeti Közszeroláti
Egyetem

Szombati Béla

volt nagykövet,
volt EU-diplomata

Tófalvi Zselyke

a BVDA tanulmányi
előadója, titkár

A BUDAPESTI VÁROSDIPLOMÁCIAI AKADÉMIA ELSŐ ÉVE 2020-2021

Összefoglaló jelentés

A 2019-ben megválasztott városvezetés egyik stratégiai prioritása Budapest külkapcsolatainak erősítése és aktív városdiplomáciai tevékenység folytatása. Ezzel kapcsolatban 2020 tavaszán fölmerült Budapesti Városdiplomáciai Akadémia (BVDA) létesítésének ötlete és a nyár elején megszületett a döntés az Akadémia elindításáról. Karácsony Gergely főpolgármester június 23-án fölkerlte Balázs Pétert, a CEU professzorát, volt külügyminisztert az Akadémia vezetésére, aki a Városdiplomáciai Csoport munkatársaival és számos külső szakértővel együtt kidolgozta az Akadémia koncepcióját és az első év részletes programját.

A BVDA célja egyetemi hallgatók, valamint fiatal diplomások megismertetése a nemzetközi és a városdiplomáciai élettel. Az Akadémia missziója olyan értékvezérelt fiatal külpolitikai gárda és tudásbázis építése, amely képes objektív képet alkotni a körülötünk zajló eseményekről és konstruktívan vesz részt a jövőt alakító nagy vitákban.

Az Akadémia indítását 2020. július 25-én hirdettük meg a jelentkezők számára, a kiírás a főváros honlapján, illetve a főpolgármester és a városháza hivatalos Facebook oldalán jelent meg. A megadott augusztus 15-i határidőig 78-an adták be a pályázatukat. Valamennyiüket meghívtuk az augusztus 29-i évnytőrá, ahol a felvételi eljárást is ismertettük. Ugyanaznap kilenc taggal megalakult az Akadémia Tanácsa, az intézmény véleményező és tanácsadó szerve, valamint elkészült az Akadémia Szervezeti és Működési Szabályzata.

A szeptember 5-i írásbeli szintfelmérőre mindenki meghívást kapott, aki a kiírt feltételeknek megfelelt. Csupán két jelentkező esett

ki, mivel már túllépték a 35 éves felső korhatárt. A 76 meghívott közül 69 jelent meg. Az írásbeli három részből állt. 20 kérdéssel a nemzetközi ügyekben való tájékozottságot mértük fel. Azután egy angol nyelvű TV vitát tekintettek meg, amely a brexitről szólt, arról kellett összefoglalót és sajtóközleményt készíteni és különféle kérdéseket megválaszolni. A harmadik feladat egy városdiplomáciával kapcsolatos rövid esszé megírása volt magyar nyelven. Az értékelést a külpolitikában jártas nyolc ismert szakember végezte egységes pontrendszer szerint.

Az írásbeli felmérés eredménye alapján 41-en kaptak meghívást a szeptember 26-i szóbeli szintfelmérésre, ahol 39-en jelentek meg. Az öttagú zsűriben az Akadémia Tanácsának hét tagja vett részt, egymást váltva. A zsűri tagjai négy egyeztetett szempont szerint pontozták a jelentkezőket (szakmai felkészültség, motiváltság, angol nyelvtudás, összbenyomás). Az eredeti terv szerint a 20 legjobb pályázót akartuk kiválasztani, de olyan színvonalas volt a mezőny, hogy végül 24 jelentkező felvétele mellett döntöttünk.

A felvett fiatalok életkora 23 és 35 év között szóródott, az átlag 27,7 év, közülük 10 nő és 14 férfi. Öten csak magyar egyetemekre jártak, 19-en viszont részben vagy egészben külföldi intézményekben (is) tanultak. A kiválasztott résztvevők szakmai tájékozottsága és angol nyelvtudása kiemelkedően jó. Számos egyéb idegen nyelvet is tudnak, köztük van a világnyelveken kívül például a horvát, a lengyel, sőt hárman kínaiul is beszélnek. A személyes tapasztalat, a társadalmi beágyazottság és az egyéni érdeklődés szerint igen sokszínű társaság jött össze. A diplomácia és a nemzetközi élet mellett van, aki az urbanisztika, a városi közlekedés, a migráció, a kultúra, a zene, a versenysportok terén jártas.

A nyolchónaposra tervezett projektet úgy alakítottuk ki, hogy látogatása nappali tagozatos egyetemisták és teljes munkaidőben foglalkoztatottak számára is megoldható legyen. Összesen 14 alkalomra terveztünk háromszor másfél órás foglalkozásokat kéthetenként, szombati napokon. A tananyagot három nagy témakörre bontottuk: „A” A diplomácia szakterületei (biztonság, gazdaság, környezet, kisebbségek stb.), „B” A partnerországok és régiók ismerete, „C” A nemzetközi kapcsolatok technikája, helyzetgyakorlatokkal egybekötve (hírelemzés, sajtótájékoztatók, protokoll, tolmács-

lás stb.). A programban minden szombati foglalkozáson szerepelt a képzés mindhárom fő témaköre. A közbeeső heteken fakultatív eseményeket („D” programokat) terveztünk a résztvevők számára (nagykövetségek és fővárosi intézmények látogatása, diplomaták meghívása, találkozók városvezetőkkel, pártpolitikusokkal, külföldi szakértőkkel stb.).

Az előadásokra és a foglalkozások vezetésére tapasztalt volt diplomatákat, kutatókat és más szakembereket kértünk fel, nagyobb-részt itthonról személyesen, kisebb részt külföldről online. Az volt az elképzelésünk, hogy a teljes projekt során a résztvevők mintegy félszáz előadóval találkoznak. Felkérésük céljából több száz személyt kerestünk meg, rajtuk kívül az Akadémia hírére sokan önként jelentkeztek és ajánlották fel közreműködésüket.

A résztvevők az előadóktól alkalmanként előre megkapták az adott témához kapcsolódó ajánlott irodalmat. Elvártuk a foglalkozásokra való alapos felkészülést és az aktív részvételt. Azt is terveztük, hogy rövid felmérésekkel ellenőrizzük a megszerzett ismereteket, erre azonban az alább részletezendő kényszerű átszervezések miatt végül nem került sor.

A vártnál nagyobb érdeklődésre és a jelentkezők színvonalára tekintettel az Akadémia indulásával egy időben meghirdettük „Budapesti Diplomáciai Klub” létesítését. A tervek szerint a klub szorosan kapcsolódik az Akadémiához, annak egyes témáit dolgozza fel szélesebb közönség – köztük a felvételnél kimaradt jelentkezők – számára, ugyanakkor a klub különféle korosztályok és a Budapesten működő külképviseletek egyfajta külpolitikai fórumává válhat. A klub öntevékeny programbizottságát részben az Akadémia hallgatói, részben kültagok alkották. Azt tervezték, hogy a klub keretében 2020 novemberétől kezdve havi egy nyilvános eseményre kerül sor, ez azonban a járvánnyal kapcsolatos korlátozások miatt csak részben, illetve online valósult meg.

A Budapesti Diplomáciai Akadémia előadásai 2020. október 3-án kezdődtek. A helyszín a Főpolgármesteri Hivatal földszint 1. sz. terme, amelyet a főváros bocsátott a projekt rendelkezésére, külön költségek nem merültek fel. Az Akadémia igazgatójával és koordinátorával a BFTK Nonprofit Kft. kötött határozott idejű szerződést. Az előadók honoráriumát és a foglalkozások szünetében a szerény kínálást a Friedrich Ebert Alapítvány finanszírozta.

Az első három foglalkozás a hallgatók és az előadók személyes részvételével történt (kivéve a külföldről bekapcsolt két előadót). Ugyanígy valósult meg az első látogatási program (Románia nagyköveténél november 7-én). Bebizonyosodott, hogy a hallgatók jól felkészültek, erősen motiváltak, kérdéseik tartalmát és színvonalát minden előadó dicsérte. Közben a csapat kezdett közösségé formálódni, a különféle háttérű résztvevők megismerték egymást, a szünetekben élénk beszélgetés alakult ki közöttük. A hallgatók október 31-én megkapták az első írásos feladatot: egy városdiplomáciai eszé elkészítését.

A BVDA módszereit és egész működését személyes és interaktív részvételre terveztük, de a Covid-19 járvány miatt bevezetett intézkedések nyomán 2020 novemberétől kezdve több lépésben alapvetően felül kellett vizsgálnunk a szervezést. November 14-től kényszerűen online rendszerre álltunk át. Az első ilyen foglalkozáson az online technika megfelelően működött, nem volt minőségi különbség a három budapesti és a két külföldi előadás között, a slide-ok jól láthatóak voltak. Kérdések is elhangzottak, de érezhetően hiányzott a személyes jelenléttel járó interakció. A hallgatók egy része ezt bírálta és a folytatást illetően különféle javaslatok merültek fel. Bejelentettük, hogy gondolkodunk a megoldásokon és a hallgatók véleményét is ki fogjuk kérni.

November végén négy változatot terjesztettünk elő, részletezve a pozitív és negatív következményeket. Az első szerint a tanfolyam az eredeti időterv szerint 2021. április végéig tart, és amíg a jelenlegi korlátozások fennállnak – akár végig is – online formában tartjuk, május 8-án évrő. Így az eredeti időbeosztást követnénk, de a tervezett látogatások, szerepjátékok elmaradnak vagy csonkán valósulnak meg. Két további verzió szerint a tanfolyamot azonnal vagy 2020 végén megszakítjuk, és 2021-ben akkor folytatjuk a tervezett formában, amikor a korlátozások megszűnnek, esetleg „nyári egyetem” formában. Az nem volt előre látható, hogy a folytatásra mikor kerülhet sor (ha egyáltalán), továbbá a megszakítás miatt megtörik a kialakulóban lévő szakmai és személyes atmoszféra. A negyedik variánsban azt javasoltuk, hogy 2021-től átrendezzük a programot, ritkítjuk az előadásokat, előre hozzuk az online is feldolgozható témákat, a gyakorlati foglalkozásokat pedig későbbre halasztjuk. Így esélyt adunk az eredeti koncepciónak, valamint a személyes és

szakmai közösség fennmaradásának, de bizonytalan, hogy a folytatásra mikor kerülhet sor és a tanfolyam vége is kitolódik.

A hallgatók többsége az Akadémia vezetése által is a viszonylag legjobbnak tartott utolsó verzióra szavazott. Hasznos megjegyzéseket és javaslatokat is fűztek a szavazatukhoz. Felhívták a figyelmet, hogy az online műfaj más, mint az élő: kevesebb téma és előadó és többi idő kell, hogy kérdezni is lehessen. A novemberi és decemberi első online foglalkozásokon valóban azt tapasztaltuk, hogy a személytelen kapcsolatban az előadók hajlamosak az időkeret túllépésére, illetve nem maradt elég idő a hallgatók kérdéseire. Az online előadások a hallgatóság részére fárasztóbbak is, mint az élő foglalkozások, ezért azt javasoltuk, hogy alkalmanként az eredeti három helyett csak két témát irányozzunk elő és egy-egy témára az addigi másfél helyett két órát tervezzünk, beleértve egy rövid szünetet.

Online feldolgozható témának az „A” (a városdiplomácia területei) és a „B” (partnerországok és szervezetek) témákat tekintettük. Mindezeket a szempontokat érvényesítettük a 2021. január elejére elkészült, átütemezett részletes programban, amely a hallgatói igényeknek megfelelően hangsúlyosabban foglalkozott a városi dimenzióval. Az elmaradó „C” témákat (a diplomácia eszközei), amelyek élő formában, gyakorlatokkal és szerepjátékokkal egybekötve jobban prezentálhatók, későbbre halasztottuk, abban bízva, hogy a járványhelyzet időközben enyhül. Így a tanfolyam hosszabb idő alatt, de lényegében hiánytalanul teljesülne. A „D” témákat (látogatások, találkozók) a lehetőségek függvényében, csupán részben valósítanánk meg.

Az eredeti határidőn túli folytatás ütemezését 2021 elején újabb konzultációra bocsátottuk. Az egyik javaslat kéthónapos hosszabbítást ajánlott május-júniusban, kéthetente 2x2 órás szombati foglalkozásokkal. Egy másik variáns a járvány fennmaradását tételezte föl, májusban szünetet javasolt, egy- vagy kéthónapos későbbi nyári folytatással. A kitolódó időpontok a járvány elmúlásának vagy lényeges csökkenésének esélyeire épültek. Ugyanakkor arra is gondoltunk, hogy a következő, 2021-2022-es tanfolyam indítására is fel kell készülni és az újabb évfolyamra jelentkezőket augusztus végén fogadni, tehát a folyó évet addig mindenképpen be kell fejezni. A hallgatók nagy többsége az első változatra szavazott.

A szavazással együtt kérdéseket intéztünk a hallgatókhoz arról, hogy a tanfolyam hátralévő részében mely témákról szeretnének előadást hallani és kiket javasolnak előadóként meghívni, továbbá – ha a körülmények megengedik – milyen látogatásokat, találkozókat iktassunk be, és vannak-e javaslatok a foglalkozások szervezésével kapcsolatban? A válaszokat figyelembe vettük a program további alakítása során. 2021 január-április folyamán nyolc online foglalkozás rendben és sikeresen lezajlott, ezzel az összes tervezett „A” és „B” témát feldolgoztuk. Májusban visszatértünk a személyes foglalkozásokra, miközben az online részvétel lehetősége is fennmaradt. Így három alkalommal sikerült foglalkozni, némiképp tömörített formában a legfontosabb „C” témákkal (protokoll, tolmácsolás stb.).

Ügyszintén május és június folyamán bonyolítottuk le a nagykövetségi látogatásokat sűrű ritmusban, kis csoportokra oszolva. Hallgatóinkat összesen hét nagykövetség fogadta és a nagykövetekkel személyesen folytathattak párbeszédet. Ketten Hollandia nagykövetségén egy speciális projekt keretében egy napon át beleélhették magukat a nagykövet szerepébe. A látogató csoportok szóvivői júniusban egy közös foglalkozáson számoltak be a tapasztalataikról.

Januártól folyamatosan foglalkoztunk az elkészült városdiplomáciai esszékkel. A hallgatók október végén azt a feladatot kapták, hogy a városdiplomácia tág témakörében egységes szempontok alapján dolgozzák fel az általuk választott szakdiplomáciai területet és tegyenek javaslatokat a főváros számára. A 24 hallgató közül 22-en nyújtottak be dolgozatot a közösen kitűzött december 19-i határidőre. A sokszínű és változatos tartalmú esszék a hallgatók érdeklődése és témaválasztása szerint nyolc tárgykörbe sorolhatók, ezek: a városdiplomácia, az ifjúságpolitika, a média, a gazdaságfejlesztés, az energia és klímaváltozás, a közlekedés, a kultúra és a sport. Az Akadémia vezetésétől minden benyújtott munkáról rövid, személyre szóló értékelést adtunk. A dolgozatok nagyobb részét eredeti formájában, másokat javítva vagy kiegészítve továbbítottuk a Főpolgármesteri Hivatal téma szerint illetékes munkatársaihoz véleményezésre. A különféle szervezeti egységek igen változatos mélységben és színvonalon reagáltak az elemzésekre és javaslatokra. Többen személyesen is fölverték a kapcsolatot a szerzőkkel.

Ezután a hallgatók tovább dolgozhattak az esszéken, a legjobb írásokat ez a kötet tartalmazza.

Összességében a Budapesti Diplomáciai Akadémia első évének a változó külső körülmények miatt többször áttervezett tanulmányi programja az eredeti nyolc helyett kilenc hónap alatt, 2021. június 19-ével bezárólag megvalósult. A hallgatók összesen 46 témában 50 előadót hallgattak meg és tehettek föl kérdéseket, ami megfelel a célkitűzéseknek

Az aktuális jogszabály-módosítások miatt a BVDA az első évben nem akkreditált felnőttképzésként, hanem előadás-sorozatként indult. A Pest megyei Kormányhivatal 2021. április-május folyamán ellenőrzést is tartott. Megállapította, hogy a tanfolyam összhangban van a felnőttképzés szabályaival, a Főváros nem használ fel költségvetési forrást, a hallgatók nem fizetnek a képzésért és nem kapnak sem ösztöndíjat, sem más juttatást.

A tanfolyam végén a hallgatók egy tíz pontból álló kérdőívet tölthettek ki online, névtelenül, amelyben értékelték az egész évet. Ezután a tanulságokat egy közös záró foglalkozáson személyesen is megvitattuk. A kérdések arra vonatkoztak, hogy mely témákat, illetve előadókat tartották jónak, melyek ismétlését nem javasolják, és mit hiányoltak a tanulmányi programból. A szervezésről és a tájékoztatásról is szoltak kérdések. Végül az tudakoltuk, hogy szeretnének-e kapcsolatban maradni az Akadémia oktatóival, illetve hallgató társaikkal.

A témákra és előadókra vonatkozó pozitív értékelések szinte az egész tematikát lefedték, negatív véleményt a program kb. 10 százalékáról mondtak. Hiányolták a főváros intenzívebb részvételét a programban, szorosabb együttműködést a városdiplomáciai esszék bírálatában, találkozást fővárosi tisztségviselőkkel. Más magyar és közeli külföldi városokkal is szorgalmazták a közös programokat, látogatásokat. A tematikát általában jónak minősítették, a különféle témakörök egy komplett diplomácia szak tananyagát tették ki. Sok további témát is fölvetettek (szociálpolitika, gyermekvédelem, bevándorláspolitikai, társadalmi egyenlőtlenségek stb.). A szervezés a járvány okozta nehézségektől eltekintve megfelelő volt, de a személyes részvételt igénylő gyakorlati foglalkozásoknak csupán egy részére került sor és elmaradtak a tervezett bel- és külföldi látogatások is. Az Akadémia oktatóival és hallgatóival kivétel nélkül min-

denki szeretne kapcsolatban maradni. A közös szakmai és magán programokra vonatkozóan számos jó ötlet hangzott el.

Az Akadémiát 2021-ben 22 fő fejezte be. Az évvárón a résztvevőknek a főpolgármester adja át a tanfolyam elvégzését tanúsító oklevelet. Az első akadémiai év tanulmányi programját, résztvevőit és menetét évkönyvben foglaltuk össze. A városdiplomáciai képzés akkreditációja iránti kérelem kidolgozását 2021 januárjában megkezdtük. Az engedélyezés előrehaladásától függetlenül az új évfolyamra vonatkozó felhívást a nyár folyamán közzé kell tennünk, hogy a sikeres képzést időben folytathassuk.

2021. júniusában

Prof. Balázs Péter D.Sc.
igazgató

Tófalvi Zselyke
tanulmányi előadó

A 2020-2021. ÉVI TANULMÁNYI PROGRAM TELJESÍTÉSE

2020. augusztus – 2021. június

Tematikus bontásban

A) A nemzetközi helyzet, a városdiplomácia szakterületei (15 előadás, 17 előadó)

Globális trendek és folyamatok a 21. században

Inotai András, az MTA Világgazdasági
Kutatóintézetének volt igazgatója

A külpolitikai környezet változása a Covid-19 járvány nyomán

Balázs Péter, volt külügyminiszter

Diplomáciatörténeti előzmények, legendák és valóság

Jeszenszky Géza történész, volt külügyminiszter

A magyar birodalmi gondolat története

Ungváry Krisztián történész, az MTA doktora

Biztonságpolitika, belső biztonság, szervezett bűnözés, korrupció

Tálas Péter, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Stratégiai

Védelmi Kutatóintézet vezetője

Gazdaságdiplomácia, külföldi beruházások fogadása, munkaerő moz-
gása

Garamhegyi Ábel, a Szegedi Tudományegyetem docense

Andor László, az Európai Progresszív Tanulmányok Alapítvány
(FEPS) főtárgyára, volt EU-biztos

Emberi jogok, civil jogvédő szervezetek, menekültügy

Nagy Boldizsár, a CEU tanára

Városdiplomácia, fővárosok, nagyvárosok szerepe

Korányi Dávid, a főpolgármester városdiplomáciai főtanácsadója

Jávor Benedek, Budapest Főváros brüsszeli képviselője

Urbanizáció, városépítés, városszervezés, „okos városok”, városfejlesztési dilemmák és várospolitikai válaszok

Tosics Iván városszociológus, Városkutatás Kft.

Budapest közlekedési stratégiai szempontjai, a városi csomópontok alakulásának nemzetközi trendje

Vitézy Dávid, a Budapesti Fejlesztési Központ vezérigazgatója

Városi energiaellátás, az energia kapcsolatok szerepe a városdiplomáciában

Ámon Ada főosztályvezető, Főpolgármesteri Hivatal, Klíma- és Környezetügyi Főosztály

A koronavírus mint történelmi lehetőség az éghajlati válságból való kilábalásra: fókuszban a városok

Ürge-Vorsatz Diána, a CEU tanára, az Academia Europea tagja, a Magyar Éghajlatváltozási Tudományos Testület alelnöke

Az egészségben maradás feltételeinek biztosítása, az önkormányzatok szerepe

Pusztai Erzsébet, a belgyógyászat és fertőző betegségek szakorvosa, oktató coach, volt szociális és egészségügyi államtitkár

Az oktatás helyzete és nemzetközi kapcsolatai

Radó Péter oktatáskutató

A kultúra szerepe a városdiplomáciában

Erdődy Orsolya, a Budapesti Fesztiválzenekar menedzser-igazgatója

B) Nemzetközi partnereink (15 előadás, 17 előadó)

Magyarország szomszédai, nemzetpolitika, kisebbségpolitika

Markó Béla, az RMDSZ volt szövetségi elnöke

A Visegrádi együttműködés

Zgut Edit politológus, a Lengyel Tudományos Akadémia doktorandusz kutatója, a German Marshall Fund elemzője

Balkáni kapcsolatok

Hana Semanić, a CEU volt kutatója, az UNICEF munkatársa

Varga Imre volt nagykövet, a Magyar-Szerb, a Magyar-Boszniai és a Magyar-Montenegrói Üzleti Tanácsok ügyvezető alelnöke

Az USA elnökválasztás világpolitikai következményei

Magyarics Tamás egyetemi tanár, ELTE Amerikanisztikai Tanszék

Az európai integráció helyzete, az Európai Unió költségvetése
Hegedűs István, a Magyarországi Európa Társaság elnöke
Darvas Zsolt, a brüsszeli Bruegel Intézet és a Corvinus Egyetem
 kutatója

Németország és Közép-Európa

Hegedűs Dániel, Fellow for Central Europe,
 The German Marshall Fund of the United States, Berlin

Latin partnereink: Franciaország, Olaszország, Spanyolország

Nikicser László, volt nagykövet

Az Egyesült Királyság és Észak-Európa

Szombati Béla, volt nagykövet, volt EU-diplomata

A NATO feladatai, új kihívások, a bővítés jövője

Dérer Miklós külpolitikai elemző, a Magyar Atlanti Tanács
 volt főtárgya

Korszakváltás az orosz kül- és belpolitikában?

Sz. Bíró Zoltán történész, Oroszország szakértő

Ukrajna, Belarusz és a poszt-szovjet térség

Rácz András történész, poszt-szovjet szakértő,
 a Német Külpolitikai Társaság (DGAP) senior kutatója

Militarizálódó külpolitika: török hatalmi építkezés a Közel-Keleten

Egeresi Zoltán, Nemzeti Közszerológati Egyetem, EJKK,
 Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, tudományos segédmunkatárs

A Közel-Kelet átalakulása: az „arab tavasz” és az Iszlám Állam

N. Rózsa Erzsébet, Nemzeti Közszerológati Egyetem ÁNTK
 Nemzetközi Kapcsolatok és Diplomácia Tanszék,
 Világgazdasági Intézet

Kína és a posztmodern világpolitika

Kusai Sándor, volt pekingi nagykövet,
 Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A multilaterális diplomácia feltételei, szabályai és műhelytitkai

Erdős André volt nagykövet

C) A diplomácia eszközei (8 előadás, 9 előadó)

Tájékozódás a külvilágban, hamis hírek, félrevezető információk

Krekó Péter szociálpszichológus, a Political Capital igazgatója,
 az ELTE PPK docense

A diplomácia nyilvánossága, kapcsolatok a sajtóval

Herman János, volt külpolitikai kormányzóvivő, államtitkár, nagykövet

A média kezelése, sajtótájékoztató szervezése

Szelestey Lajos újságíró, volt külügyminisztériumi szóvivő

A diplomáciai protokoll szervezése

Robák Ferenc volt nagykövet, a Közszerzői Egyetem c. docense
Kommunikáció, a nyilvános beszéd alapszabályai

Batiz András műsorvezető, szerkesztő

Diplomáciai tárgyalások, étkezések, nemzetközi konferenciák szervezése

Robák Ferenc volt nagykövet, a Közszerzői Egyetem c. docense
Hivatalos beutazások és külföldi kiutazások szervezése

Laczkó Rita, a Magyar Protokollal Országos Egyesületének elnöke

Fordítás és tolmácsolás a diplomáciában

Sáringer Zoltán, szabadfoglalkozású szinkrontolmács

Vadász Linda, szabadfoglalkozású szinkrontolmács

D) Látogatások (találkozás 7 nagykövettel)

Látogatás Románia Nagykövetségén

Marius Lazurca nagykövet előadása, beszélgetés

Látogatás Ukrajna Nagykövetségén

Ljubov Nepop nagykövet előadása, beszélgetés

Látogatás Svédország Nagykövetségén

Dag Hartelius nagykövet előadása, beszélgetés

Találkozás Hollandia Nagykövetségével (online)

René van Hell nagykövet előadása, beszélgetés

Látogatás Németország Nagykövetségén

Johannes K. Haindl nagykövet előadása, beszélgetés

Látogatás Szlovákia Nagykövetségén

Pavol Hamžik nagykövet előadása, beszélgetés

Látogatás Franciaország Nagykövetségén

Pascale Andréani nagykövet előadása, beszélgetés

Pályázat Hollandia Nagykövetségének „Nagykövek egy napra” projektjére

(2 hallgató számára)

Összesen: 46 téma, 50 előadó

RÖVID BESZÁMOLÓK A NAGYKÖVETSÉGI MEGBESZÉLÉSEKRŐL

Románia nagykövete, Marius Lazurca 2020. november 7-én – még a járvánnyal kapcsolatos korlátozások előtt – a teljes tanfolyamot fogadta a képviselő Thököly úti épületében. Ismertette a képviselő felépítését és mindennapi működését. A budapesti román nagykövetség mintegy 30 fős létszámával még Európai uniós viszonylatban is nagynak számít. A munkatársakat hazuról küldik, a helyi alkalmazottak is Romániából áttelepült magyarok. A nagykövet hosszú és tapasztalatokban gazdag pályafutással a háta mögött került Budapestre. Folyamatosan tanult magyarul, nemzeti ünnepükön két nyelven tartotta meg a beszédét. Magyarországi küldetése legvégén beszélgettünk, már a búcsúlatogatásait tette. Őszintén összegezte a tapasztalatait, rámutatott, hogy az egyébként is kényes és érzékeny kétoldalú viszony az utóbbi években mindkét oldalról erősen átpolitizálódott. A kapcsolatépítésben rengeteg a tennivaló, a két szomszéd nemzet alig ismeri egymást. A sajtó kölcsönösen csak a rossz hírekre, negatív fejleményekre nyitott. A beszélgetés során kérdések hangzottak el a szomszédsági viszony részleteiről, közös történelmünk feldolgozásáról, a romániai magyar kisebbség helyzetéről és Magyarország külső megítéléséről. B.P.

Ukrajna nagykövete, Ljubov Nepop asszony 2021. május 5-én fogadta a Városdiplomáciai Akadémia diákcsoportját a nagykövetség Istenhegyi úton lévő épületében. A bő kétórás találkozó végig magyar nyelven zajlott, mivel a nagykövet asszony magas szinten sajátította el a fogadó ország nyelvét. Röviden beszámolt karrierútjáról, szófiai, illetve brüsszeli megbízatásairól. Előadásában kitért a nagykövetség felépítésére, amely a legnagyobbak közé tartozik az ukrán diplomáciai missziók között. Egyedülálló módon, a nagykövetség összes munkatársa beszél magyarul, annak ellenére, hogy csak kis részük érkezett a kárpátaljai régióból. A nagykövetség mellett Ukrajna egy konzulátust is fenntart Nyíregyházán. Az

előadás végén a bilaterális kapcsolatokra terelődött a szó, ahol a nagykövet asszony említést tett az egyre jelentősebb gazdasági együttműködésről is. A résztvevők ezután kérdéseket tehettek fel a nagykövetnek. Az aktualitások között szóba került az akut orosz agresszió, az ukrán határ közelében gyakorlatozó orosz csapatok kérdése. A nagykövet asszony megosztotta aggályait az orosz csapatvisszavonások ígérését illetően, példaként hozva az Azovi-tengeren fennálló konfliktust. Kitért Ukrajna NATO-beli ambícióira, kiemelve, hogy Ukrajna biztonsága garantálja Magyarország biztonságát is. Az uniós integráció kérdésével kapcsolatban reméli, hogy országa minél előbb megerősítheti nyugati orientációját az EU-tagsággal. Magyar vonatkozásban szóba került a kisebbségek helyzete; véleménye szerint a nyelvtörvény és a hasonló törvények nem a kárpátjai magyarság ellen irányulnak, hanem a számottevő orosz kisebbség jobb integrációját szeretnék inkább elősegíteni. Sajnálatát fejezte ki, hogy kevésbé gördülékeny a közös munka a magyar kormányval, mint ahogyan azt szeretné, bizakodik benne, hogy párbeszéd útján képesek rendezni a nézeteltéréseket. A kérdések egy része kitért a jelenleg is zajló információs háború jelenségére, illetve a média felelősségére a provokatív akciók eskalálódásában. Az orosz dezinformációs kampányokkal szemben a nagykövetség is aktívan próbál fellépni, valós tényeket közölni a magyar lakosság felé. A találkozó legvégén a két nemzet hasonlóságáról esett szó, a nagykövet szerint az ukrán emberek barátként tekintenek magyar szomszédjaikra. Azt is megosztotta az Akadémia hallgatóival, hogy mit érdemes turistaként Ukrajnában meglátogatni. M.M.

A **Holland** Királyság nagykövetével, René Van Hell-lel 2021. május 8-án online az egész tanfolyam beszélgethetett. A nagykövet bevezető előadást tartott a holland diplomácia aktuális törekvéseiről, szervezetéről és működéséről. Ismertette a holland felfogású diplomácia jellemzőit: légy kíváncsi, gondolkozz politikai fejjel, légy hiteles, kerüld a cinizmust, figyelj a civil társadalomra is. A holland képviseltek szívesen alkalmaznak helyi munkatársakat, Budapesten is ez a helyzet. A kérdések a kisebb államok nemzetközi hatására és mozgásterére, Hollandia demokrácia felfogására, a magyar-holland kapcsolatok néhány újabb keletű konfliktusára vonatkoztak. A találkozó végén a nagykövet meghirdette a „Nagykövetek egy napra” programot: pályázat alapján fogják egy női és egy férfi hallgatót kiválasztani, akik egy napig személyesen követhetik a nagykövet munkáját. (A két sikeres pályázó július 1-jén élhet a lehetőséggel.) B.P.

Svédország nagykövete, Dag Hartelius 2021. május 14-én fogadott minket a Kapás utcai nagykövetségen, két kollégájával. Jelenleg pályafutása utolsó megbízatását tölti Budapesten. Hartelius, aki igazi karrier-diplomata, dolgozott korábban Szentpéterváron, Moszkvában, Berlinben és Londonban, nagykövet volt Észtországban és Lengyelországban is. Kiemelte a nagykövetség felelősségét abban, hogy a helyi társadalom milyen képet formál Svédországról. Mesélt arról, hogy 20-30 évvel ezelőtt egészen mást jelentett a diplomáciai szolgálat, és hogy azóta nagyot változott a világ. Kitért arra is, hogy a svéd állampolgárok eleinte túlságosan nagy elvárásokat támasztottak a nagykövetségekkel szemben, ezért racionalizálni kezdték a konzuli segítséget és tudatosítani az állampolgároknak, cégeknek az elérhető segítséget. A svéd nagykövetségek munkáját nagyfokú decentralizáció jellemzi, évente csupán egy-két alkalommal kommunikálnak Stockholmmal, főleg a pénzügyeket illetően. A nagykövetség legfőbb célja Svédország népszerűsítése mind turisztikai, mind gazdasági szempontból. Kooperálnak magyarországi civil-szervezetekkel is az emberi jogok és a demokrácia területén. Beszélt a nehézségekről, mint például az álhírek terjedése és az információs hadjáratok, ugyanakkor egy friss kutatás szerint a régióban pozitívnak mondható a magyarok szemlélete Svédországról. A gazdasági együttműködés is számottevő a két ország között, 940 milliárd forint bevételt termeltek a svéd cégek Magyarországon 2019-ben és közel 18.400 embert foglalkoztatnak. A nagykövetség aktívan segíti a svéd cégeket a magyarországi befektetéseikben. Összefoglalva, a svéd diplomácia fő célja Magyarországon pozitív svéd országmázs kialakítása, civil szervezetekkel való együttműködés és a gazdasági kapcsolatok élénkítése. E.V.

A **Szlovák** Köztársaság Nagykövetségén tett látogatásunkkor 2021. június 10-én Pavol Hamžík nagykövet fogadott a szlovák állam Stefánia úti épületében. Nagyon nyitott hangvételű beszélgetés keretei között tud-

hattunk meg részleteket a képviselet működéséről, a különböző szekciók munkájáról, a nagyköveti feladatokról és a magyar-szlovák kapcsolatokról. A nagykövetség mellett a magyarországi jelenlét fontos elemét képezi a Szlovák Intézet és a Szlovák Köztársaság Békéscsabai Főkonzulátusa is. A nagykövet kiemelte, hogy a helyi együttműködésben a gazdasági, a politikai és a konzuli szekciók mellett fontos a rendőri és a katonai attasé szemé-

lye, ők ketten ugyanis a szlovákiai magyar kisebbséghez tartoznak. A beszélgetés során betekintést kaphattunk a nagykövet szakmai életútjának állomásaiiba, mesélt a neves Moszkvai Diplomáciai Akadémián eltöltött két évről, diplomáciai kiküldetéseiről és a szlovák politikában betöltött tisztségeiről is. Diplomataként Dániában és Ausztriában még Csehszlovákiát képviselte, a következő évtizedekben pedig már a Szlovák Köztársaság delegáltja volt, többek közt németországi és ukrainai nagykövetségként. Politikai szerepvállalását tekintve volt külügyminiszter Mečiar kormányában, erről a tisztségéről azonban a NATO-csatlakozással kapcsolatos sikertelen népszavazás után lemondott. Volt országgyűlési képviselő, Dzurinda kormányban miniszterelnök-helyettes, itt az európai integrációs folyamat előremozdításáért felelt. Néhány évig jogi végzettségének megfelelően ügyvédként is dolgozott, illetve hosszú éveket töltött Robert Fico mellett külpolitikai tanácsadóként. Összességében nemcsak a diplomáciát, de a politikát is jól ismerő nagykövet szemszögéből kaphattunk betekintést a magyar-szlovák kapcsolatok működésébe. Szó esett a két állam közti gazdasági együttműködés fontosságáról és intenzitásáról, a V4-en belül vitatott kérdésekről, közös és eltérő álláspontokról, illetve a magyarországi szlovák iskolákról, amelyek támogatását a nagykövet kiemelten fontosnak tartja. Pavol Hamžík hangsúlyozta, hogy Szlovákia EU-fókuszú politikát képvisel, a nagyhatalmi fenyegetettséggel és a globális kihívásokkal szemben az európai együttműködésben látja az esélyt az eredményes fellépésre. W.D.

A **Német** Szövetségi Köztársaság nagykövete, Johannes K. Haindl 2021. június 4-én a Rómer Flóris utcai rezidenciáján fogadta a Budapesti Város-

diplomácia Akadémia hallgatóinak csoportját. A nagykövet röviden ismertette korábbi munkaállomásait, majd egy kötetlen beszélgetés keretében bemutatta a magyar-német bilaterális kapcsolatok helyzetét és a követség feladatait. Haindl nagykövet a kelet-közép-európai térség specialistája, magyarországi megbízatása előtt vezette a prágai és a bécsi nagykövetséget is. A pandémiás helyzet ugyanakkor új kihívások elé állította a diplomácia személyes kapcsolatokra építő világát, amivel a tapasztalt diplomatának is meg kellett küzdenie. A hivatalba lépését követően számos bemutatkozó találkozás és rendezvény csak online formában valósulhatott meg, ez nehezítette az új kapcsolatok kialakítását. Ennek ellenére a nagykövet elkötelezetten informálódik és épít kapcsolatot a politikai paletta minden szereplőjével, hogy hazája érdekeit a leghatékonyabban tudja képviselni Magyarországon. A külképviselet szervezeti egységei között a politikai, a sajtó és a konzuli osztályok kapnak kiemelt hangsúlyt, míg a gazdasági és kereskedelmi feladatokat a Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara, a kultúrdiplomáciai tevékenységet pedig a Goethe Intézet látja el. A két ország kapcsolatát megalapozza a számos ponton érintkező történelmi múlt. Magyarországon továbbra is nagyszámú németajkú kisebbség él. A vasfüggöny lebontását követően Németország erősen támogatta hazánk euro-atlanti integrációs törekvéseit a szövetségi rendszer egyik vezérállamaként. A világ minden pontján konzekvensen kiáll a demokratikus értékek és szabadságjogok védelme mellett, így Magyarországon is. A beszélgetésen szó esett a két ország közötti gazdasági kapcsolatokról, amelyek rendkívül intenzívek és dinamikus fejlődést mutatnak. Az informális találkozó végén lehetőség nyílt

pár szót német nyelven is váltani a nagykövettel, aki végig nagyon érdeklődő és nyitott volt a csoport véleménye iránt. B.D.

Franciaország nagykövetségének Kossuth-téri irodájában 2021. június 18-án fogadta csoportunkat Pascale Andréani, aki 2018 júliusa óta hazája magyarországi nagykövete. Azóta is szorgalmasan tanul magyarul. Számos végzettséggel rendelkezik, többek között szerzett közjogi, illetve uniós jogi diplomát. Több ízben dolgozott Franciaország állandó képviselőin (ENSZ, NATO, OECD), és több európai ügyekkel kapcsolatos posztot is betöltött a francia külügyminisztériumban. A nagykövetség legfőbb feladatai közé tartozik fontos kérdésekben a magyar álláspont megismerése, megértése és megértetése Párizsban. A francia cégek segítése is a képviselői profil része, továbbá fontos helyet foglalnak el a projektek között a francia nyelvet oktató iskolák. A budapesti francia iskolán kívül hat városban találhatunk francia-magyar két tanítási nyelvű gimnáziumokat (Budapest, Debrecen, Miskolc, Szeged, Győr, Pécs). A nagykövet, majd az első beosztott részletesen ismertette a nagykövetség felépítését és magyarországi kapcsolatrendszerét. A magyar-francia bilaterális kapcsolatokról elmondták, hogy a különbségek ellenére vannak olyan aspektusok, amikben közel állunk egymáshoz. Kiemelendő a kompromisszumok megtalálása és egymás megértése annak érdekében, hogy együtt tudjunk dolgozni. Fontosak a történelmi-kulturális kapcsolatok is. A látogatás során kérdésre szóba került az NGO-k szerepe. Különös érdeklődés övezte a 2022. első félévi francia soros EU-elnökséget és a meghirdetett francia nyelvhasználatot az EU-ban. Megállapítottuk, hogy nem szerencsés az EU-elnökség egybeesése a francia elnökválasztással, ami nyilvánvalóan leköti majd a politikai erőket és a figyelmet. A francia kormány ezért azt tervezi, hogy a fontosabb EU-elnökségi eseményeket az elnökválasztás előtti időre, 2022 első három hónapjára sűríti, azután a különféle üléseket Brüsszelbe koncentrálnak. F.A.

A **Holland** Királyság budapesti nagykövetségének kezdeményezésére a Városdiplomáciai Akadémia két diákja, Sailer Eszter és Matusz Márk pályázat útján elnyerte a "Nagykövetek egy napra" projektet és 2021. július 1-én „árnyék nagyköveti” szerepet tölthetett be. A gyakorlat egy közös reggelivel kezdődött a Ritz-Carlton szálloda éttermében, ahol a nagykövetség kulturális diplomáciáért felelős munkatársa, majd René van Hell nagykövet fogadta a diákokat. A nagykövet, nyitott és érdeklődő szemé-

lyiségéhez hűen, jegyzettömbbel és tollal érkezett az eseményre, hogy megtudakolja a két kiválasztott diák véleményét a járványkezelés és az oltási kampány magyarországi helyzetéről, a leendő választások kilátásairól és általában az ország közéletének megítéléséről. A hatszemközti beszélgetés alatt rendkívül közvetlen hangulat alakult ki a résztvevők között. Reggeli után a diákok csatlakoztak a nagykövetség többi munkatársához a Deák Ferenc téren lévő villamosmegállóban, hogy részt vegyenek a „*Garden of Delight*” című fotókiállítás megnyitó ünnepségén, amelynek virág tematikájú plakátjait a budapesti utazóközönség júliusban láthatja a 47/49-es villamosok megállóiban. A megnyitó keretében az árnyék nagykövetek utcai virágosztásban is részt vehettek, a nagykövet pedig megismertette velük a nyilvános diplomácia főbb elemeit, ezen belül a holland nagykövetség szempontjait. A program végeztével a diákpár Hans Eijkelboom nyílt fotókiállítását is megtekintette a Madách téren, majd egy kellemes ebédet költöttek el a nagykövetség politikai részlegének munkatársai körében, megvitatva a holland politika aktuális kérdéseit.

A nap második részét a diákok a nagykövetség Kapás utcai épületében töltötték, ahol különböző workshop-okon ismerkedtek meg Hollandia magyarországi missziójával. Elsőként a politikai részleg heti megbeszélésén vehettek részt, ahova a nagykövetség gyakran hív meg külsős előadókat a magyarországi politikai helyzet értékelésére. Ez alkalommal Pulai András, a Publicus Intézet vezetője számolt be a 2022-es országgyűlési választásokkal, illetve az azt megelőző ellenzéki előválasztással kapcsolatos kutatásairól a nagykövetség munkatársai és a diákok előtt. A beszámolót követően a hallgatók is tettek fel kérdéseket a politológusnak. Ezután következett a gazdasági részleg munkájának megismerése, ahol három különböző szakterülettel foglalkozó követségi munkatárs számolt be az aktuálisan zajló gazdasági projektekről. Szó volt a körforgásos gazdaság újfajta megközelítéséről, amelynek népszerűsítését kutatásokkal és holland érdekeltségű cégekkel való szoros együttműködéssel próbálja a nagykövetség támogatni. A bilaterális kapcsolatok általános megvitatása mellett szóba került az e-mobilitás jövője, az egészségügyben és az oktatásban rejlő együttműködés lehetősége is. A nap legutolsó programjaként a diákok találkozhattak a konzuli munka szépségeivel. A két árnyék nagykövet megismerhette, hogy milyen módon tud a nagykövetség saját állampolgárainak segítséget nyújtani, ha szükségük van rá magyarországi tartózkodásuk idején és melyek a leggyakoribb esetek, amelyek a konzul napi feladatai közé tartoznak. S.E. – M.M.

„MIT TART A TANFOLYAM LEGFONTOSABB HOZADÉKÁNAK? MIT EMELNE KI ABBÓL, AMIT AZ AKADÉMIÁN TANULT?”

*A résztvevőknek az online névtelen értékelő
kérdőívre adott válaszaiból*

- Közvetlen kapcsolat kialakítása a területükön elismert, prominens szakértőkkel, szakmai kérdésekben magas szintű vitakultúra kialakításának lehetősége a hallgatókkal és az előadókkal.
- A téma holisztikus megközelítése, ami újabb értelmezési keretet ad a világban történő eseményeknek. Betekintés egy másik világba, a kulisszák mögé.
- Rengeteg formális és informális impulzus ért a szakmával kapcsolatban, valóban beleláthattam a diplomácia kulisszái mögé. Döbbenetesen széles spektrumon szerezhettem új információkat egy-egy témát illetően, rendkívül felkészült és karizmatikus oktatók előadásában.
- Az Akadémiának köszönhetően nemcsak a nemzetközi és a hazai politikai és gazdasági helyzetet értettem meg jobban, de a gyakorlati foglalkozásoknak köszönhetően új, a diplomáciában nélkülözhetetlen képességekre is szert tehettem.
- Nagy tudású szakemberektől tanulhattunk hétről hétre. Új perspektívával gazdagodtam, ugyanis voltak olyan témakörök, amelyekkel eddigi tanulmányaim során nem foglalkoztam.
- Remek kapcsolatépítési lehetőséggel párosult ez a sok pozitívum, többek között megtiszteltetés ennyi nagykövetségre ellátogatni. Ami az esszét illeti, nagyon élveztem a folyamatot, fontos tanácsokkal látott el hivatali konzulensem.
- A városok kiemelkedő szerepéről nagyon sok ismerettel gazdagodtam. Egy dolgot soha sem fogok elfelejteni: bármennyire is

úgy tűnik, hogy nem lehet tenni egy jobb jövőért, mindig van módja annak, hogy a kezünkbe vegyük a saját ügyünket. Gondolok itt a zöldítéstől kezdve a fejlesztéseken át az Akadémia létrejöttéig.

- Minden oktatási program a tanulmányokon kívül a közösségről is szól. A közösségépítést sajnos a COVID-19 járvány nagyban megnehezítette, azonban így is nagyon örülök, hogy új barátokra, ismerősökre tehettem szert.
- Első sorban a személyes kapcsolatok kialakításáért szerettem volna, ha lehetőségem lesz részt venni a programban. Örülök, hogy személyes alkalmakra is sor tudott kerülni, mert a legkülönbözőbb szakmai előadásokból származó, sokszor bennfentesnek ható tudás mellett ezt tartom a legnagyobb hozzáadott értéknek.
- Annak ellenére, hogy offline milyen kevés időt töltöttünk együtt, egészen remek közösség szerveződött a hallgatókból, remélem, ez a jövőben is megmarad. A tanultak közül talán az a szemléletmód vagy hozzáállás volt számomra a legfontosabb: hogyan képviseljük hatékonyan a magyar érdekeket egy gyorsan változó világban, a nyugati értékek melletti elköteleződés megtartásával.
- A kapcsolatépítés a legfontosabb. Persze, a megszerezhető tudás, tájékozottság, ismeretanyag is rettentően fontos, de az, hogy okos, értelmes, jól felkészült hallgatókkal lehettem együtt szuper előadókat hallgatva, beszélgetést generálva – ez felbecsülhetetlen.

„A VÁROS ÉS A VILÁG”

Válogatás a Budapesti Városdiplomáciai Akadémia hallgatói által készített esszékből

IFJÚSÁGPOLITIKA

Brandt Balázs Sean

*A városi ifjúságpolitika megreformálása:
miért van szüksége a városoknak
ifjúságpolitikai stratégiára?*

Bevezetés

Ifjúságpolitikai stratégia nélkül a városok hosszútávú prosperitása és demokratikus működése nem fenntartható. A fiatalok közül kerülnek ki a jövő közéleti személyiségei, a városok vezetői és a politikai vezetők is. Amelyik város ezt nem látja be, az egy idő után súlytalanná válhat a 21. század rendkívül gyorsan változó nemzetközi rendszerében. Ezt szem előtt tartva, és elfogadva a tényt, hogy egyre elengedhetetlenebbé válik az ifjúság széleskörű bevonása a politikai döntéshozatalba, ebben az esszében a fővárosi ifjúságpolitikai stratégia új sarokpontjainak kialakítására teszek javaslatokat.

Az ifjúságpolitika mint stratégia

Az ifjúság az egyik legkiterjedtebb társadalmi réteg. A legtöbb ifjúságpolitikával foglalkozó tanulmány a 15 és 30 éves kor közötti korosztályra fókuszál, ez tehát az én munkámnak is a vizsgált csoportja. Az ifjúságpolitika kiemelt helyét a rendszerváltás utáni politizálásban jól mutatja, hogy szinte minden kormány használt ifjúságpolitikai programokat, és célként tűzte ki annak kormányzati szintű koordinációját.

A különböző megközelítések általánosan elfogadott ifjúságpolitikai alapelveket követték: felelős állampolgárság kialakítása, oktatásügyi együttműködés a fiatalok képviselőivel, fiatalok munkalehetőségei azonosítása, tapasztalatszerzési lehetőségek felderítése. Az ifjúságpolitikai stratégia szerepe, hogy a fiatalokat a demokrácia fontos szereplőivé formálja, integrálja őket a társadalomba és a munkaerőpiacba, valamint hogy aktív szerepet biztosítson nekik a közösséget érintő kérdések megvitatásában. A rendszerváltást követő bizonytalan politikai helyzet azt eredményezte, hogy egy koherens, átlátható és hatékony európai szintű ifjúságpolitika helyett csak annak hiányát tapasztaljuk a mai Magyarországon. Ebben a helyzetben az önkormányzatok és a városok szerepe kivételesen felértékelődik, hiszen a helyi döntéshozatalban való szerepük miatt képesek lehetnek a kormányzati politika túlmutató, fenntartható és hatékony ifjúságpolitikát kialakítani.

A városok szerepe a fiatalság koordinálásában rendkívül fontos. A 21. századi urbanizációs folyamatok, a városok gazdasági, oktatási és politikai szerepe mind arra mutat, hogy az ifjúságpolitikai célkitűzéseket leginkább helyi szinten, önkormányzati ifjúságpolitikai stratégiával lehet a legjobban kivitelezni.¹ Fontos kiemelni emellett a fiatalság képviselőinek a szerepét a generációk közötti közös döntéshozatalban. Fiatal szereplők sokkal könnyebben mobilizálják az ifjúságot, az közelebbinek érzi az ifjúsági képviselőket magához, könnyebben tud velük szót érteni. Ennek szemléletes példája a Greta Thunberg jelenség, ahol egy fiatal lány a szavaival és tetteivel lokális aktivizmusból globális szintű problémákra tudta felhívni az ifjúság figyelmét sokkal hatékonyabban, mint az addig bármilyen ifjúságpolitikai stratégiának sikerült volna. Az ilyenfajta szereplők önkormányzati támogatása tehát hasznos lehet a demokrácián és párbeszéden alapuló aktív állampolgárság kialakításában.

Budapest szerepe magyar viszonylatban ilyen vonatkozásban óriási. A főváros, mint az ifjúsági értelmiség olvasztótégelye és a demokratikus közélet színtere, komoly ifjúságpolitikai potenciállal rendelkezik. A főváros mintaadója lehet fiatalok csoportjai részvételének a társadalomban, és követendő példaként szolgálhat mind a hazai városok, mind európai szomszédjaink számára. Ha csupán az

1 Hofmann-van de Poll, F., Riedle, S., & Friedrich, P. (2019). Transferring European youth policy into local youth policy. *Youth & Policy*, 15, 2019.

elmúlt évek tömegmegmozdulásain résztvevő fiatalokból indulunk ki, láthatjuk azt a fajta éhséget a demokratikus közélet kialakítására, amelyet az Orbán-kormány szisztematikusan próbál leépíteni. Igény van tehát egy átfogó ifjúságpolitikai stratégiára, amely valódi segítséget nyújthat az ifjúság szerepének növelésében és az ifjúságot (is) érintő kérdések hatékonyabb megválaszolásában.

A stratégiának foglalkoznia kell a város és a benne működő ifjúsági szervezetek munkájának összehangolásával, ami a mai napig nem történt meg maradéktalanul. A főváros leginkább azzal tudna ezen javítani, ha feltérképezné a valódi súllyal rendelkező budapesti ifjúsági mozgalmakat és szervezeteket, és ezek alapján önálló munkacsoportot hozna létre a koordináció elősegítésére (erre bővebben kitérek a Javaslatok részben).

Ifjúságpolitikai piackutatás, vonzó példák

A magyar vonatkozású ifjúsági mozgalmak piaca félig-meddig telítetlen, így bőven van mozgásteret a fővárosnak új kezdeményezések kialakítására. Itthoni viszonylatban a diákönkormányzatok és a hallgatói hálózatok fontos szereplők, jelentőségük vitathatatlan. Azonban ezek a szerveződések nem fedik le az ifjúság egy nagyon fontos részét: az oktatásban (már) nem résztvevőket, a pályakezdőket és a fiatal felnőtteket. Őket leginkább szakosodott ifjúsági mozgalmak, politikai tagozatok, vagy egy bizonyos témakörre specializálódó egyesületek tömörítik. Azonban a fiatalok jó része ezek közül egyikbe sem tartozik, így nincs lehetősége kifejezni a véleményét és konstruktívan hozzájárulni az ifjúságot érintő ügyekről szóló – egyébként jelentősen elmaradott szintű – párbeszédhez.

A Nemzeti Ifjúsági Tanács² talán az eddig felsoroltak közül a legelőrehaladottabb, viszont így is kevesebb mint 4 ezer embert ér el online felületeken, nem hatékony, és egyelőre nem tudott kialakítani valódi párbeszédet. Előnye azonban, hogy a tanácsnak van vidéki dimenziója is, így nem csak lokális, hanem országos szinten is működik. Érdekes példa emellett a „Future:Hungary” kezdeményezés, mely a magyar ifjúságot és a magyar gazdaság jövőjét erősen érintő agyelszívás (*brain drain*) jelenségre próbál válaszolni, és a külföldön

2 <https://ifjusagitanacs.hu>

tanuló magyarok hazai munkaerőpiacon való elhelyezkedését segíti elő. Egy másik érdekes lokális példa Budapest Főváros XIII. Kerületi Önkormányzatának ifjúságpolitikai koncepciója, mely a 2010-es évek egyik meghatározó kerületi kezdeményezése volt valódi ifjúságpolitikai stratégia megteremtésére.³ Azonban ez sem hozott maradéktalan sikert, és idővel marginálissá vált. Látható tehát, hogy a meglévő mozgalmak és szervezetek mellett egy, a főváros által indított ifjúságpolitikai stratégián alapuló ifjúsági szerv belátható időn belül komoly sikert érhetne el.

Európai szinten már más a helyzet, jóval telítettebb a piac, viszont itt a fókusz inkább transznacionális, mint lokális, így a helyi igényeket kevésbé hatékonyan tudja felmérni és teljesíteni. Az Európai Unió kiemelt fontosságú ügyként kezeli az ifjúságpolitikát, ami egyrészt látható az Európai Bizottság Ifjúságpolitikai Stratégiájából,⁴ valamint a számos kezdeményezésből, amelyek európai szintű ifjúsági párbeszédet hivatottak létrehozni (*European Youth Event*⁵, *European Youth Forum*⁶, *Youth in Action*⁷). Ezen kezdeményezések mindegyike célként tűzi ki az aktív, demokratikus ifjúság megerősítését, európai állampolgári ismeretek megszerzését és terjesztését, valamint az európai munka- és tapasztalatszerzési lehetőségek hirdetését. Ezek a nemzetközi kezdeményezések remek követendő példaként szolgálhatnak a városvezetés ifjúságpolitikai stratégiájának kialakításában.

Felmérésem azt mutatja, hogy a Fővárosi Önkormányzat Ifjúságpolitikai Osztályának jelenlegi fókusza a köznevelés és a tehetség-gondozás.⁸ Ezek alapján azt gondolom, hogy fontos céltévesztésről van szó e területen. Az ifjúságpolitika hatókörének ugyanis túl kell mutatnia az oktatáson, és ki kell terjednie egészen a 30 éves korosztályig. Ezek alapján, mérlegelve a lehetséges opciókat és a realitás talaján maradva, a következő ötleteim és javaslataim vannak a városvezetésnek.

3 https://www.budapest13.hu/onkormanyzat/onkormanyzati-strategiak/ifjusagpolitikai_koncepcio/

4 An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering. A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities (2009) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52009DC0200>

5 <https://www.europarl.europa.eu/european-youth-event/en/home.html>

6 <https://www.coe.int/en/web/youth/european-youth-forum>

7 https://ec.europa.eu/youth/success-stories/youth-in-action_en

8 <https://einfoszab.budapest.hu/form/belso-szervezeti-egység-view?id=1801054>

Javaslatok

Kiemelten fontos, hogy a kormányzás olyan ifjúságpolitikai stratégiával rendelkezzen, amely előírja a fiatalok bevonását a fontos döntések meghozatalába. Ez elengedhetetlen a demokratikus közélethez és hasznos hozzájárulás a stratégiát alakító perspektívákhoz. A Főváros ifjúságpolitikai célkitűzéseinek fókuszába az aktív demokratikus állampolgárság megteremtését, többszintű szakpolitikai párbeszéd létrehozását, valamint lokális kezdeményezéseken és célokon keresztül egy határokon túlmutató, városok közötti fiatalságpolitikai partnerség kialakítását kell helyezni.

1. Budapesti Ifjúsági Kerekasztal létrehozása

A Főváros a Budapesti Városdiplomáciai Akadémia (BVDA) sikerére alapozva, valamint a Budapesti Diplomáciai Klub kapcsolati hálóját felhasználva indítsa el a Budapesti Ifjúsági Kerekasztalt. A kerekasztal működése három alappilléren nyugalna, ezek: az aktív demokratikus közösség kiépítése, többszintű szakpolitikai párbeszéd kialakítása, valamint a kerekasztal (első körben hazai, majd európai) potenciális kiterjesztésének érdekében a városi ifjúság diplomáciai szerepének a növelése.

Közösségépítés

A közösségépítéshez elengedhetetlen a sokszínűség tiszteletben tartása és az esélyegyenlőség érvényesítése, a jövő elfogadóbb társadalmának megteremtése. Fontos, hogy a szegénységet, egyenlőtlenséget, megkülönböztetést és a szegregációt a fiatal generáció ne tabuként kezelje, hanem ezekben a közéleti kérdésekben is legyenek tájékozottak a fiatalok. Ahhoz, hogy az Ifjúsági Kerekasztal valóban sikeres legyen, szoros együttműködés szükséges a jelenleg működő mozgalmakkal és szervezetekkel, emellett ki kell alakítani új on- és offline tereket a közösségszervezés elősegítésére. Közösségépítés-kor a hazai diákszervezetek és hallgatói hálózatok mellett a korosztály idősebb tagjaira is gondolni kell, a pályakezdőket és a fiatal felnőtteket ugyanolyan fontos a közélet aktív szereplőivé tenni, mint az oktatásban résztvevőket.

Párbeszéd kialakítása

Fontos hogy a fiatalokat érintő kérdésekről (oktatás, munkalehetőségek, továbbtanulás, turizmus, események, fesztiválok) meghallgassuk az ő véleményüket is. A bulinegyedről, az internetes oktatásról, a fesztiválszezonról való igény- és véleményfelméréshez kifejezetten hasznos lehet a kerekasztal, amely ifjúsági konzultációs platformként is szolgálhat a fővárosnak. Mivel létezik Idősek Tanácsa, elvárható, hogy ugyanolyan jogokkal rendelkező Ifjúsági Tanács is felálljon a demokratikus érdekképviselőt megteremtéséhez.

A fiatal munkavállalók integrálása a kerekasztalba kifejezetten hasznos lehet a Főváros gazdasági fejlődése szempontjából, mivel ebben a társadalmi rétegben elhelyezkedő budapestiek mind a *start-up* világban, mind a KKV-kban jelentős sikereket érhetnek el a Főváros támogatásával. Emellett fontos, hogy a társadalom elismerje és a jövőbe való beruházásként értékelje az ifjúsági munkát, valamint hogy intézményesítsük itthon a fizetett gyakornoki állásokat. Ebben a vonatkozásban a Főváros támogatásra és ötletekre számíthat az ilyen irányultságú szakmai szervezetektől, mint például a *Future:Hungary*.⁹

Párbeszédet kell kialakítani egyrészt a budapesti fiatalok között az őket érintő közéleti kérdésekről, másrészt pedig az aktív ifjúsági mozgalmak és egyesületek bevonásával szakmai együttműködést lehetne kialakítani a tájékozottabb és igényekhez mért ifjúságpolitikai stratégia érdekében. Ezzel áthidalható lehetne az a probléma, hogy túl sok koordinálatlan, illetve szervezetlen cselekvés létezik, amelyek ezután együttműködve nem egymás konkurenciái, hanem az egységes és demokratikus városi közélet motorjai lehetnének.

Városdiplomácia

A Budapesti Ifjúsági Kerekasztal a városdiplomáciában is előrelépést hozhat. Exportálása és kiterjesztése esetén a városok ifjúsága közötti platformként szolgálhat a párbeszéd kialakítására, amely mind hazai, mind európai szinten elmélyítheti a fiatalság kapcsolatát a városokkal és a városoknak egymással. Az Ifjúsági Kerekasztal tagjai a „*Connecting youth, connecting cities*” projekten keresztül városdiplomáciai utakon, cserekapcsolatokon és konferenciákon vehetnének részt. Ez fontos

⁹ <https://www.futurehungary.org/>

szerepet játszhat a jövő vezetőinek kinevelésében, valamint a külföldiek Magyarországról alkotott megítélésének javulásában is.

A kerekasztal emellett itthoni konferenciákat és eseménysorozatot is szervezhetne, mint például: városok közötti Hackathon, V4-es esszéíró verseny ifjúságpolitikai témában, „Modell ENSZ” konferencia volt magyar ENSZ nagykövetek védnökségével, *Newsgamer* szimulációs versenyek és események.

A Kerekasztal részben ifjúsági kontextusba helyezheti a városdiplomáciát, emellett kiaknázhathatná a BVDA-ban és a BDK-ban rejlő teljes potenciált. Az említett szervezetek tanulói, illetve tagjai hozzájárulhatnak az ifjúságpolitikai stratégia kialakításához. Az Akadémia a hallgatói által készített szellemi termékeken keresztül az Ifjúsági Kerekasztal *think tank*-jévé válhatna.

2. „Budapest Ifjúsági Diplomátája” pozíció

Az ifjúság mozgósításához és koordinálásához elengedhetetlen egy karizmatikus személyiség, akinek az üzeneteire hallgatnak a fiatalok, és akit nem tekintenek se idegennek, se a háttérhatalmi politizálás bábjának. Egy felelős pozíció kialakításával a Főváros rendelkezne egy ifjúsági referenssel, aki kapcsolatot tartana a Kerekasztallal, esetleg vezetné azt, és emberközelibbé tehetné a közéleti politizálást a budapesti ifjúság számára. Segíthetne emellett az ifjúságpolitikai stratégia kialakításában, valamint kommunikációjával informálhatná a fiatalokat az őket is érintő ügyekről. Javaslom, hogy a főváros hozza létre a „*Budapest Youth Diplomat*” pozíciót, akinek a munkáját egy szakreferensi stáb segítsé.

Létező példák a témában: A magyar kormány fiatalokért felelős helyettes államtitkára (online megjelenésével a 7 ezer fiataalt sem éri el, renoméja és hitelessége kétségbe vonható, és politikai kinevezettként nem látja el azt a függetlenséget igénylő feladatot, amit az önkormányzat Ifjúsági Diplomátája látna el). Nemzetközi vonatkozásban az ENSZ ifjúsági küldött program,¹⁰ vagy az Európa Tanács *youth delegate*-je¹¹ alapvetően jó kezdeményezések, viszont

10 <http://hunyouth.hu/>

11 <https://www.coe.int/en/web/congress/youth-delegates>

egyiknek sem fő tevékenységi területe a városi ifjúság problémáinak megoldása.

A javasolt Ifjúsági Diplomata feladatai közé tartozna az Ifjúsági Kerekasztal igazgatása, valamint a Kerekasztal alappilléreiként megfogalmazott törekvések segítése, konferenciák szervezése és a szimulációs versenyek védnöksége. Ő felelne a kapcsolattartásért a diákszervezetekkel és dolgozna a párbeszéd beindításán. Fiatal tisztviselőként követendő példaként szolgálhatna a városi ifjúságnak, közérthetőbbé tehetné a Főváros döntéshozási mechanizmusát és közügyeit. Pozíciója hozzájárulna az ifjúsági perspektívák megjelenéséhez a döntéshozásban.

Projektjei: Budapest nevezése Európa Ifjúsági Fővárosának¹² a következő évekre; *Active Budapest* – on- és offline terek létesítése a demokratikus közélet megteremtéséhez; a *Connecting Youth, Connecting Cities* jövőbeli projekt keretein belül kezdetben V4-es, majd más európai városok, fővárosok felkeresése ifjúságpolitikai együttműködésre.

12 <https://www.youthforum.org/european-youth-capital-2024-applications-are-open>

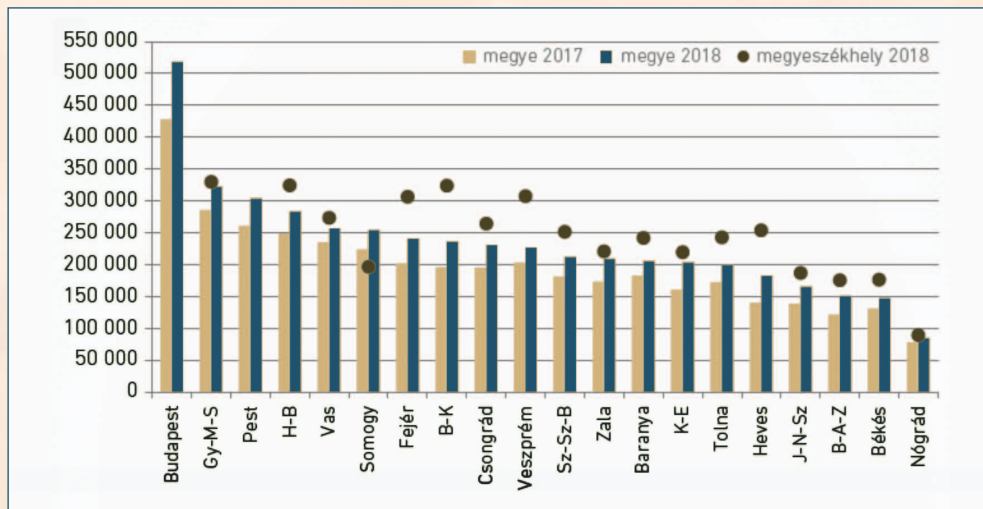
Schneider Richárd

Fiatal diplomásokat támogató lakáspolitikai a poznaí modell alapján

Magyarországon jelenleg nincsen olyan átfogó, lakhatást segítő program, amelynek célja a fiatal diplomások itthon maradási, munkavállalási, családalapítási szándékának elősegítése és támogatása megfelelő áron elérhető és megfelelő minőséget garantáló lakások révén. Kivétel az önkormányzati lakásfenntartási támogatás, az állami Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) mellett a civil szférában korábban kialakított, a *Habitat for Humanity* keretein belül az eredetileg Újpesten és Zuglóban végrehajtott „Elsőként lakhatást!” program, vagy a szintén zugló „Második Esély” program. Márpedig bizonyos esetekben a munkaerőpiacon megjelenő, stabil munkalehetőségekkel még nem rendelkező fiatal diplomások között vannak, akik az ingatlanpiaci árak hazai emelkedésének eredményeképpen a lakástulajdonlás vonatkozásában a perifériára szorulnak, esetükben a pályakezdést követő időszakot az önálló lakhatási körülmények bizonytalansága övezi.

A felsőfokú tanulmányok lezárulását követően, a költségtérítéssel képzések esetében sok esetben akár már hitellel is rendelkező fiatalok a munkaerő piacon pályaaorientációs dilemmákkal szembesülhetnek. A bizonytalanságok a rugalmas munkaerőpiac és a társadalmi mobilitás esetlegességeiből, olykor a korábbi (diák)hitel törlesztéséből, az önálló életkörülmények megteremtéséhez szükséges jövedelemszerzés mértékének kényszerűségeiből és nyilvánvalóan a lehetőségek kiszélesedésével egyfajta identitáskeresésből fakadnak. Mindezekre tekintettel, a fiatal munkavállalók anyagi jellegű kihívásai a lakhatást illetően prioritásként kezelendők. Ez különösen igaz akkor, ha azt vesszük, hogy a lakóingatlan árszínvonal mélypontját jelentő 2013-as év óta a nominális ár-szint folyamatosan nő. 2018-ban az országos lakóingatlan áremelkedés nominál értéken az előző évihez képest átlagosan 18%-kal emelkedett¹. A nominális mutatószámokban rejlő, leginkább az inflációs árszintválto-

1 OTP Jelzálogbank Lakóingatlan Értéktérkép 2019/1 3. o. https://www.otpbank.hu/OTP_JZB/file/OTP_Lakoingatlan_Ertektkep_2019_1.pdf

1. ábra. Lakás átlagár megyénként és a megyeszékhelyeken (Ft/m²)

zásból fakadó bizonytalanságok kiküszöbölésekor a reálértékek kapcsán csakugyan szembeötlő, hogy a 2008-as csúcscévet 2018-ban a lakóingatlan árszint immár 10%-kal meghaladta. Budapest tekintetében ez már 2016-ban bekövetkezett, 2019 első negyedévében pedig a fővárosi reálárszint a 2008-as árak 150%-át tette ki. Budapesten az ingatlanok átlagára messze felülmúlja a hazai városokban tapasztaltakat, közel kétszerese a megyékre és megyeszékhelyekre vonatkozó adatoknak (1. ábra), ami a fiatal diplomások pályakezdésének támogatásakor Budapestet kiemelten fontos helyzetbe hozza.

Az átlagjövedelemre vonatkozó magasabb fővárosi adatok a fiatalok munkanélküliségének fényében jelentőségüket veszítik, különösen akkor, amikor a COVID-19 pandémia idején a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), a londoni székhelyű, akadémiai és szakpolitikai anyagokat is készítő *Institute of Fiscal Studies* (IFS), vagy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) is számos esetben a fiatalok sérülékenységeire hívja fel a figyelmet.²

A fiatalokat fenntartható lakhatással támogató program kiindulópontja nem lehet más, mint az ingatlanpiaci, illetve magánbérleti

2 Országgyűlés Hivatala: Fiatalok a munkaerőpiacon. Infojegyzet, 2020. szeptember 18. https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_59_Fiatalok_a_munkaeropiacon.pdf/22e4a86e-0ca1-8393-60ea-39d8d4444e4e?t=1600425857518

piac újraszabályozása, valamint egy megfelelő minőségű és megfizethető bérlakás szektor kialakítása. A városok, önkormányzatok szerepe a lakhatási kérdés megoldásában nyilvánvaló. Ezért is érdekes a budapesti városvezetés figyelmét a már korábban kialakult nemzetközi együttműködésekre, a városok közötti tapasztalatcserével kimunkált, használható megoldásokra és kezdeményezésekre felhívni. Poznań városa megfontolandó példaként szolgálhat a budapesti városvezetés ilyen irányú tervezése kapcsán.

Közel félmillió lakosával Poznań, mint régiós egyetemi központ, alacsony munkanélküliségi rátával (1,2%) bír.³ 2018-ban a 536.438⁴ fős lakosságból és 4214⁵ fős összmunkanélküliségből a 34 évnél fiatalabb, regisztrált munkanélküliek száma csupán 1439⁶ fő volt. Ez csábító a fiatalok számára, maradásra és családalapításra ösztönzi nagyrészüket. Az egyik – ha nem a legnagyobb, Budapesten szintén megfigyelhető – akadály azonban a lakhatási kérdés megoldatlansága. A pályakezdő fiatalokra általában jellemző, hogy az egyetemről kikerülve alacsonyabb jövedelemmel rendelkeznek, ami számos egyéb faktor mellett hitelfelvő képességük elbírálásának is fontos eleme. Miközben a hosszú távú finansziális elköteleződés nyilvánvalóan eltántorítja a fiatalokat az önálló lakhatás megoldására vonatkozó további erőfeszítésektől, a permanens lakhatási nehézségek a városi emigrációs tendenciákat erősítik. A *Poznań Housing Association* (PTBS) a 2014-ben indult „Lakást a diplomásoknak” (*Apartments for graduates*)⁷ programon keresztül kívánta orvosolni ezt a problémát, ami ígéretes, azonban a lakhatási igényeikkel küszködő fiatalok között versenyhelyzetet teremtve, és azt felhasználva, specifikus feltételekkel kívánt és jelenleg is szándékozik hozzájárulni a fiatal diplomások lakhatási nehézségeinek mérsékléséhez. A cél nyilvánvalóan a fiatalok elvándorlásának megakadályozása, a tanulást, a gazdaság számára értékes munkaerőként megjelenő tehetségek maradásra bírása, megfelelő lakhatási körülmények biztosítása, magáncégek és egyetemek kooperatív bevonása révén.

3 Statistical Yearbook (2019) of Poznań. <https://poznan.stat.gov.pl/en/publications/statistical-yearbook-of-poznan-2019,1,10.html>

4 U.o. 25. oldal

5 U.o. 101. oldal

6 U.o. 101. oldal

7 A szerző fordítása.

Ez egyértelműen a városi fejlődés és gazdaság támogatásához, a társadalmi kohézió erősítéséhez is hozzájárul.

2000 óta az Európai Területi Együttműködés (*European Territorial Cooperation*) keretein belül négy interregionális program fejlődött ki, amelyek közül – az Európai Unió tekintetében többek között a Kohéziós Alap és az Európai Regionális Fejlesztési Alap finanszírozásával – az egyik a hétéves periódusokra tervezett, jelenleg a harmadik ciklust (2014-2020) futó URBACT program a maga 96,3 millió eurós költségvetésével. Ezen belül az említett poznaíni program 6.666.296 euróba került.⁸ A fiatalok emigrációjának erősödő tendenciáira megfelelő választ kereső *Gen_Y City*⁹ kezdeményezés, amely a széleskörű európai városi együttműködést is magában foglalja, számos európai város (Bologna, Genova, Sabadell, Grenada, Coimbra, Nantes, Wolverhampton, Kristiansand, Klaipėda, Daugavpils, Toruń) részvételével lehetőséget adott a poznaíni példa széleskörű, helyi körülményekhez igazodó alkalmazására is.

A poznaíni programmal kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a jelentkezők pályázatainak elbírálása és a legígéretesebbek kiválasztása számos kritérium figyelembevételével történik. Ezek közé tartozik például az utolsó diplomaszerezés óta eltelt idő (ami nem haladhatja meg az öt évet); a pályázó életkora (maximum 36 év); bizonyos tulajdonjogi restriktciók (például a jelentkező nem rendelkezhet tulajdonjoggal egyéb, városon belüli ingatlanban). Az említetteken kívül fontos megkötés, hogy a jelentkezőknek folyamatos munkaviszonyban kell állniuk, valamint az adókat otthon kell fizetniük. Ezek mellett a jövedelmi minimumra és maximumra is külön szabályok vonatkoznak. A poznaíni kezdeményezésben a bérlők alapvetően tíz évre vehetik bérbe a lakást, a bérleti szerződések a jelentkezési feltételek megváltozásra esetén módosulhatnak, vagy meg is szűnhetnek. Fontos megemlíteni, hogy a részvételi szándék növelése érdekében a szervezők lehetőséget biztosíthatnak a lakás tulajdonjogának későbbi megszerzésére is.¹⁰

A bérbe vehető lakások zöldövezetben, kiváló közlekedési infrastruktúrával ellátott, a környezettudatos életvitelt támogató felté-

8 Bővebb információ: <https://urbact.eu/apartments-graduates>

9 Bővebb információ: <https://urbact.eu/gen-y-city>

10 GEN-Y CITY, Developing, attracting & retaining Gen-Y 'creative-tech' talent in European cities, Book of Case Studies, March 2018. https://urbact.eu/sites/default/files/compendium_of_case_studies_final_version_010418.pdf

telekkel (kerékpárút) rendelkező helyszínen kerültek kialakításra. A szórakozási, vásárlási, családi programlehetőségek, az óvodák és iskolák közeli jelenléte szintén biztosított. Ezek, és a piaci áraknál alacsonyabb bérleti feltételek a poznaí fiatalok között népszerűvé tették a programot, amely jelenleg négy lakóblokkon belül 77 egy-szobás és 66 kétszobás apartmant biztosít két földalatti garázzsal.

A nemzetközi kitekintés során számos példát láthatunk – többek között – Európa-szerte a lakhatással kapcsolatos problémák mérséklésére. Például Tosics Iván említi Patti és Polyák *Funding the Cooperative City* című könyve alapján a közösségi kezdeményezésű lakhatási modellek (*community-led housing*) között a terek megosztására és a környezeti fenntarthatóságra fókuszáló dán *co-housing* programot; a német, svájci, francia lakásszövetkezeti megoldásokat; vagy akár a 2018-as *Smart City Expo-n*¹¹ bemutatott barcelonai „Lakhatáshoz való jog” elnevezésű tervet (*Right to Housing Plan*).¹² A specifikusan a fiatal diplomásokat célzó program tekintetében azonban a bemutatott poznaí modell nyújthat kiinduló alapot egy hasonló budapesti kezdeményezésnek.

A 2018. december 4-én és 5-én Bécsben megrendezett – a városi kihívásokat tárgyaló – nemzetközi konferencián a meghívott polgármesterek, városi és önkormányzati delegációk, az ingatlanpiac kínálati és keresleti (bérlői) oldaláról küldött képviselők, szakértők és az Európai Unió intézményi delegáltjai vitatták meg az egyre növekvő európai városok lakhatással kapcsolatos kihívásait.¹³ A konferencián is bemutatott programterv az Európai Tanács által 2016-ban indított Európai Unió Városi Agenda (*EU Urban Agenda*)¹⁴ lakhatással kapcsolatos partnerségének és együttműködésének (*Housing for All*), az unió intézmények – az Európai Bizottság és az Európai Parlament – konkrét törvényhozói javaslatait foglalja magában. Látható tehát, hogy a lakhatással összefüggő kihívások az utóbbi években számos bilaterális és multilaterális platformon megjelentek és a városi partnerségre épülő együttműködés integráns részét alkotják (például: *EUROCITIES*). Mégis, a városi fiatal diplomásoknak a városban (és országban) maradását célzó poznaí „*Apartment for*

11 Bővebb információ: <https://www.smartcityexpo.com/>

12 Tosics Iván (2019): The housing paradox: what can local municipalities do? URBACT, 17 July. <https://urbact.eu/housing-local-municipalities>

13 Bővebb információ: <https://socialhousing.wien/en/news/conference-housing-for-all/>

14 Bővebb információ: <https://ec.europa.eu/futurium/en/housing>

Graduates” kezdeményezés jelentősége és innovatív jellege megkérdőjelezhetetlen. A Poznań városával való politikai partnerség gyümölcsöző együttműködést eredményezhet Budapest számára.

Fővárosunk számos olyan kezdeményezésnek és szervezetnek tagja, amely valamilyen formában érinti a lakhatás kérdését, például a kreatív várostervezésen, a hajléktalanság csökkentésén, a szociális kohézió erősítésén, vagy a fenntarthatóság és a mobilitás támogatásán keresztül. Ilyen például a fenntartható várostervezést proponáló, 2004-ben az UNESCO keretein belül létrehozott Kreatív Városok Hálózata (*Creative Cities Network*);¹⁵ vagy a mobilitással, digitalizációval, innovációval és erőforrás-hatékonysággal összefüggő *CitiesToday*¹⁶ kezdeményezés, amely félévente a résztvevő városok vezetőit tömörítő fórumokon kíván hozzájárulni a „ma városait” érő kihívásokkal összefüggő párbeszédhez és tapasztalatcseréhez.

A fentiek mellett a városi együttműködések sorában kiemelt helyet foglal el a 197 európai várost felölelő, úgynevezett *Eurocities* kooperáció,¹⁷ ahol Budapest és Debrecen mellett a jelenlévő tíz lengyel város között Poznań is képviselteti magát. Az együttműködés kitűzött céljait tekintve néhány tematikus platform megfelelő keretet adhat a fentebb leírtak szerinti Budapest-Poznań együttműködésnek (például „*Housing and homelessness*”; „*Jobs and skills*”; „*Local innovation ecosystem*”). A kooperációban résztvevő városok kulturális sokszínűsége azonban általánosságban is hatékony környezetet teremthet a fiatalok elvándorlásával összefüggő komplex kihívásokkal kapcsolatos párbeszédhez.

A Győr testvérvárosaként számon tartott Poznań a budapesti városvezetés számára is kiemelten fontos partnerré válhat. A 2019-es lengyel parlamenti választáson, a kormányon lévő Jog és Igazságosság Pártjával szemben, az egyesült ellenzék (*Civic Coalition*) Poznańban is győzelmet könyvelhetett el, mi több, a választások – a Varsó I. nevű körzet után – itt a második legnagyobb részvétellel zárultak.¹⁸ Habár Budapesten és Poznańban is ellenzéki városveze-

15 Bővebb információ: <https://en.unesco.org/creative-cities/>

16 Bővebb információ: <https://cities-institute.com/leadership-forums/>

17 Bővebb információ: <https://eurocities.eu/>

18 A választásokról bővebb információ olvasható: Grosse, Tomasz Grzegorz (2019): Poland’s 2019 Parliamentary Election. Warsaw Institute, Special Reports, 2019. november 5.

<https://warsawinstitute.org/polands-2019-parliamentary-election/>

tés működik, nyilvánvaló, hogy az itt megfogalmazott gondolatok és lehetőségek a pártpolitikai kérdéseken túlmutatnak, az együttműködés megvalósíthatósága a felvázolt lakáspolitikai kérdésben ideális esetben nem kell, és nem is szabad, hogy ideológiai és politikai játszmák függvénye legyen.

A fentebb vázolt programot összefoglalva, a sikeresség tekintetében a legfontosabb tényezők az árazás és a helyszínválasztás voltak. A poznańi mintához hasonlóan a legfontosabb kezdeti lépés az egyetemi hallgatók és a fiatal diplomások körében a lakhatási- és életkörülmények feltérképezése. A program célcsoportja egyértelműen a városi, diplomás fiatalok. A program specifikus célja lehetőségeik bővítése, életkörülményeik javítása, önálló és független életük elkezdésének támogatása a lakhatással kapcsolatos terhek egy részének átvállalása révén. Ezzel egyúttal az itthon maradásuk, munkavállalásuk, családalapítási hajlandóságuk támogatása, valamint egyes városrészek felújítása, „zöldítése” is előtérbe kerül.

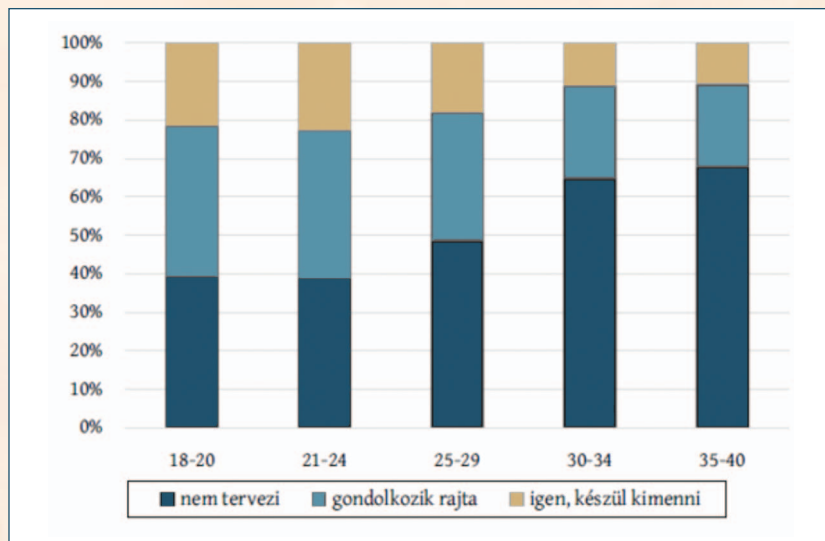
A program eredményeinek mutatói lehetnek – a jelentkezéssel kapcsolatos mennyiségi és minőségi adatok mellett – az ifjúság körében tapasztalható elvándorlási kedv csökkenése, az önálló háztartásban élő fiatal diplomások száma, a programban résztvevők körében tapasztalható magasabb megtakarítási hajlandóság, az új építésű és felújított lakások és a kapcsolódó szolgáltatások száma és minősége, valamint az erre a célra kialakított terület környezetre gyakorolt hatása.

A poznańi példát alapvetően egy alacsony munkanélküliséggel jellemezhető, közepes méretű városra tervezték. Budapesten a 2020. második negyedévében mért, relatíve alacsony munkanélküliséggel (3,9%)¹⁹ szemben a 20-29 év közötti fiatalok magasabb országos munkanélküliségi mutatói,²⁰ továbbá, egyéb tényezők mellett, az utóbbi években növekvő ingatlanárak indokolttá teszik a fiatal diplomások ilyen irányú támogatásának megfontolását és a lehetőségek feltérképezését. Kiemelten sürgető a kérdés, ha azt vesszük, hogy 2009 óta gyakorlatilag évente megduplázódott a fiatal kivándorlók száma az országból, és a tervezett kivándorlási szándék legerőteljesebben éppen a 20-29 közötti korosztály körében mutatkozik (2. ábra). Ezzel párhuzamosan az elmúlt évtizedben a magyar egyetemekre és főiskolákra

¹⁹ Az adatok elérhetők: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/202/index.html>

²⁰ Az adatok elérhetők: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qf010.html

2. ábra. A kivándorlási szándék korcsoport szerinti megoszlása (N=4806)

jelentkező magyar állampolgárságú hallgatók száma csökkenő tendenciát mutat (2007 és 2017 között a magyar állampolgárságú jelentkezők száma negyedével esett vissza).²¹

Az előregedő társadalom, a csökkenő születésszám, valamint ezekből adódóan a nyugdíjrendszert érintő kihívások Magyarország esetében kiemelten fontossá teszik az ország népességét sújtó elvándorlás mérséklését, valamint az itthon maradás mellett döntő fiatal diplomások támogatását. Érdekes lehet tehát Budapest és Poznań városa között egy, a fiatal diplomások lakhatási támogatására irányuló, tapasztalatcserén alapuló városdiplomáciai kapcsolatot kialakítani, és a nemzetközi gyakorlati megoldásokat hazánk kontextusában megvizsgálni.

21 Siskáné Szilasi Beáta – Halász Levente – Gál-Szabó Lajos (2017): A magyar fiatalok erősödő kivándorlási szándékának kiváltó okai és jellemzői. Tér és Társadalom, 31. évf., 4. szám, 131-147. 134. oldal, doi:10.17649/TET.31.4.2885

Wéber Dóra

A fiatalkori bűnelkövetés társadalmi okainak vizsgálata, beavatkozási lehetőségek a megelőzésére

Mi történik a társadalom peremén?

A rendszerváltást övező politikai és gazdasági folyamatok jelentősen átrendezték a társadalmi-szociális viszonyokat. Az addig mesterségesen elfojtott problémák mellé újak kerültek a felszínre, számos család maradt kereső nélkül, aminek a hatásai, kiváltképp az alsóbb társadalmi rétegekben, generációkon átívelően érezhetők. A társadalmi mobilitás hiánya, az oktatási minőség területi különbségei, az iskolaszerkezetből is adódó szelekciós mechanizmusok és ez által az iskolai eredményesség társadalmi osztályhoz kötöttsége, a munkaerőpiacról kiszoruló képzetlen munkaerő egyre szélesedő bázisa a társadalom szövetébe gyengén integrálódó csoportokat tett láthatóvá. Ezeknek a meggyengült háztartásoknak a szociális háló intézményrendszere (állandó forráshiánytól szenvedve) nem tud biztonságot nyújtani, a szociális problémák pedig újratermelik magukat, a hajléktalanság, a munkanélküliség és a generációs szegénységből fakadó kilátástalanság állandósult a társadalom egy nem jelentéktelen részénél. A különböző pszichoaktív anyagok (alkohol és kábítószer) kipróbálása és használata egyre fiatalabb korban kezdődik és egyre elterjedtebb, de nagy eltérés mutatkozik a különböző szerek használatában a szociális helyzettől függően.¹ A 2010-es évektől a korábbi szerek mellé a dizájn drogok is betörték a magyar piacra és kimutathatóan az alacsonyabban iskolázott, szegénységben élő szülők gyerekeinél terjedtek el, így koncentráltan sújtották a szegregátumokban élőket.²

-
- 1 Elekes Zsuzsanna, Arnold Petra, Bencsik Nóra (2019). Iskolások egészségkárosító magatartása 25 év távlatában. A 2019. éves ESAD kutatás magyarországi eredményei.
 - 2 Kálmán Attila (2019): Elszívnak minden mérget, hogy túléljenek, közben belehal a társadalom, március 10. <https://24.hu/belfold/2019/03/10/dizajnerdrog-szegenyseg-ciganysag-konferencia/>

Ha a család, mint elsődleges szocializációs tér, valamilyen okból kifolyólag nem képes védelmet nyújtani a kiskorúnak, és a gyermek szocializációs folyamata sérül, nemcsak a családon belül válhat veszélyeztetetté, de számos olyan külső hatásnak is ki lesz kitéve, amelyek egyéb körülmények között nem feltétlen jelentenek veszélyforrást. Az ilyen helyzet pedig magában hordozza a devianciára való hajlandóságot. Mivel serdülő korban az elsődleges szocializációs teret a kortárs csoport jelenti, így ennek a személyiségre gyakorolt hatása meghatározó lesz, ezek a hatások pedig a szülői vagy iskolai nevelés funkcionális hiányosságai miatt könnyen a szülő és az iskola kontrollján kívülre eshetnek. Az iskola, mint központilag finanszírozott intézmény, amelytől a családi háttér kompenzálását vagy korrekcióját várhatnánk, gyakran nem bizonyul alkalmasnak erre a feladatra.³ Ezek a körülmények számos olyan rizikófaktort hordoznak magukban a társadalom peremére sodródott csoportoknál, amelyeket több szakpolitikai ág összehangolt munkájával lenne szükséges kompenzálni.

Fiatalkorú bűnelkövetők a társadalmi folyamatok tükrében

A társadalmi jelenségek következményei a bűnözési statisztikákban is visszaköszöntenek, nemcsak a felnőtt, de a fiatalkorú népesség körében, ez pedig Európa szerte egyre súlyosabb probléma. A fiatalkorú bűnelkövetők helyzete kiemelt figyelmet igényel, mivel ennek a csoportnak a társadalmi megítélése különösen negatív. A közbeszéd jellemzően elítélően nyilatkozik róluk, a bűnözéshez vezető körülmények javítása és a megelőzésre fókuszáló intézkedések fontossága helyett gyakran a szigorúbb büntetések kiszabására helyeződik a hangsúly. Ez a megközelítés alapvetően az egyént és annak családi környezetét hibáztatja, kevésbé keresik az okokat a társadalmi körülményekben. Ez a fajta felelősségelhárítás a szakpolitikákban is visszaköszön. Magyarországon az alacsonyabb státuszú családok szocio-ökonomiai helyzetének javítására irányuló intézkedések elmaradnak, ezt jól példázza, hogy míg a lakhatási szegénység többszáz ezer

3 Sárik Eszter (2001). Az iskola betegei, avagy beteg-e az iskola? Új Pedagógiai Szemle 2001. június.

háztartást érint, ezeknek a családoknak fokozottan nehéz lakhatási támogatásokhoz vagy szociális bérlakásokhoz hozzáférniük. A szociálpolitika a társadalmi hátrányok kompenzálása helyett a magasabb jövedelmű háztartások felé csatornázza vissza az adóforintokat, az oktatáspolitikai intézkedések pedig tovább erősítik a társadalmi szelekciós mechanizmusokat. Végső soron az oktatási rendszer nem készíti fel a népesség egy jelentős részét a munkaerőpiacon való boldogulásra, ami gátolja a kitörési lehetőségeiket is.

A Legfőbb Ügyészség 2019-es adatai alapján megállapítható, hogy a magyarországi bűncselekmények 1,3%-áért a 14 év alattiak, 4%-áért a 14-17 év közöttiek, míg a bűncselekmények 17,9%-áért a 18-24 év közöttiek voltak felelőssé tehetőek az adott évben.⁴ Az ifjúságpolitika és az ifjúságot érintő szakpolitikák céljai szempontjából fontos megjegyezni, hogy az elkövetők több mint 80%-a fiatal fiú és férfi, illetve a fiatal felnőtt korosztály lényegesen felülreprezentált ezekben a statisztikákban a népességen belül elfoglalt arányához képest (7,6%).⁵ Habár a 2017-ben kiadott statisztikai adatok alapján az 1998 és 2017 között regisztrált gyermekkorú (14 év alatti) és fiatalkorú (14-17 éves) bűnelkövetők száma jelentősen csökkent, ugyanebben az időszakban a gyermek és fiatalkorú lakónépesség száma 21,5%-kal, közel 470.000 fővel lett kevesebb.⁶ A 2012-ben hatályba lépett új Szabálysértési Törvény pedig a tulajdon elleni szabálysértések esetén az értékhatárt 20.000 forintról 50.000 forintra emelte, aminek a hatását szintén érdemes figyelembe venni az adatok értelmezésekor.⁷ A hivatalos statisztika továbbá nem tükrözi a nem regisztrált bűnelkövetéseket, a fiatalok körében pedig feltehetően igen magas a látencia, így a ténylegesen elkövetett bűncselekmények száma valószínűleg ennél magasabb. A gyermekvédelem szempontjából szintén fontos kiemelni, hogy a fiatalkorú elkövetők között a veszélyezte-

4 Ügyészség. Tájékoztató a bűnözésről, 2019. év http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/Tajekoztato_a_2019_evi_bunozesrol.pdf

5 KSH. Magyarország népességének száma nem és életkor szerint <https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>

6 Ügyészség. Tájékoztató a bűnözésről, 2017. év http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/Tajekoztat%C3%B3_a_2017_evi_bunozesrol.pdf

7 2012. évi II. tv. a szabálysértésről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartás rendszeréről 117. § (1).

tettként nyilvántartott 14-17 évesek aránya jelentősen növekszik, 2017-ben 18% volt.⁸

Az 1980-as évektől kezdve a kiskorúak körében is nőtt az erőszakos cselekedetek száma, a bűnözési struktúra pedig nem mutat szignifikánsan eltérő szerkezetet a felnőttekéthöz. Az erőszakos cselekedetekhez vezető okokat vizsgálva kirajzolódik, hogy az elkövetők többsége deviáns csoportokból kerül ki, az ilyen csoportokban pedig megfigyelhető bizonyos környezeti rizikófaktorok jelenléte. A család szociálisan hátrányos helyzete, a kiskorú alacsony iskolai végzettsége és az ehhez társuló jövőbeli kilátások hiánya, illetve a családon belül elszenvedett erőszak a három legmeghatározóbb azon rizikófaktorok közül, amelyek valamelyike fellelhető az erőszakos viselkedést tanúsító kiskorúak közt, illetve később, a felnőtt korú elkövetők jelentős részénél is.⁹

A rendőrségi bűnügyi térkép elmúlt 60 napjának adatai is jól mutatják, hogy az országon belül a főváros a bűncselekmények elkövetésének gócpontja, ezen belül a belvárosi kerületek főbb közlekedési csomópontjai jelentik a rizikózónákat, például a Deák Ferenc tér, a Nyugati pályaudvar, a Keleti pályaudvar vagy a Blaha Lujza tér környéke.¹⁰ A fővárosi bűncselekmények tekintetében¹¹ a fiatalkorú bűnelkövetők reprezentációja hasonló az országos átlaghoz. A KSH adatai szerint 2017-ben a bűncselekmények 6%-át követték el 18 év alattiak,¹² míg a fiatal felnőtt korosztályba tartozó bűnelkövetők a Belügyminisztérium Budapestre és Pest megyére vonatkozó statisztikai bontásának adatai szerint a bűncselekmények 17,4%-áért tehetők felelőssé.¹³

Összességében megállapítható, hogy a kiskorúak kriminalitása az adatok ellenére nem mutat javuló tendenciát. A fentiek tudatában a

8 Ügyészség. Tájékoztató a bűnözésről, 2017.év, 14. sz. tábla http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/Tajekoztat%C3%B3_a_2017_evi_bunozesrol.pdf

9 Lajtár István: Az ügyészség gyermek- és ifjúságvédelmi szakterületi munkáját érintő egyes kérdésekről. Ügyészek Lapja, 2011/3. sz.

10 <https://terkep.police.hu/portal/bunugyi>

11 Releváns bűnelkövetési adatok hiánya miatt több forrásból használok az adatokat, ami valamelyest torzíthatja az arányokat.

12 KSH Regisztrált bűnelkövetők 2000-től https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zji003b.html

13 Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály. Elkövetői, bűnelkövetői adatok, 2017.

családok szociális helyzetének javítása, a munkaerőpiacon való boldogulás elősegítése és a gyermekvédelmi ellátórendszer fejlesztése mind fontos tényezők a fiatalkori bűnelkövetővé válás megelőzésében, ehhez pedig a szociálpolitika, az oktatás- és foglalkoztatáspolitikai, illetve a gyermekvédelem összehangolt munkájára van szükség. Tudomásul véve, hogy ezek alapvetően a központi kormányzat hatáskörébe eső feladatkörök, a dolgozat a főváros kerületeinek önkormányzataira és helyi szintű speciális szervezeteire, civil kezdeményezésekre és oktatási intézményekre építve, az ifjúság- és a szociálpolitika helyi eszköztárát kihasználva, lokális kezdeményezések mentén fogalmaz meg prevenciós ajánlásokat.

Hogyan érdemes megközelíteni a problémát?

Lássunk néhány nemzetközi példát! A skót kormány a fiatalkori bűnözéshez vezető okok összetettsége miatt a fiatalkori bűnözés megelőzését közegészségügyi kérdésként közelíti meg. Ebben a folyamatban kétféle beavatkozási célt írtak elő, egyrészt az egyéni viselkedést meghatározó rizikó faktorok mérséklését, másrészt a protektív faktorok erősítését. Ilyen faktorok az egyén szintjétől kezdve a fiatal közeli kapcsolatain át, a közösségi normákon keresztül egészen a társadalmi intézményrendszerek működéséig bezárólag minden téren azonosíthatóak. Ennek mentén figyelmet kell szentelni a fiatal mentális egészségi állapotának, amiben meghatározó lesz közeli kapcsolatainak milyensége, így a szüleikhez való viszonya, erre pedig hatással van a szülői alkalmasság, az otthoni légkör és a család szocio-ökonómiai státusza is. Tekintettel arra, hogy a fiataloknál a család elsődleges szocializációs szerepét átveszi a kortárs közeg, a fiatalot körülvevő kortárs viselkedésnormák is meghatározóak lesznek, sőt ezek könnyen dominánssá válhatnak. Nem elhanyagolható tényező a fiatal tágabban értelmezett élettere, a lakóhelyéhez köthető közösség normái, az ott lakók körülményei, anyagi helyzete és összetétele, valamint a környék kriminálstatisztikája sem. Mindez pedig nem független attól a társadalmi intézményrendszertől, amelyben a fiatal nevelkedik. Az egyéni lehetőségeket nagyban meg fogja határozni, hogy az adott társadalomban milyen mértékűek az egyenlőtlenségek, milyen erős a társadalmi védőháló, mennyire toleráns az állam és a társadalom az erőszakkal és az agresszióval szemben,

vagy hogy mennyire lehet bízni az intézményrendszerekben, az igazságszolgáltatásban és általában a jog érvényesülésében.¹⁴

Finnország 2017-2019-es időszakra vonatkozó ifjúsági programja, mely erősen épít az önkormányzatokra, irányokat szab, ezzel együtt rengeteg mozgásteret biztosít saját programok kivitelezésére, irányadó és a kezelendő problémák tekintetében releváns számunkra is, megvalósíthatósága a budapesti kontextusban is kivitelezhetőnek tűnik. A finnek átfogó célként fogalmazták meg, hogy az ifjúságpolitika gyakorlata törekedjék arra, hogy minden fiatalnak legyen olyan szabadidős tevékenysége, amit szívesen űz, ennek megtalálásában és gyakorlásának biztosításában pedig kapjon segítséget. Emellett fontosnak tartják, hogy a fiatalok azon képességeit fejlesszék, amelyek javítják a munkavállalási potenciáljukat, és ezzel együtt csökkentik a kirekesztettség valószínűségét. Kiemelt célként jelenik meg a mentális egészség megőrzésének fontossága, ezen a területen prevenciós jellegű foglalkozások szervezése, olyan támogató közeg és elérhető szakemberek jelenléte, akik képesek terelgetni a fiatalokat és irányt mutatni az önállóság felé vezető folyamatban.¹⁵

Az elsődleges rizikófaktor, a családon belüli veszélyeztetettség elkerülése az egyik legfontosabb prevenciós feladat. Ebben a fiatalot körülvéő gyermekvédelmi jelzőrendszernek van fontos szerepe, amelynek a köznevelési intézmények, a fiatalokkal helyi szinten dolgozó egyesületek, alapítványok, egyházi személyek is tagjai. A veszélyeztetettségnek különböző szegmenseit érdemes vizsgálni, amelyek sok esetben nem választhatók el egymástól: a szociális, az egészségügyi, a környezeti és a magatartási veszélyeztetettség. A szociális veszélyeztetettség anyagi nélkülözés esetén gyakran jelent egészségügyi veszélyeztetettséget, ami önmagában is gyermekvédelmi beavatkozás szükségességét idézheti elő. Az otthoni környezeti veszélyeztetettség gyakran alkoholista szülő, általában alkoholista apa jelenlétét jelenti, ami társulhat családon belüli erőszakkal. Ez a kiskorúra nézve is magatartási veszélyeztetettséget jelent, mivel számos kutatás igazolja, hogy a gyermekkorban elszenvedett szülői elhanyagolás és/vagy bán-

14 Scottish Government (2020). What works to prevent youth violence: A summary of the evidence.

15 Ministry of Education and Culture, Finland. National youth work and youth policy programme 2017-2019.

talmazás és a későbbi bűnelkövetővé válás között összefüggés van.¹ Elmondható, hogy mind a fiatal, mind a felnőtt bűnelkövetők körében a gyermekkorban szülői elhanyagolást és/vagy bántalmazást elszenvedők szignifikánsan magasabban reprezentáltak, mint ugyanannak a korcsoportnak az ilyenfajta sérülést el nem szenvedő tagjai.²

A veszélyeztetettség különböző formáiból is látható, hogy a megelőzés is csak különböző szakágak kooperációja mentén valósítható meg, sok esetben a család egészének a támogatásában kell gondolkodni, így biztosítva, hogy a gyermek megfelelő családi környezetben nevelkedhessen. Mindezek ismeretében, amikor fiatalkori bűnözésről beszélünk, fontos lenne a hangsúlyt inkább a megelőzésre, mintsem a büntetésre helyezni és az erőforrásokat elsődlegesen a fiatalkori bűnözést generáló tényezők kezelésére fordítani. A 2013-2023-as időszakra vonatkozó Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia is kiemelt területként kezeli a gyermek- és ifjúságvédelmet és hangsúlyozza az oktatás-nevelési intézmények fontosságát és szerepüket mind az áldozattá, mind az elkövetővé válás megelőzésében, a családok életébe való leghatékonyabb beavatkozási lehetőségként pedig a család-támogatási rendszert nevezi meg. A rendszerszintű változásokban a központi kormányzatnak kulcsszerepe van. Amennyiben az állami intézményrendszer nem fordít kellő figyelmet a megelőzésre és nem rendel hozzá megfelelő erőforrásokat, továbbá az agresszióval szemben toleranciát tanúsít, a fiatalkorú áldozatok és elkövetők csoportja újratermelődik. Ahhoz, hogy a leginkább rászorulóknak ne maradjanak támogatás nélkül, a helyben működő intézményekre és szervezetekre hárul a fő felelősség, hogy felismerjék a lokális problémákat és célzott programokat indítsanak az önkormányzatok együttműködésével, amelyek azután közösségi szintű változásokat generálhatnak.

Melyek lehetnek a hatékony intervenciók?

A nemzetközi tapasztalatokra építve a Főváros és a fővárosi önkormányzatok, együttműködve az oktatás-nevelési intézményekkel, számos inter-

-
- 1 Solt Ágnes (2012): Peremen billegő fiatalok. Veszélyeztető és kriminalizáló tényezők gyermek- és ifjúkorban.
 - 2 Babity Mária (2013): A gyermekbántalmazás rizikótényezőinek vizsgálata (magas kockázatokat képviselő gyermeknevelési attitűdök, a szülőkkel kapcsolatos gyermekkori emlékek és néhány lehetséges közvetítő tényező összefüggései).

venciót vihetnének az iskola falai közé, mivel az iskolai, oktatási szemléletű programok bizonyultak a leghatékonyabbnak, amennyiben azok meghatározott kritériumok mentén kerülnek megvalósításra. Ide tartoznak az iskolai erőszak (*bullying*) megelőzését célzó, valamint a szociális, érzelmi, illetve az életvezetési készségeket fejlesztő programok. Figyelemre méltóak a skót kormány erőfeszítései, amely számos nemzetközi példát gyűjtött össze, hogy elemezze a különböző fiatalkori bűncselekmények csökkentését célzó beavatkozások hatékonyságát. A fiatalkori bűnelkövetés megelőzésére nézve ígéretes, de nem egyértelműen hatásos intézkedések közé sorolták a korai fejlesztő programokat, a szülők gyermeknevelési készségeit fejlesztő programokat, a mentorálást és a közösségi szintű együttműködéseket, valamint az olyan jellegű programokat, amelyek tinédzser korban tanítanak a fiataloknak a párkapcsolati erőszakról.³

Ezek közül a programcélok közül többet is ötvöz a Rosa Parks Alapítvány, a Partners Hungary Alapítvány és a Józsefvárosi Önkormányzat együttműködésében, uniós forrásból támogatott óvodai inklúziós projektje, amely átfogó fejlesztési tervvel állt elő a VIII. kerületi óvodák számára. A kerületben felülreprezentáltak a nehezebb anyagi és szociális körülmények közt élő, illetve roma családok, így a több éven át tartó együttműködés céljai között megjelenik az előítélet csökkentés, illetve a szegregációs folyamatok lehető legkorábbi észlelése, ami gyakran már az óvodás időszakban megkezdődik. A program keretein belül mind az óvodapedagógusokkal, mind a szülőkkel közös munka fog folyni, a pedagógusok szakmai továbbképzést és mentorálást kapnak, illetve cél a szülői közösség kiépítése. Hosszabb távú feladat a roma szülők segítése, hogy megfelelően tudják érvényesíteni a jogukat és a gyerekek ne kerüljön szegregáló osztályba vagy intézménybe a későbbi beiskoláztatási időszakban.⁴ Az ilyen helyi szintű együttműködések, ha magukban nem is képesek rendszer szintű változást hozni, egyrészt a közösségi gondolkodás változásához elengedhetetlenek, másrészt fontos példaként szolgálhatnak további önkormányzatok számára, kellő politikai akarat mellett pedig a központi kormányzat számára is referencia pontok lehetnek hosszabb távon.

3 Scottish Government (2020). What works to prevent youth violence: A summary of the evidence.

4 Rosa Parks Alapítvány. Óvodai inklúziós programok <https://www.rosaparks.hu/ovodai-inkluzios-programok/>

A Nemzeti Ifjúsági Stratégia elméletben és a gyakorlatban

A 2009-ben elfogadott Nemzeti Ifjúsági Stratégia a fiatalok társadalmi integrációját a Kormány feladataként ismerte el, 2024-ig tervezett előre és azt a vállalást tette, hogy egyenlő esélyeket teremtsen a tanulás, munkavállalás, otthonteremtés és családalapítás területein. A stratégiai keret lefektetése továbbá azt a célt szolgálta, hogy „kormányzati ciklusokon átívelő célokkal és irányokkal lehessen tervezni”, a célok megvalósításához pedig konkrét cselekvési programokat határoztak meg.⁵ Az elkészített ifjúsági stratégia azt az európai megközelítést vette alapul, hogy az ifjúságra erőforrásként érdemes tekinteni, így egyéni és közösségi fejlődésük kell, hogy a középpontban álljon. Nehéz lenne megmondani, hogy a stratégiában megfogalmazott célokból és részcélokból azóta melyek valósultak meg, pedig elvben kétéves felülvizsgálatok során, cselekvési tervek mentén kellene eredményeket felmutatni. Figyelve a kormányzati intézkedéseket, a stratégiában megjelölt célok és az azokhoz rendelt részelemek megvalósítása komoly szelekciós mechanizmuson ment át.

Az ifjúsági korosztályok sikeres társadalmi integrációjához szükséges környezet fejlesztése specifikus célként fogalmazódik meg, ennek elemeiként pedig megjelenik a gyermekvállalás és a család, az önálló egzisztencia, az esélyegyenlőség és a szolidaritás mint elősegítendő részcélok. A gyermekvállalási hajlandóság növelése kiemelt célja volt a kormánynak, így az ehhez kapcsolódó ideális feltételrendszer megteremtéséhez szükséges intézkedések megvizsgálása szemlélteti a fenti állítást, miszerint ezeknek a megvalósítása ideológiai szűrőn ment keresztül.

A gyermekvállalás szempontjából ideális környezethez köthetően a stratégiában a nemek közti munkamegosztás támogatásáról, a család és a karrier összeegyeztethetőségének elősegítéséről, a gyermeknevelés melletti munkavállalási lehetőségek ösztönzéséről, a gyermekvédelmi ellátórendszer továbbfejlesztéséről, a családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépésről, a krízisszolgáltatások fejlesztéséről, az esélyteremtéshez kötődően pedig a hátrányos helyzetű, kiemelten a romákat érintő kirekesztettség enyhítéséről van szó. Ezzel szemben a családteremtést elősegítő intézkedések kimerültek a magasabb stá-

5 Nemzeti Ifjúsági Stratégia, 2009-2024.

tuszu családok anyagi támogatásában, viszont az alsóbb jövedelmi decilisekbe eső háztartások támogatása elmaradt, a szegregáció mértéke⁶ és a mélyszegénységben élő gyerekek száma pedig növekedett.⁷ A gyermekvédelmi ellátórendszer fejlesztése nem volt része a politikai agendának, a családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépés és a krízisszolgáltatások fejlesztésének kérdése kormányzati szinten pedig leszűkült az Isztambuli Egyezmény körüli ideológiai vitákra, ezekre hivatkozva pedig 2014 óta elmaradt az egyezmény ratifikálása.

Milyen célokat tűzhet ki a Főváros a Nemzeti Ifjúsági Stratégia mentén?

Érdemes megemlíteni, hogy Ferencváros független polgármestere 2021-től, saját kezdeményezésre a kerület lakásállományából védett lakásokat jelölt ki a családon belüli erőszak elől menekülők megsegítésére, ami önkormányzati szinten eddig egyedülálló kezdeményezés és újabb beavatkozási lehetőség lenne a főváros egyéb kerületeinek számára is.⁸ Baranyi Krisztina polgármester csatlakozásra bízta a Szabad Városok Szövetségének tagjait, hogy így bővítsék a központi krízislakások állományát.

A Főváros az önkormányzatokkal együttműködve megalkothatná a saját, több éves gyermekvédelmi és ifjúsági stratégiáját a Nemzeti Ifjúsági Stratégia mentén, és a rendelkezésükre álló anyagi keretek között megvalósítandó célok halmazát tűzhetné ki. Ehhez fontos lenne, hogy az ifjúságpolitika képviselői hálózatosodjanak, képezzenek kapcsolódási pontokat és hidakat a különböző intézmények és közigazgatási egységek között, hogy az itt születő különböző közpolitikai döntések egymást erősítsék a kulcsfontosságú ágazatokban, ide sorolva például az oktatási, foglalkoztatáspolitikai, lakhatási, szociális és az egészségmegőrzéshez kötődő ügyeket. A szakági

6 Kende Ágnes (2021): Comparative overview of the capacity of the education systems of the CEE countries to provide inclusive education to Roma Pupils – Hungary, Poland, Romania, Serbia and Slovakia. CEU Democracy Institute.

7 Bass László, Darvas Ánes (szerk.) (2019): Civil jelentés a gyerekesélyekről 2014-2017. Gyerekesély Közhasznú Egyesület.

8 Bogatin Bence (2020): Krízislakás-hálózattal fogja segíteni a párkapcsolati erőszak áldozatait Baranyi Krisztina. január 7. <https://merce.hu/2020/01/07/krizislakas-halozattal-fogja-segiteni-a-parkapcsolati-eroszak-aldozatait-baranyi-krisztina/s>

szintű jelenlét mellett az ifjúságügy helyi mozgatórugója lehetne, ha az önkormányzatoknál az ifjúságra fókuszáló referensek a jelen hatáskörükön felül kooperálnának a helyi szakosodott szervezetekkel, iskolákkal, gyermekvédelmi hálózattal és civil kezdeményezésekkel. Kiemelten foglalkozhatnának azzal, hogy az egyes kerületekben minél színesebb és változatosabb ifjúsági programok és ennek szentelt terek legyenek elérhetőek a fiatalok számára a helyi erőforrások mozgósításával.

Számos nemzetközi példa áll előttünk, ahol aktív ifjúsági munka és hozzárendelt források biztosítják, hogy az alacsonyabb státuszú városi kerületekben is biztosítva legyen a fiatalok számára a szabadidő strukturált eltöltése, az értékeket képviselő közösséghez tartozás élménye. Ezek mellett a korai fejlesztő programok és a szülőket a szülőségükben támogató korai szolgáltatások biztosítása is elengedhetetlenül fontos lenne. A Biztos Kezdet Gyermekházak hálózatának megerősítése, kibővítése és az önkormányzatok által anyagi forrásokkal való támogatása fontos sarokköve lehetne a folyamatnak. Ha az állam ennek jelenleg nem biztosítja a forráskezelését, fontos, hogy a Főváros a maga pénzügyi keretein belül, illetve partnerszervezeteken keresztül, uniós vagy egyéb hazai vagy külföldi pályázati források bevonásával támogassa az önkormányzatokat helyi intervenciók megvalósításában.

Összefoglalás

A gyerekek egészséges családi és szociális környezetének biztosításába fektetett források és az ifjúságközpontú szemlélet megjelenése a közpolitikai intézkedésekben a bűnmegelőzés zálogaként is értelmezhető. A fiatalkori bűnelkövetésre, a büntető-igazságszolgáltatás eszköztárán kívül, preventív szemlélettel elsősorban a szociálpolitika, a gyermekvédelem és a foglalkoztatáspolitikai intézkedéseiben kell keresni a válaszokat. Ez már csak azért is kulcsfontosságú, mert a büntető-igazságszolgáltatás eszköztárának szigorítása és bővítése önmagában nem alkalmas a bűnözést előidéző társadalmi problémák kezelésére, így a problémák újratermelik magukat. Ezzel szemben azok a szociálpolitikai és gyermekvédelmi intézkedések, amelyek a fiatalt mint a család részét, illetve a

család egészségét célozzák, magukban hordozzák a lehetőséget, hogy a problémát előidéző körülményekre hassanak. Ez egyrészt javítja az egyéni esélyeket egy olyan életre, amely alternatív boldogulási utakat kínál, így kisebb eséllyel jelenik meg a bűnelkövetés, másrészt pozitív hatással van a közösségre és a társadalomra is. Az így befektetett erőforrások jövőbeni károkat minimalizálnak, megelőzhetik a felnőttkori bűnelkövetővé válást, mérsékelik az antiszociális viselkedési formákkal járó állami költségeket, illetve a csökkenő bűnelkövetések számán keresztül erősítik az állampolgárok szubjektív biztonságérzetét.

Ebben a preventív munkában jelentős szerepet vállalhatna a Főváros és a fővárosi önkormányzatok, a különböző szakosodott intézmények, a gyermek- és családvédelmi szervek az iskolák és a civil szereplők koordinált bevonásával, a már elindult helyi kezdeményezések támogatásával és kiszélesítésével, illetve a nemzetközi szakpolitikai gyakorlatban bizonyítottan sikeres intervenciók mentén, amelyek ötvözik az ifjúságpolitika, a gyermekvédelem és a szociálpolitika eszközeit.

A stratégiai szemléletű társadalmi bűnmegelőzés modelljének értelmében alapvetően három szinten érdemes gondolkodni, amit az ifjúságpolitika gyakorlatára is le lehet fordítani. Ebben fontos szerepet tölthet be a Főváros és a helyi önkormányzatok. A bűnözést kiváltó okok mérséklésében a prevenció köszön vissza, a társadalom önvédelmi képességének javítása során gondolhatunk a helyi közösségi kapcsolatok megerősítésére. Ennek színteréül szolgálhatnak az ifjúság és családok számára is nyitva álló közösségi terek, a szociális és családsegítő szolgáltatásokon keresztül nyújtott, a közösségi integrációt erősítő programok. A bűnözés anyagi és erkölcsi következményeinek kezelése során pedig gondolhatunk a helyreállító igazságszolgáltatás módszereire, alternatív szankciókra, amelyek jobb hatékonysági mutatóval és kedvezőbb visszaesési statisztikával bírnak. Ide tartoznak az elterelési lehetőségek és a mediáció intézménye is, de ehhez a szemlélethez köthetők a speciális tréningek, mint például az agressziókezelés. Mindezek a fiatalkorúak esetében végső soron a legkomolyabb szankciót, a büntető-igazságszolgáltatás intézményi struktúrájába tartozó ja-

vítóintézeti nevelést megelőző elemek.⁹ Ezen alternatívák, prevenció és visszaesést megelőző programok megvalósításában az önkormányzatok jelentős eredményeket érhetnek el, együttműködve az egészségügyi és szociális szolgáltatásokkal, a foglalkoztatáspolitikai képviselőivel, az iskolákkal, a rendőrséggel, az igazságszolgáltatás szereplőivel, a helyi szervezetekre támaszkodva, azok hiányában pedig ilyen közösségek létrejöttét támogatva.

Törekedni kell tehát olyan közeg megteremtésére és közösségi tevékenységek megtervezésére, rendszeressé tételére és támogatására, amelyek elősegítik a szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok önállósodását, szerepük társadalmon belüli megerősödését és ezen keresztül a közügyek iránt érdeklődő, környezetüket aktívan alakítani képes aktív állampolgárok fejlődését, ami az egyéni fejlődés mellett közösségi és társadalmi szinten is kulcsfontosságú.

⁹ Gönczöl K., Kerecsi K., Korinek L., Lévy M. (szerk.) (2016): Kriminológia – szakkriminológia. Wolters Kluwer Kft.

GAZDASÁGFEJLESZTÉS

Bán Dávid

Budapest gazdaságfejlesztésében és befektetés ösztönzésében rejlő potenciálok és fejlődési lehetőségek

Az elmúlt két évtizedben egyre élesebbé váló európai városversenyben Budapest nem használta ki hatékonyan a régió gazdaságfejlesztésében rejlő potenciált, így lemaradt a Közép-Európa vezető gazdasági térségéért vívott küzdelemben. Ahhoz, hogy Budapest egységes és jól szervezett gazdasági térként és a nemzetközi innováció egyik központjaként tudjon fellépni az európai szintén, új megközelítésre van szükség a helyi gazdaságfejlesztés és befektetés ösztönzés területén.

Budapest 2013 óta nem jelent meg kiállítóként a legfontosabb ingatlanfejlesztési és befektetői szakvásárokon és gazdasági fórumokon.¹ A pro-aktív városmarketing és a szegmentált befektetés ösztönzési tevékenység elengedhetetlen a főváros makroregionális pozíciójának és nemzetközi beágyazottságának erősítéséhez. Ugyanakkor a Budapesthez kapcsolható intézményi struktúrából jelenleg hiányzik egy gazdasági profillal működő marketing-kommunikációs szervezet, amely megfelelő kapacitással és mandátummal tudná intézni a befektetőkkel való kapcsolattartást (a jelenlévők megtartása, újabb befektetések támogatása, illetve a potenciális befektetők megnyerése), a nemzetközi gazdasági kapcsolatrendszer kiépítését, városmarketing célú események megszervezését és a térségi gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos feladatokat.

Jelen dolgozat egy olyan fővárosi befektetés ösztönzési szervezet létrehozását javasolja, amely a régió adottságai alapján képes Budapestet mint vonzó nemzetközi befektetési célpontot bemutatni és népszerűsíteni.

¹ Budapest 2020 – Integrált Településfejlesztési Stratégia, 19. o.

Helyi vs. országos befektetés ösztönzés

Az erőforrások oldaláról a gazdaságfejlesztési gyakorlatokat két fő csoportra lehet osztani.² Az első csoportba tartoznak azok a gazdaságfejlesztési beavatkozások, amelyek során a hiányzó belső erőforrásokat kívülről pótolják, külföldi működő tőke vagy fejlesztési támogatások formájában. A másik megközelítés esetében a helyi szereplők kerülnek előtérbe a térség meglévő erőforrásainak minél hatékonyabb hasznosításával.

A rendszerváltást követően a tőkeszegény kelet-közép-európai országokban elsősorban a beruházás-vezérelt, külföldi működő tőkére építő transzformációs modell vált meghatározóvá. Ennek következtében a gazdasági szerkezet átalakításában és a növekedési impulzusok megteremtésében kulcsszerep jutott a külföldről érkező befektetéseknek, amelyek a termelékenység javítása mellett a versenyképesség növekedéséhez is hozzájárultak. A magyar gazdaságfejlesztési beavatkozások tekintetében továbbra is fontos szerep jut a külföldi befektetőknek. A hazai gazdaságpolitika állami támogatásokkal és kedvező adókörnyezet megteremtésével próbálja ide vonzani a nagyobb léptékű, ámde alacsony hozzáadott értékű termelő tevékenységeket, elsősorban a feldolgozóipar területén. Az erős iparági kitettség azonban gazdasági függőséget és óriási kockázatot jelent Magyarország számára. Jól példázza ezt az ország autóiipari függősége. A koronavírus járvány első hulláma alatt leállt a mobilitási szektor, aminek következtében bezuhant a személygépjárművek kereslete. Ez a hazai termelés részleges, bizonyos esetekben pedig teljes leállását eredményezte.

A bőkezű támogatások hamis komparatív előnyöket kreálnak olyan munkaintenzív iparágak számára, amelyek elsősorban a fejletlen térségek elmaradott munkaerő piaci viszonyait használják ki. A látszólag jól működő – főleg mennyiségi növekedést elősegítő – befektetés ösztönzési módszerek azonban hosszú távon nem szolgálják a hazai kis- és középvállalati szektor és a fejlett régiók szellemi tőkét igénylő szolgáltatói ágazatainak fejlődését. Emellett a helyi intézmények és szereplők jobban ismerik azokat a regionális adottságokból eredő tényezőket, amelyek a befektetői döntéseket nagymértékben meghatározzák.

2 Területfejlesztési füzetek 2: Helyi gazdaságfejlesztés – Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok, 7. o.

Ennek következtében a hatékony befektetés ösztönzést a tevékenység régiós szinten való diverzifikálása és hatáskörbe helyezése tudja a leginkább elősegíteni. Annak érdekében, hogy a budapesti várostárség egyedi versenyképességi tényezőjét meg lehessen határozni, majd erre alapozva beruházás ösztönzési stratégiát tudjunk alkotni, szükséges először a helyi adottságok feltérképezése.

Budapest régió gazdasági adottságai

Budapest az ország meghatározó gazdasági motorja, 2019-ben a teljes magyar GDP 36,5 %-át a fővárosban állították elő.³ Budapest gazdasági ereje a szomszédos országok fővárosaihoz viszonyítva is kiemelkedő, az egyik legnagyobb lakossággal, GDP-vel és vállalkozássűrűséggel rendelkező régióról van szó. A főváros a beruházások terén is erős húzóerőt képvisel országos viszonylatban. 2019-ben a legtöbb (18) beruházás Budapesthez volt köthető, amit Pest megye követett 14 projekttel.⁴ Ebben az évben összesen 15.008 milliárd forintnyi közvetlen tőkebefektetés érkezett a közép-magyarországi régióba (Budapest, Pest megye).⁵ Ez a Magyarországra jövő külföldi beruházások több mint 55%-át jelentette.

Egyes ágazatoknak meghatározó szerepe van a beáramló külföldi tőke tekintetében. Az információ-kommunikációs (IKT) szektorban például a főváros teljesítménye kiemelt jelentőséggel bír az ország többi részéhez képest. Majdnem két és félszer annyi embert foglalkoztatnak Budapesten ebben az ágazatban, mint amennyi egyenletes területi koncentráció mellett várható lenne. A közép-magyarországi régióban a szolgáltató központok (*Shared Service Center* – SSC) több mint 51 000 embernek adnak munkát, ezzel a szektor kétségkívül a régiós gazdaság egyik zászlóshajója. Az IKT mellett

3 Világgazdaság: Budapest jobban áll GDP-arányosan Varsónál és Prágánál (2020.11.12.)

<https://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagi-hirek/budapest-jobban-all-gdp-aranyosan-varsonal-es-praganal-3368041/>

4 HIPA: 2019-ben is rekord értékű külföldi működőtőke beruházás érkezett Magyarországra

<https://hipa.hu/2019-ben-is-rekord-erteku-kulfoldi-mukodotoke-beruhazas-erkezett-magyarorszagra>

5 KSH Külföldi közvetlentőke-befektetések Magyarországon megye és régió szerint – BPM6

https://www.ksh.hu/stadat_files/gsz/hu/gsz0039.html

a gépipar, a pénzügyi és biztosítási tevékenységek, az egészségipar, valamint a kreatívipar és a logisztika jelentik a fővárosi térség húzóágazatait. Ezekben az ágazatokban alkalmazzák a budapesti foglalkoztatottak csaknem egyharmadát.

A térség K+F teljesítménye is a fenti ágazatokra összpontosul leginkább. Fontos megjegyezni, hogy a hazai kutatás-fejlesztés és innováció meghatározó része vagy közvetlenül a hazánkba települt globális nagyvállalatoktól származik, vagy közvetve kapcsolódik a nagyvállalati szektorhoz. Emellett az elmúlt években Budapest egyik sikerágazatává vált a turizmus, olyannyira, hogy a fővárost a koronavírus előtti időben már az *“overtourism”* veszélye fenyegette. A megnövekedett idegenforgalom nagyban hozzájárul ahhoz, hogy Budapest nemzetközi megítélése egységesen pozitív és fejlődő tendenciát mutat.

A régiós támogatáspolitikai miatt ugyan számos újonnan induló vállalkozás hivatalosan nem budapesti székhelyet választ, a főváros egyértelműen a magyar *startup* ökoszisztéma központja. Annak ellenére, hogy Budapest még nincs ott a világ *startup* fővárosainak térképén, a hazai viszonylatban a *startup* vállalkozások és gyorsan növekvő cégek („gazellák”) fővárosi koncentrációja kiemelkedő és a terület nagy potenciállal rendelkezik.

A fővárosi munkapiac tekintetében a vidéki településektől való eltérés elsősorban a magasan képzett, felsőoktatást végzett munkavállalók kiemelkedő arányában mutatkozik meg.⁶ Az országos szinten legmagasabb bérszínvonal ellenére a térség továbbra is szignifikáns költségelőnyben van a nyugat-európai munkapiacokkal szemben, ami vonzó szempont a külföldi cégek számára.

Versenyelőnyt jelent továbbá Budapest kedvező földrajzi elhelyezkedése és az utóbbi évek infrastrukturális beruházásai a közlekedés területén. Az infrastruktúra fejlettsége nem csak a közlekedés tekintetében jelent előnyt a budapesti vállalkozások számára; a kifejezetten magas internet-penetráció és lefedettség kedvez, és tökevonzó hatással bír az IKT és IT vállalkozásokat illetően. A *soft* tényezők közül kiemelkedik Budapest élhető, inspiráló környezete. A The Economist 2019-es felmérése szerint Budapest a kelet-európai régió legélhetőbb városa lett.⁷

6 Budapest Gazdaságélénkítési és Munkahelyteremtési Stratégiája 2015-2021 25. o.

7 The Economist Intelligence Unit: The Global Liveability Index 2019

Fejlesztési irányok a befektetés ösztönzés hatékonyságának javításához

Térségspecifikus fejlesztéspolitika

A gazdaságfejlesztési célok meghatározásához alapvető fontosságú a fenti helyzetértékelésből kirajzolódó helyi adottságok figyelembe vétele. Eszerint olyan támogatói üzleti környezet kialakítása szükséges, amely a kedvező infrastrukturális és egyedi munkaerő piaci tulajdonságokra építve tudja a helyi vállalatokat ösztönözni a nemzetközi fejlődés irányába. A régióban működő vállalkozások mérete és azok iparági jellege alapján ezt a következőképpen lehet megfogalmazni: Budapestnek és térségének az országos átlagtól eltérve nem kedvez az alacsony bérszínvonalra építő "munka alapú" gazdaságpolitika.

A helyi vállalkozások, elsősorban a kreatív, tudásalapú társadalomra és Budapest innovatív gazdaságára támaszkodva, a nagy hozzáadott értéket képviselő iparágakban sikeresek. A térség nemzetközi célcsoportját tehát olyan vállalatok képezik, amelyek hatékonyan tudják kihasználni a helyi gazdaság ezen komparatív előnyeit. Így az összeszerelő üzemek helyett a kreatív, innovatív gondolkodók és vállalkozók bevonásával célszerű a régiót Közép-Európa tudásközpontjaként pozícionálni. A fővárosnak ezt az egyértelműen beazonosítható szerepkört kell képviselnie a nemzetközi gazdaság szereplői közt, hogy a fókuszáltság hiánya ne veszélyeztesse a tökevonzó képességet.

Új intézményi struktúra

Budapest területén nagyszámú kormányzati és vállalkozói intézmény támogatja a vállalkozások működését és nyújt fejlesztési szolgáltatásokat (BVK, Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, Enterprise Europe Network, kerületi non-profit szervezetek, *startup* inkubátorházak, NKFI Hivatal, HEPA stb.) A vállalkozásfejlesztési szolgáltatások teljes kínálata nehezen áttekinthető és hozzáférhető. Az intézmények szolgáltatásainak hatékonyságát jelentős mértékben rontják az átfedések, illetve a zavaros kompetencia területek. A vállalatok államilag támogatott tanácsadási és finanszírozási lehetőségei gyakran nem jutnak el a célcsoporthoz.

A hatékony funkciómegosztáson alapuló, összehangolt budapesti gazdaságfejlesztési intézményhálózat kiépítése és ezen ke-

resztül vállalkozóbarát környezet kialakítása az alapfeltétele annak, hogy a régió képes legyen új vállalatok és beruházások bevonására a nemzetközi színtérről. Mondhatni a helyi gazdaságfejlesztés a befektetés ösztönzés *back-office* tevékenysége. A *front-office* oldalon azonban hiányzik egy olyan befektetés ösztönzésért felelős, menedzsment szemléletű szervezet, amely segíti a budapesti gazdasági tér befektetői elérését, illetve koordinálja és támogatja a közép-magyarországi régió gazdaságában rejlő potenciálok nemzetközi megjelenítését.

A befektetés ösztönzésért felelős szervezet egyik fő feladata új arculat kidolgozása Budapest számára, mivel a nemzetközi fórumokon és kiállításokon való megjelenéséhez egyre nagyobb szükség van jól beazonosítható városmárkára. Budapest az utóbbi időkgig nem rendelkezett egységes *branding*-gel. Pozitív lépés ez irányba a Budapest Brand Nonprofit Zrt. létrehozása, amely azonban elsősorban a várost látogató turistákat célozza. A városmarketing következő feladata a városmárka elterjesztése és különböző szegmensekbe való továbbfejlesztése. Így például olyan gazdasági fókuszú városmarketing részleg létrehozása, amely betöltheti a hiányzó befektetés ösztönzési kompetenciákat.

Ugyanakkor fontos, hogy a városmarketing befektetés ösztönzési tevékenységének területi fókusza ne korlátozódjék a fővárosra. Budapest európai szintű versenyképessége sokat javulhat, ha partnerségben Pest megyével együtt alkotják azt a közép-magyarországi gazdasági régiót, amely széles befektetési palettát kínálva a többfunkciós fejlesztést tervező külföldi befektetőknek is megoldást nyújt (például K+F tevékenység Budapesten, termelés Pest megyében). A két közigazgatási egység együttműködése az Európai Unió következő költségvetési időszakában még inkább felértékelődik, hiszen 2020 után Pest megye Budapestről leválva nem tartozik többé a legfejlettebb régiók közé, így jelentősen több uniós támogatással tudja ösztönözni a vállalkozókat.

Konklúzió

Az esszé fő célkitűzése az volt, hogy rávilágítson a térségi szintű befektetés ösztönzési tevékenység hiányosságaira, illetve hogy kijelölje azokat a szempontokat, amelyek mentén érdemes lenne egy ilyen

jellegű szervezetet felépíteni. A gyakorlati megvalósítás egy másik dolgozat témáját képezheti, azonban kulcsfontosságú, hogy az új szervezet ne csak kommunikációs eszközökkel kívánja elérni a főváros nemzetközi arculatának fejlesztését, hanem Budapest gazdasági kapcsolatrendszerének kiszélesítésével és aktív beruházás ösztönzési politikával tudjon hozzájárulni ahhoz, hogy a térség a korábbiakban kijelölt dimenziókban Közép-Európa elsőszámú befektetési célpontjává váljon. A „Budapest Global Council” megalapítása ígéretes előrelépést jelent e tekintetben, azonban a dolgozat lezárásakor még csak a kezdeményezés főbb stratégiai célkitűzései ismertek.

Ginter Tamás

A városdiplomácia szerepe a budapesti turizmus helyreállításában

A turizmus válsága mint városi probléma, Budapest és a régió érintettsége

A koronavírus-járvány minden bizonnyal az elmúlt évtizedek legnagyobb társadalmi és gazdasági válságát hozta magával; elmondható, hogy a világ összes országát és az országok összes állampolgárának életét felforgatta. Az elmúlt év során látható volt, hogy a pandémia a gazdaság egyes szegmenseit kifejezetten rosszul érintette, különösképpen a turizmust. A turizmus biztonságos és fenntartható helyreállítása ugyanakkor nemcsak a szektor dolgozóinak és cégeinek érdeke, hiszen az Európai Unió (EU) gazdasági össztermékének közel 10 százaléka ebből az ágazatból származik, az itt elszenvedett veszteségek pedig a teljes gazdaságra kihatnak. A szektor az EU-ban közvetve 22 millió embert foglalkoztat és 2020-ban közel 70%-os visszaesést szenvedett el.¹ Magyarország GDP-jének közvetve több mint egytizede származik a turizmusból, ennek jelentős része pedig a fővárosban termelődik meg. A koronavírus-járvány okozta válság a gazdaság egyetlen szegmensét sem érintette oly mélyen, mint az idegenforgalmat; ez a tanulmány tehát arra keresi a választ, hogy Budapestnek milyen lehetőségei vannak a turizmus mihamarabbi helyreállítására.

Számos ország a természeti adottságainak köszönhetően vált turisztikai fellelőgárrá – elég itt a toszkán tájakra, az osztrák Alpokra, vagy a horvát tengerpartra gondolni. Magyarország ugyanakkor nem tartozik ezen országok közé. Habár a magyarok szívesen utaznak belföldön, a vidékiek ritkán jönnek Budapestre turisztikai cél-

1 <https://etc-corporate.org/uploads/2020/11/ETC-Quarterly-Report-Q3-2020-Final-Public.pdf>

lal. A nemzetközi idegenforgalom túlnyomó többsége ugyanakkor Budapestre érkezik: a budapesti szobafoglalások 88,5%-a külföldiektől származott.² 2019-ben még négymillió külföldi látogatott a magyar fővárosba.³ A régió számos nagyvárosa hasonlóan kedvelt helyszín: Bécs és Prága lekörözi – az egyébként dinamikusan növekvő idegenforgalmú – Budapestet, míg Pozsonyt és Krakkót valamivel kevesebben látogatják.⁴

A közép-európai régió mint turisztikai egység

Budapest szerepe a nemzetközi turizmusban sajátos. Egyrészt országos szinten a főváros elkülönülő turisztikai entitás: nem jellemző, hogy a külföldiek látogatásukat vidéki úti célokra is kiterjesszék (eltekintve egy-két közeli kisvárostól, pl. Gödöllő vagy Szentendre). Másrészt a regionális nemzetközi turizmus tekintetében Budapest szervesen kapcsolódik a környező országok idegenforgalmi szövetébe. Ez magyarázható földrajzi, illetve történelmi-kulturális adottságokkal. A közép-európai régió számára a Duna nemcsak természeti látványosság, hanem fontos turisztikai útvonal is: a folyó áthalad az egykori monarchia-utódállamok fővárosainak többségén (Bécs, Pozsony, Budapest, Belgrád). A budapesti turizmus jelentős szegmense bonyolított le dunai hajóutakat, a fenti városokat érintve,⁵ továbbá a közös történelmi és kulturális örökség okán számos utazási iroda szervezett kombinált utakat a Duna-menti városok, valamint Prága és Krakkó érintésével. Látható tehát, hogy a turizmus válsága nemcsak hasonló módon és mértékben érinti a közép-európai térség nagyvárosait, de számos esetben ugyanazon cégek ugyanazon turistái maradoznak el. Budapestnek tehát elemi érdeke mélyíteni a kooperációt e területen elsősorban Bécs, Pozsony, Prága és Krakkó városaival. Fontos kiemelni, hogy e városokkal egyébként is igen szoros az együttműködés a földrajzi közelségnek és a hasonló státusz-

2 https://makronom.mandiner.hu/cikk/20201005_a_budapesti_turizmus_kilabalasi_eselyei

3 <https://turizmus.com/szabalyozas-oroszagmarketing/a-2019-es-rekordevrol-budapesten-a-maganszallashelyek-tukreben-1170190>

4 <https://g7.hu/adat/20191204/nem-all-rosszul-budapest-de-praga-es-becs-sokkal-nepszerubb-a-turistak-koreben/>

5 https://danube-region.eu/wp-content/uploads/2020/01/Cruise-Tourism-in-the-DR_Report_ENG.pdf

nak köszönhetően. A turizmus helyreállítása tehát prioritás a régió nagyvárosai számára, amiben számos nemzetközi együttműködésre alapozhatnak.

Nemzetközi szervezetek, hálózatok, egyezmények

A turizmus helyreállításának tekintetében alapvetően kétfajta nemzetközi kapcsolatrendszerre támaszkodhatunk: egyrészt a szakirányú turisztikai szervezetekre, amelyek a régióban is aktívak; másrészt nem szakirányú, de szoros politikai együttműködésre a fent említett városok között.

Megemlítendő először is az ENSZ vonatkozó alegysége, a Turisztikai Világszervezet (UNWTO). A szervezetnek 159 ország, köztük hazánk is tagja, tevékenysége viszonylag általános, foglalkozik többek között a versenyképes, fenntartható turizmus kialakításával, illetve támogatja a szektorban történő fejlesztéseket.⁶ Európai szinten kiemelendő a 32 országot tömörítő Európai Turisztikai Bizottság, amely az adott országok turisztikai szervezetei között koordinál (hazánkat a Magyar Turisztikai Ügynökség képviseli).⁷ Az Európai Turisztikai Bizottság egyrészt szakmai háttéranyagokat készít, másrészt marketingkampányokkal igyekszik népszerűsíteni a kontinens turizmusát.

Nem turisztikai céllal született, de a régió idegenforgalmi gondjait is képes lehet enyhíteni a Szabad Városok Szövetsége, amely első sorban politikai kezdeményezés.⁸ A V4-ek progresszív vezetésű fővárosait tömörítő egység EU-s lobbizási tevékenységén keresztül képes lehet bizonyos európai forrásokat a turizmus helyreállításába csatornázni. Varsót leszámítva e fővárosok idegenforgalmi tengelyét is képeznek. Kívül esnek a Szabad Városok Szövetségén, ugyanakkor testvérvárosi kapcsolat áll fenn Budapest, valamint Bécs és Krakkó között. Kiemelendő továbbá, hogy Budapest, Bécs, Ljubljana, Pozsony és Prága főjegyzői évente találkoznak, hogy tapasztalatot cseréljenek.⁹ Látható tehát, hogy mind a szakmai, mind a (város)dip-

6 <https://www.unwto.org/our-focus>

7 <https://etc-corporate.org/>

8 <https://szabadvarosok.hu/>

9 <https://budapest.hu/Lapok/2020/testvervarosok.aspx>

lomáciai együttműködés adott a koronavírus okozta idegenforgalmi válság közös megoldására.

Finanszírozási források

A turizmus helyreállítása (és az ehhez kapcsolódó városdiplomáciai intézkedések) alapvetően három finanszírozási forráson keresztül képzelhetők el (alapvetésként kezelve, hogy a főváros nem jogosult ilyen programokra hitelt felvenni). Először a kormány részéről mutatkozhat hajlandóság egyes programok központi költségvetésből való finanszírozására. Noha a főváros és a kormány viszonya nem mondható felhőtlennek, az idelátogatók fogyasztása számottevő adóbevételt képez a központi költségvetés számára, a kormányzathoz közeli gazdasági szereplőknek pedig jelentős turisztikai érdekeltségei vannak, így számukra is prioritás a nemzetközi turizmus mihamarabbi visszaállítása.

Másodsor, amennyiben a kormányzat a központi költségvetésből nem kívánja finanszírozni a (budapesti) turizmus helyreállítását, megteheti ezt európai uniós transzferek felhasználásával is. Az EU vezetői a közelmúltban állapodtak meg a koronavírus-válság gazdasági következményeit kezelő csomagról,¹⁰ amelyben a helyreállítás finanszírozása a turizmus egyes alszektorainak projektjeire is kiterjedhet. Magyarország továbbá 180 milliárd forintnyi kedvezményes hitelhez jutott a SURE programon keresztül, amely összeget éppen a járvány miatt bajba került szektorok munkavállalóinak megsegítésére lehet felhasználni.¹¹

Harmadrészt, a turizmus újraindítása – ha megfelelő ösztönzőkkel végezzük – képes finanszírozni önmagát. Mivel Budapest bevételeinek jelentős része közvetlenül vagy közvetve a turizmusból származik, alkalmas intézkedésekkel már az adott év költségvetésében visszanyerhetők a fejlesztésbe fektetett összegek. Egyrészt a turizmus részleges visszaállításának költsége az iparűzési adón keresztül visszajut a főváros költségvetésébe: azzal, hogy az idelátogatók Budapesten fogyasztanak, közvetlenül támogatják a várost.

10 https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en#nextgenerationeu

11 https://ec.europa.eu/hungary/news/sure_504_millio_euros_tamogatás_magyarország_hu

Másrészt, ha visszaáll a kereslet a járványt nagyon megszenvedő szektorokban (például belvárosi vendéglátóhelyek), azzal elkerülhető, hogy ezek a cégek végérvényesen tönkremenjenek, ezzel hosszútávon további iparűzési adót fizetve a fővárosnak. Továbbá, a főváros cégeinek bevételét is közvetlenül növeli a turizmus helyreállítása, elegendő az idelátogatók által generált BKK-jegyeladásokra gondolni.

Javaslatok a városvezetés részére

A fent vázolt probléma, adottságok és lehetőségek ismeretében több tekintetben is van mozgástere a Fővárosi Önkormányzatnak a turizmus – legalábbis részleges – helyreállítására a Covid-válság elmúltával. Láthattuk, hogy hatékony beavatkozásokkal a turisták által generált többlet-adóbevételek akár önmagában is képesek finanszírozni a szektor megsegítésének költségeit. Fontos látni továbbá, hogy a régió nagyvárosai hasonló problémákkal küzdenek a turizmus terén, egyformán fontos a gazdaság helyreállítása e területen is, valamint hasonló – sőt gyakran ugyanazok a – turisták látogatják Budapestet, Bécset, Prágát és Pozsonyt.

Azokat, akik a járvány és annak gazdasági utóhatásai ellenére utazásra adják a fejüket, ösztönöznünk kell, hogy a magyar fővárosba (is) ellátogassanak. Földrajzi és kulturális közelségünk okán célszerű volna rávenni azokat, akik Bécsbe vagy Prágába utaznak, ejtsék útba Budapestet útjuk során. Ez ösztönözhető többek között kombinált turisztikai kártyák bevezetésével. Ahogy Budapesten igen népszerű a turisták körében a Budapest-kártya, ennek ekvivalensei más városokban is fellelhetők (például *Vienna Pass*, *Prague City Pass*). E kártyák megváltásával ingyen vagy kedvezményesen használható a helyi közösségi közlekedés, látogathatók a múzeumok, és egyes vendéglátóhelyek is kedvezményt biztosítanak. Amennyiben lehetőség volna e kártyákat kombinált formában kedvezményesen megváltani, úgy például a Bécsbe utazók ösztönözve lennének arra, hogy útjuk során Budapestet is útba ejtsék – és viszont. Amennyiben a régió összes, turizmus által erősen érintett városa üdvözlőné egy ilyen kártya bevezetését, különféle díjszabásokkal tetszőlegesen kombinálhatók lennének a meglátogatandó városok az ideutazók igényeinek függvényében. Túlmenően azon, hogy a kombinált turisztikai kártyák felfrissítsék az idelátoga-

tók számát és bevételt termelnének a jelenleg üresen kongó turisztikai látványosságok számára, segíteni lehetne egyúttal a szintén válságos állapotban levő vendéglátóipart is. Célszerű volna biztosítani, hogy a turisztikai kártya egyes éttermekben és kávézókban is kedvezményt nyújtson: pályázati úton kiválasztható és így támogatható volna számos nehéz helyzetbe jutott vendéglátó ipari egység.

Fontos látni továbbá, hogy a koronavírus-járvány lecsengése után az ún. hátizsákos turizmus fog leghamarabb helyreállni: ezek többnyire fiatal, középosztálybeli, európai turisták. Jelentős részük már nem a hagyományos szállodákban éjszakázik, hanem jobbra hostelt vagy apartmant bérel. Tekintve, hogy a turizmus 2020-as leállása okán a szállodapiac is alaposan átrendeződött, lehetősége nyílt a fővárosnak kezébe vinni az Airbnb-kiadás kérdésének további rendezését. Noha egyes próbálkozások már történtek a tavalyi év során, egy jól célzott beavatkozással egyszerre válik helyreállíthatóvá a turizmus és kifehéríthetővé az Airbnb-k piaca. Városdiplomáciai együttműködés keretében célszerű volna a fővárosnak közös katasztert vezetni a környező nagyvárosokkal, amelyben regisztrálják az igénybe vehető, panaszmentesen üzemelő és legálisan adózó Airbnb-lakásokat. Ez az együttműködés lehetővé tenné, hogy amennyiben egy turista egy nyaralás alatt látogatja meg például Budapestet és Bécset, a másodikként meglátogatott városban kedvezményt kap a foglalás összegéből. Ez a kedvezmény azonban csak akkor volna érvényesíthető, ha szállása a regisztrált kataszterben szerepel. Ezzel is ösztönözni lehetne a turistákat a közép-európai régió több nagyvárosának egyidejű meglátogatására.

A fenti javaslatok természetesen önmagukban nem tekinthetők csodafegyvernek. Bevezetésükkor elengedhetetlen egy jól felépített, célzott marketingkampány, az utazni hajlandó célcsoportok feltérképezése és informálása. Amennyiben Közép-Európa városai bevezetnék a fenti intézkedéseket, kialakítandó a közös arculat, a regionális turisztikai identitás, valamint olyan gyűjtőmegnevezés, amely a régiót jól beazonosíthatóvá teszi. Amennyiben ezek a birtokunkban vannak, úgy kommunikálni is kell az új intézkedéseket a vonatkozó célcsoportoknak: ezek jellemzően fiatalabb, középosztálybeli európai turisták (mivel még a tömeges oltás után sem feltétlenül garantálható, hogy az idősebbek nemzetközi turizmusa hamar helyreállna). Noha jobbra a nyugat-európai turisták jelentik

a fizetőképes kereslet többségét, fontos volna megcélozni a közép-európai utazni szándékozókát is: azon túlmenően, hogy célszerű „házon belül” tartani a turisztikai keresletet, a lokális turizmus környezetbarát és fenntartható mivolta miatt is támogatandó.

Ezen intézkedések sikeres bevezetéséhez alapvetően kétszintű egyeztetésekre van szükség. Egyrészt fontos, hogy Budapest, Bécs, Prága, Pozsony és Krakkó önkormányzatainak illetékes osztályai koordinálják turisztikai stratégiájukat és előfinanszírozzák a projektet. Másrészt, nem szabad kihagyni az egyeztetésekből egy másik fontos szereplőt, a régiós szinten aktív turisztikai cégeket sem. E cégek a járványhelyzet nagy vesztesei közé tartoznak, az ő megsegítésük is hosszútávon közös gazdasági hasznokkal járna. Szükséges a kombinált turisztikai kártyák felhasználhatósága is az utazási irodák csatornáin, továbbá az, hogy a több közép-európai országot érintő szervezett utazások során a javasolt szállásfoglalási kedvezményből ezek a cégek is tudjanak profitálni.

Konklúzió

A koronavírus-járvány gazdasági következményeit a gazdasági ágazatok közül a legjobban az idegenforgalmi szektor szenvedte meg, amely a közép-európai régióban kifejezetten a nagyvárosokat érinti. Szükséges tehát a nemzetközi turizmus mihamarabbi hatékony helyreállítása célzott intézkedésekkel. Ebben segítségünkre lehet a városhírák eszközze, mivel a térség nagyvárosai hasonló mértékben szenvednek a turizmus hiányától, és turisztikai célközönségük is hasonló. Fontos tehát a régió városai számára, hogy közös idegenforgalmi identitást és arculatot alakítsanak ki, és célzott kedvezményekkel ösztönözzék az idelátogatást. Ilyen kedvezmények adhatók közös turisztikai kártya formájában, illetve szállás- és vendéglátóhelyeken. Amennyiben a turizmus részlegesen helyreáll, úgy a többlet-adóbevételekből finanszírozhatók e projektek költségei, de szükség esetén európai uniós források is bevetethetők e célra. Noha a térség nagyvárosai között már most is szoros városhírákiai kapcsolatok állnak fenn, egy sikeres turizmus-helyreállítási programmal e kapcsolatok tovább mélyülhetnek a jövőben.

KÖRNYEZETVÉDELEM

Farkas Benedek

A városi klímaszabályozás problémái és megoldásai

Bár Budapest nem mediterrán városnak épült, ma már tény, hogy éghajlata egyre inkább azzá válik. A városi „hősziget hatás”, az alacsony albedójú (fényvisszaverésű) épített felületek, a növényzet és a vízfelületek hiánya, a hulladékhő kezeletlensége, az alacsony energiahatékonyságú épületek tömegei, a lokális üvegházhatás és persze a globális klímaválság mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a főváros nyaranta a városlakók jelentős hányada számára már-már élehetlenné válik. Ez az esszé a felsorolt problémákat és azok lehetséges megoldásait, a létező jó gyakorlatokat fogja bemutatni annak reményében, hogy inspirálni tudja Budapest és az azzal egyre inkább összenövő agglomeráció vezetőit a klímaválság és kezelése ügyében.

Városi hősziget és az albedó

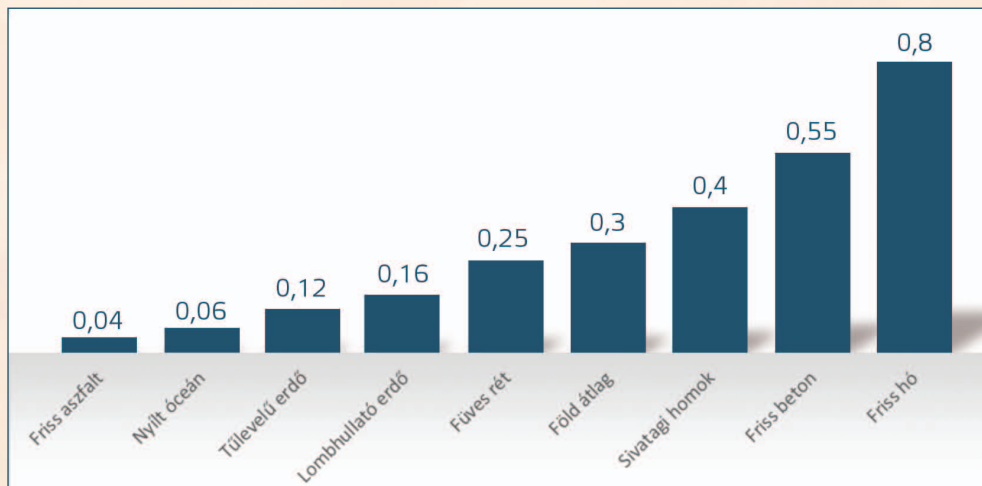
A „városi hősziget” nem egyetlen konkrét jelenség, hanem számtalan városi sajátosság hőmérsékletre gyakorolt hatásának összessége. A hőtöbblet megteremtésében közrejátszik a felületek anyaga, fényvisszaverése (albedója), a növényzet hiánya, a légmozgás megváltozása és nem utolsósorban az elképesztő sűrűségben használt energia által termelt hő. A városban létrejövő hősziget és a környező földek közötti hőmérsékletkülönbség akár a 12 Celsius fokot is elérheti, de átlagosan is több mint másfél fok. Ez utóbbi talán nem hangzik túl soknak, de gondoljunk csak bele, hogy egy irodában másfél fok jelenti a különbséget aközött, hogy egyes dolgozók fáznak (22 fok) vagy másoknak kifejezetten melegük van (23,5 fok). A hősziget hatást jelentős mértékben magyarázza az albedó, egyszerűen lefordítva a fehérség, amit nullától egyig tartó skálán szokás mérni (a 0 minden fényt elnyel, azaz abszolút fekete, míg az 1 minden fényt visszaver, tehát vakítóan fehér). Az albedó hőmérsékletre gyakorolt

hatását legegyszerűbb azon hétköznapi tapasztalat mentén megérteni, amikor egy fekete (alacsony albedójú) autóban kibírhatatlan forróság alakul ki, addig egy fehér (magas albedójú) autó belső hőmérséklete még tűrhető maradhat. Nem kell nagy képzelő erő ahhoz, hogy valaki megértse, mit jelent ez egy nagyrészt fekete aszfalttal borított város hőmérsékletére nézve. Az aszfalt egy napsütéses nyári napon akár 60-70 C fokos is lehet, ami nemcsak rendkívül kellemetlen, az emberek számára már-már elviselhetetlen hőséget eredményez, de a magas hőmérséklet növeli a különböző kémiai és biológiai reakciók létrejöttének esélyét is. Ilyen többek között a talajközeli ózonképződés, ami gyerekekre és idősekre is veszélyes, irritálja a tüdőt, légszomjat, köhögést okoz, fokozza az asztma tüneteit és sebezhetőbbé teszi a légutakat a fertőzésekkel, így a Covid-19-cel szemben is. Bár félelmetesen hangzik, gondolhatnánk, hogy olyan felületen sétálunk nyaranta, amely bőrrel találkozva égési sérülést okozna. Ez minden bizonnyal azt is jelenti, hogy legalább télen jelentősen spórolunk a fűtésszámlán. Sajnos azonban ez nincs így, mivel télen jóval kevesebb a napsütéses órák száma, és abban a kevés órában is hidegebbek a nap sugarai, sőt adott esetben az egyébként sötét felületeket sokszorosan magasabb albedójú anyag (hó, jég) teríti be, így az albedó nem azon fizikai erők közé tartozik, amely a másik kezével visszaadja, amit az egyikkel elvett. Az albedóval tehát foglalkozni kell, és ez szerencsére nem is olyan bonyolult. Számtalan különböző módja van világosabb színű utak építésének, sőt ahogy az **1. ábrán** látható, még csak új anyagokat sem kell föltalálni, hiszen míg az aszfalt az egyik legkedvezőtlenebb albedójú jellegzetes városi felület, addig a városok másik leggyakoribb anyaga, a beton a legkedvezőbbek között van az aszfalthoz képest mintegy tizennégy-szeres fehérségével. (1. ábra¹)

A zöldfelületeket illetően a fenti diagram kiábrándító lehet, de egyrészt érdemes belegondolni, hogy ha alacsonynak is tűnik egy lombhullató erdő albedója, az még így is négyszer több, mint az aszfalté, arról nem is beszélve, hogy a növények természetesen számtalan más pozitív hatást fejtenek ki, amelyek között klimatikusak is vannak.

1 Több forrásból.

(1. ábra) Különböző felületek albedója

Zöldtetők, zöldfalak, fasorok

Bár a beton több hőt ver vissza a világűrbe, mint egy virágágyás, ettől még nem indokolt visszatérni a „fák helyett beton” politikájához. A növények (és így a vízfelületek is) párologtatással történő hőelvonással bőségesen ellensúlyozzák az alacsonyabb albedójukat, ráadásul szennyező anyagokat kötnek meg a levegőből és pszichológiailag is jótékony hatásuk van. Gyors ütemben fejlődnek az épületszerkezeteket borító vegetációs technológiák, magyarul zöldtetők és zöldfalak, amelyek egyszerre hűtik az épületeket és az utcát, ellentétben az utcára hőt pöfögő klímaberendezésekkel. Jó példáért nem is kell Bécsnél messzebb mennünk, ahol nemcsak rohamosan terjed, de az új épületek esetében már kötelező is a falak szó szerinti zöldítése, természetesen pályázati lehetőségekkel támogatva.

Hasonlóan fontos, de ritkábban részletezett kérdés az útburkolatok vízáteresztő képessége. A nem megfelelő burkolat nem csak megölheti a benne elhelyezett fát, de vízpazarláshoz is vezet, sőt a környezethez képest forró utcára eső, majd természetes vizekbe folyó meleg csapadék még árthat is az állat- és növényvilágnak. Ezzel szemben egy megfelelően porózus vagy más módon vízáteresztő burkolat nemcsak mérsékli az áradásokat a víz megkötésével, de

azután a leesett csapadék hosszú ideig táplálja a növényeket, ami a párologtatással történő jól ismert hőelvonáshoz vezet.

Épületszigetelés

Bár unalmasnak tűnhet a téma, nem lehet túlhangsúlyozni a rossz szigetelt magyar épületállomány energetikai jelentőségét. Itthon az összes energiafelhasználás nagyjából 40%-a épületekhez köthető, a lakóépületeknek pedig mintegy háromnegyede felújításra szorul, mintegy 70%-uknak egyáltalán nincs tetőszigetelése, pedig a hőveszteség 25%-a itt távozik. Ezekből az adatokból nemcsak az következik, hogy a legpotensebb rendelkezésre álló zöld közpolitikai eszköz az épületfelújítás, hanem hogy általánosságban egy háztartás nagyobb megtérüléssel számolhat, ha hőszigetelésre költi a megtakarításait, mintha különböző pénzügyi instrumentumokba fektetne. Az új épületek energetikai előírásai ráadásul folyamatosan szigorodnak: ha csak a világjárvány okozta gazdasági károk mérséklésére nem enyhítenek a szabályozáson, 2021-től már Magyarországon is csak közel zero energiaigényű épületek (nZEB) építhetők.

Azt sem szabad elfelejteni, hogy különösebb beruházások nélkül, több odafigyeléssel, okos megoldásokkal is jelentős megtakarításokat lehet elérni: ha külön szabályozhatók egyes helyiségek fűtőtestei, ha nincs bútor vagy függöny a radiátor előtt, ha úgy helyezzük el a munkafelületeket, hogy a nap nagy részében természetes fényrel dolgozhassunk, ha önmérsékletet tanúsítunk a légkondicionáló használatában, ha nyáron a déli órákban behúzzuk a függönyt és így tovább.

Hogyan segíthetjük elő a lakossági hőszigetelést? A zöld épületfelújítás rendkívül komplex folyamat, egyetlen piaci szereplő sem biztosít minden szükséges szolgáltatást egyetlen csomagban. Pénzügyileg, műszakilag, esztétikailag, az életminőség, az energetika, a környezetvédelem szempontjából olyan összetett folyamatról van szó, hogy sem egyénektől, sem kis közösségektől nem várható el igazán hatékony proaktivitás. Ezért veszi át tőlük úgynevezett *one-stop-shop* konstrukcióban a feladat nagy részét egyre több nyugat-európai önkormányzat. A *one-stop-shop* modell lényege, hogy egyetlen helyszínen – legyen az *pop-up store*, egy pláza üzlethelyisége, vagy önkormányzati ingatlan – minden információt az érdeklődő polgár rendelkezésére bocsátanak. Proaktív kommunikációval és hirdetések-

kel vonják be a lakosságot, személyre szabott csomagokat ajánlanak, kidolgoznak egy hosszú távú felújítási, energetikai és finanszírozási tervet, koordinálják a résztvevő kivitelezőket, beszállítókat, pénzügyi vállalatokat, amelyeket mind szigorú energia megtakarítási garanciához kötnék. Még a különböző szigetelő anyagokat, építési technológiákat, eszközparkokat is bemutatják a helyszínen, így a vásárló akár meg is tapinthatja az otthonába majd beépítendő innovatív téglatípust, vagy például az alacsony albedójú tetőcserepet.

Egy ilyen *one-stop-shop* felállításában az önkormányzat legfontosabb feladata a figyelemfelhívás, információ átadás, koordináció, képzés, finanszírozás és megfelelő jogszabályi keretek megalkotása. A *one-stop-shop*-ra nem üzleti vállalkozásként, hanem közszolgáltatásként érdemes tekinteni, bár megtérülése jó esetben szinte garantált, hiszen nemcsak jelentős környezeti károktól kímél meg egy települést, hanem serkenti a helyi beruházásokat a felújítások könnyebbé tételével, valamint bevonásukkal támogatja a helyi vállalkozásokat. A *one-stop-shop* felállításakor fontos észben tartani, hogy ez hosszabb folyamat, felújításokról lévén szó, az első eredmények nagyjából egy év után várhatók. Ambiciózus tervekkel, de mégis kicsiben kell kezdeni. Ha fokozatosan elterjed egy-két épületről, hogy a *one-stop-shop* segítségével újítták fel, az hatékonyabb hírverést kelthet, mintha az új intézmény egyszerre próbálna mindent leuralni épületfelújításban. A 2020-as év után már-már fölösleges mondani, de elengedhetetlen, hogy a zöld épületfelújításról minden információ, amit egyébként a *one-stop-shop*-ban meg lehet szerezni, online is minél hatékonyabban hozzáférhető legyen. Érdemes piaci alapon gondolkodni, piaci módszerekkel törekedni minél nagyobb elérésre, még akkor is, ha az intézmény nem tud önfinanszírozóvá válni. Érdemes lehet a *one-stop-shop*-oknak alternatív forrásokat is keresni, ahogy például a francia „Energies demain” részben épület energiatanúsítványok kiadásából finanszírozza magát, így közvetetten a nagy beruházások, például irodaházak építői segítik a lakossági épület felújításokat.

Hulladékhő feltérképezés és hasznosítás

Számos ipari és háztartási folyamat hulladékhő előállításával jár. Ahhoz, hogy ezt a „hulladékot” újrahasznosítsuk, mindenekelőtt tudnunk kell, hol képződik, és hol távozik. A hulladékhő kicsit absztrakt fog-

lom, hiszen a fizika törvényei szerint minden mechanikus folyamat termel ilyet. Ahhoz, hogy megfoghatóbbá tegyük, gondoljunk a Szent Gellért Fürdőből (vagy a Paksi Atomerőműből) egyenesen a Dunába eresztett meleg vízre, a légkondicionálók által utcára fűjt meleg levegőre, vagy a sütéssel járó nagymennyiségű felhasználatlan hőre. Az Európai Regionális Fejlesztési Alap CE-HEAT projektje a hulladékhő termelés feltérképezését és hatékonyabb felhasználásának segítségét tűzte ki céljául Közép-Európában. A projekt eredményeként létrejött *waste-heat.eu* honlap számai alapján hulladékhő felhasználással 10%-os hatékonysággal lehet áramot termelni és 60-75%-os hatékonysággal lehet hűtésre használni (tehát a légkondicionáló is sokat fejlődhet). A körülményektől függően a hulladékhőből teljes fűtést és melegvíz-ellátást lehet fedezni egy épületben, illetve ha egy nagyobb gyár hulladékhője eléri a 90 Celsius fokot, azt közvetlenül távhőként is lehet alkalmazni a környéken.

Meglévő források, hálózatok, jó gyakorlatok

A városi hősziget-hatás elleni küzdelemben ígéretes kezdeményezés indult el Budapesten a „Hűsítő Budapest” program keretein belül, amelynek kiterjedtebb, fejlettebb változata a bécsi „klímatisált utcák” projekt. Zöldtetők és zöldfalak témájában a bécsi tapasztalatokon túl partner lehet a Zöldtető- és Zöldfal Építők Országos Szövetsége. Az Interreg eCentral az Európai Regionális Fejlesztési Alap keretében kifejezetten a közel zéró energiaigényű épületek (nZEB) népszerűsítésére és az eljövendő szigorú szabályozások betartásának segítésére jött létre. Zöld épületfelújításban lobbizó tevékenységével élen jár itthon az Energiaklub, európai szinten az ERN GBC, amelynek magyar tagja a HUGBC, azaz a Magyar Környezettudatos Építés Egyesülete. Zöld épületfelújítási *one-stop-shop* témában lépésről lépésre segít mindenre kiterjedő részletességgel az *Energy Cities* 93 oldalas kiadványa. A legkomolyabb és legsikeresebb program ebben a kategóriában talán a holland Reimarkt/KAW, amely privát céggént fogja össze a helyi beszállítókat és kivitelezőket, és köti össze őket a lakossággal és az önkormányzattal. A Reimarkt-nak több fizikai létesítménye van, rendszeresen állítanak fel *pop-up store*-okat, de minden igényt kielégítő webshopjuk is üzemel. A „*Maison de l’habitat durable*” Lille francia város kezdeményezése, amely arra a kihívásra kíván reagálni, hogy az épületátlomány fele 1950-nél régebben épült a környéken. Az első számú cél itt a

sok különböző bürokratikus folyamat, támogatási rendszer egyablakossá tétele (SCP) volt, a „*Maison de l'habitat durable*” használata ingyenes a környék 90 községe lakóinak, és 2013 óta nagyjából évi 700 felújítást segített, többek között a saját székházát is *pilot project*-ként. Közép-Európához közelebbi példa a cseh kisváros, Litoměřice, amely szintén üzemeltet *one-stop-shop*-ot, valamint Lettország fővárosa, Riga is, amelyről az *Energy Cities* említett kiadványának 69. oldalán lehet olvasni, tíz további esettanulmány mellett. Hulladékhő témában jó kezdőpont a már említett *waste-heat.eu* oldal.

Finanszírozási modellnek mindenképp megfontolandó a több mint százéves francia pénzügyi módszer, az ESCO, azaz egy energiamegtakarító vállalat bevonása. Az ESCO-konstrukcióban egy cég önerő nélkül, ingyen végez el egy beruházást, majd a beruházás megtérüléséből finanszírozza önmagát. Ebben a konstrukcióban jelentős szereplő Magyarországon a francia Engie, jó példa pedig Budaörs város önkormányzata, ahol az országos trendekkel szemben nem túlárazott, korrupt és megkérdőjelezhető minőségű közvilágítás korszerűsítés zajlott az Elios közbenjárásával, hanem a közbeszerzésen nyertes cég ingyen elvégezte a munkát úgy, hogy a beruházás költségeit a villanyszámlán megspórolt évi 40 millióból törleszti a város 12 éven át. Ez a beruházási forma nap-erőművel is elképzelhető, amikor egy cég átvállalja a beruházás költségeit a várostól, majd a város az energiatermelés profitjából fizeti azt vissza.

Budapest már most is számos nemzetközi együttműködésben, Európai uniós programban vesz részt, azonban a kormányzati megszorítások közepette egyre inkább rá van utalva külső finanszírozásra és a partnerek támogatására, de még optimális politikai helyzetben is bőven volna tere az innovációnak. Ilyen például az albedó növelés, aminek elsősorban elméleti irodalma van, pedig több ígéretes eszköz is rendelkezésre áll már, például a világosabb színek használatán túl az autópályákon zaj- és állagromlás csökkentés céljából egyébként is alkalmazott mikro-vályúk, amelyek árnyékot hoznak létre az út felületén belül.

Nagy az innovációs perspektíva tehát Budapest előtt, hiszen a korábbi városvezetésnek a témában mutatott passzivitása miatt szinte a nulláról indulhat, azonban tény az is, hogy a kormányzat 2010 és különösen 2019 óta rendkívüli mértékben szűkítette a főváros mozgásterét, amit a járvánnyal indokolt megszorítások a nullához közelítettek, a helyi iparűzési adó esetleges további elvonása pedig már a negatív tartományba lök.

Sailer Eszter

Budapest fenntartható energiapolitikája a SEAP-tól a SECAP-ig

Bevezetés

A 21. század vélhetően legnagyobb kihívása (a jelenlegi járvány körülményeitől eltekintve, bár nem teljesen függetlenül azoktól) a környezet fenntarthatóságának biztosítása és a klímaváltozás hatásainak enyhítése. Az utóbbi évtizedekben egyre jobban elterjedt a környezetvédelem fontosságának törvényekbe és irányelvekbe (Párizsi Egyezmény, ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljai) foglalása,¹ az utóbbi pár évben pedig a környezetvédelem mindinkább meghatározó szerepet tölt be a politikában. Habár a gazdasági fejlődés még mindig a legfontosabb prioritás az államok stratégiájában, nem lehet eltekinteni a klímaváltozás gazdasági hatásaitól sem.² Hosszú távon a két iránynak együtt kell dolgoznia, hogy mind gazdasági, mind környezeti tekintetben védelmet nyújtson a Föld lakosai számára. Ezzel együtt kevés az érv amellett, hogy a környezetszennyező politika legyen az irányadó.

Világossá vált az is, hogy az elkötelezettség alapvető része a környezetvédelemnek, és a közigazgatás minden szintjén tudatosítani kell: a nemzetközi egyezmények nem működhetnek felelősségre vonás nélkül, vagy anélkül, hogy az aláíró államok belföldön támogatásra találjanak a lakosság, illetve önkormányzatok részéről.³ Ezért fontos a helyi lakosság bevonása is, valamint a réteges koordináció,

-
- 1 Knill, C. & Duncan, L. (2007). Environmental politics in the European Union. Manchester University Press.
 - 2 U.S. Global Change Research Program (2018). Fourth National Climate Assessment. ca2018.globalchange.gov
 - 3 Wang, X., Hawkins, C.V., Lebrede, N., Berman, E. M. (2012). Capacity to Sustain Sustainability: A Study of U.S. Cities. Public Administration Review, November/December 2012, 72(6), 841-853. o.

legyen szó utcáról, kerületről, városról, megyéről, országról, régióról, vagy kontinensről. A környezet nem ismer határokat, ahogy a klímaváltozás sem veszi figyelembe, hogy országhatárig terjedjen-e. Ezért találó a mondás, miszerint "gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan" (*Think global, act local*). Ennek értelmében minden szinten szükséges a lehetséges környezetvédelmi megoldások feltérképezése és bevezetése.

A következőkben a városok környezetvédelmi szerepét, Budapest jelenlegi környezetvédelmi programjának tervét fogom röviden bemutatni, és az alapján teszek javaslatot a főváros vezetésének a lehetséges következő lépésekre. A konkrét környezetvédelmi megoldások helyett a kapacitás építésére fókuszálok, ami a környezetvédelemre irányuló lépések, lehetőségek feltérképezésének, majd implementálásának elősegítésében játszhat szerepet.

A városok környezetvédelmi szerepe

Magyarországon országos szinten jelenleg a Nemzeti Környezetvédelmi Program van érvényben,⁴ emellett a főváros is fontos szerepet tölt be a környezetvédelemben. Elterjedt nézet, hogy az említett réteges hozzáállás fontos tényezője a környezetvédelemnek,⁵ illetve a nemzeti környezetvédelmi program megvalósításához elengedhetetlen az együttműködés a kormány, az önkormányzatok, valamint a lakosság között. A városok és önkormányzatok által betöltött szerep nemcsak a nemzeti program megvalósítása miatt fontos, hanem a városok változó összetétele és egyre sokrétűbb problémákkal való küzdelme miatt is. Mind többen költöznek városokba, a városi vezetések így több lakosra vannak hatással, és nő a szerepük többek között a nemzetközi környezetvédelmi programokban is.⁶ Itthon a jelenlegi politikai helyzetben fontos szerepük van a nem kormánypolitikai vezetésű városoknak, a fővárosnak pedig a kiemelkedő nemzetközi figyelem miatt nagyobb a felelőssége ilyen kérdésekben. Budapest fontos szimbóluma az országnak, az országban történő folyama-

4 Nemzeti Környezetvédelmi Program (2015). Földművelésügyi Minisztérium.

5 Wang és társai, i.m.

6 Hawkins, C., Krause, R. M., Feiock, R. C. & Curley, C. (2016). Making meaningful commitments: Accounting for variation in cities' investments of staff and fiscal resources to sustainability. *Urban Studies*. 53(9), 1902-1924. o.

toknak, és példaként szolgálhat nemcsak hazai, hanem nemzetközi (nagy)városoknak is.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program mellett a főváros is rendelkezik saját környezetvédelmi stratégiával, Budapest Környezeti Programjával (BKP),⁷ amelyet a főváros öt évre tervez. A BKP átfogó, számos területre kiható akcióterv, megvalósítása azonban akadályokba ütközhet, amint az környezetvédelmi terveknel gyakran tapasztalható, ezért a tenni akarás mellett gazdaságilag és politikailag megvalósítható tervekre van szükség.

Az esszén keresztül bemutatandó téma kiválasztásában az energia- és klímapolitika területét helyeztem előtérbe, amely véleményem szerint alapkőve nem csak a környezetvédelemnek, hanem a mindennapi életnek is, ezáltal erősítve a relevanciáját. Azt is fontosnak tartottam, hogy a terület „zöldítése” már elkezdődött, vagy egyezmények köttettek róla, így nem szükséges az alapoktól kezdeni, hanem a meglévő akcióterv hatékonyságának javítására fordíthatjuk a figyelmet. Továbbá azt is fontosnak tartottam, hogy a terület fejlesztése költséghatékonyan történhessen, ugyanis a környezetvédelem, bár esszenciális része és kihívása társadalmunknak, gyakran háttérbe szorul, illetve a kötelezettségvállalás után a tenni akarás veszít az erejéből, és sokszor finanszírozási akadályokba ütközik.

Budapest Főváros Fenntartható Energia Akció Programja

A 2014. évi budapesti energiafelhasználáshoz köthető CO₂-kibocsátás (8.276.498 tonna CO₂- egyenértékű kibocsátás) eredményeképpen egy lakosra 4,7 tonna CO₂ jut. A fővárosi fogyasztású villamosenergia előállításához használt tüzelőanyagok fosszilis jellegű része 46%, a lakóházak földgáz felhasználása 19%, a távhő termeléshez használt tüzelőanyagok fosszilis része 8%, a fővárosban vásárolt (feltételezetten a fővárosban el is használt) benzin 7% és a gázolaj 10% (közösségi közlekedés és a további önkormányzati felhasználás nélkül), füstgáz kibocsátás 5% (BKP, 2017). A fenti ada-

7 Budapest Környezeti Programja (2017). Budapest. https://budapest.hu/Documents/BKP_2021_0503.pdf

tok alapján ezen a területen a BKP főbb céljai az üvegházhatású gázok kibocsátásának helyi csökkentése, az éghajlatváltozáshoz történő helyi alkalmazkodás megvalósítása, megújuló energiaforrások arányának növelése, az erőforrásokkal való takarékosabb gazdálkodás és az energiahatékonyság növelése (például a távhőszolgáltatás fejlesztése, a lakóépületek megfelelő hőszigetelése).

Az energiapolitika, amellett, hogy alapköve társadalmunknak, és a fentiek alapján Budapesten kiemelkedő figyelmet és korszerűsítést igényel, uniós szinten is fontos szerepet tölt be. 2008-ban az Európai Bizottság létrehozta a Polgármesterek Szövetségét (*Covenant of Mayors*) a fenntartható energiára való áttérés elősegítésére és az EU által kitűzött energia célok túlteljesítésére. A szövetséghez csatlakozók vállalják, hogy két éven belül kidolgoznak egy fenntartható energia akciótervet (*Sustainable Energy Action Plan*, SEAP).⁸ Azért is választottam ezt a környezetvédelmi területet és kezdeményezést, mert nem a tagállamokra hagyatkozik, hanem elismeri a városi szintű kormányzás fontosságát a környezetvédelemben. Pozitív elkötelezettségek és EU-s szintű fenntartható energiapolitika kialakítása ellenére van még mit fejlődnie a fővárosnak, ez azonban a későbbiekben ismertetett javaslatokkal elősegíthető.

Budapest 2008-ban csatlakozott a Polgármesterek Szövetségéhez, és vállalta 2020-ig a CO₂-kibocsátás legalább 21%-os csökkentését és ehhez kapcsolódóan egy Fenntartható Energia Akcióprogram (SEAP) készítését.⁹ 2015-ben a CO₂-kibocsátás 15%-os csökkenési szintnek felelt meg. Ezen felül Budapest csatlakozott az ENSZ keretében 2015-ben alapított Polgármesterek Paktuma (*Compact of Mayors*) szövetséghez is. 2015 decemberében pedig csatlakozott az Under 2 Szövetséghez, „amelynek célja, hogy a globális felmelegedés mértékét 2°C alatt tartsák, továbbá az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása 2050-re egy év alatt legfeljebb 2 tonna/fő lehet. A csatlakozó felek az egyetértési nyilatkozat (*Memorandum of Understanding* – MOU) aláírásával vállalhatták, hogy 2050-re legalább 80 %-kal csökkentik

8 European Commission (n.a.). *Covenant of Mayors*. Weboldal: <https://www.covenantofmayors.eu>

9 BKP, 2017.

az ÜHG-kibocsátásukat az 1990-es értékekhez képest”.¹⁰ A főváros által vállalt CO₂-kibocsátás csökkentése tehát folyamatban van, és annak ellenére, hogy a 2020-as elkötelezettség alapjául szolgáló év számai még nem elérhetőek, az elmúlt évek adatai folyamatos csökkenést mutatnak. Kimondható tehát, hogy a kitűzött célok feltehető elérése alapján a kötelezettségek bővítése is napirenden van.

A SEAP-tól a SECAP-ig

A Polgármesterek Szövetsége 2015-ben megújításra került, és létrejött a “Polgármesterek Klíma- és Energiaügyi Szövetsége” (*Covenant of Mayors for Climate & Energy*). “A kezdeményezéssel egységesített, megújított szervezet az eredeti – a széndioxid-kibocsátás csökkentésével kapcsolatos – célja mellé felvette az éghajlatváltozáshoz történő alkalmazkodást és a biztonságos és fenntartható energiagazdálkodást is”.¹¹

A csatlakozók a következő kötelezettségeket vállalták: “az aláírók a hivatalos aláírást követő két éven belül benyújtják a Fenntartható Energia és Klíma Akciótervüket (*Sustainable Energy and Climate Action Plan* – SECAP), amelyben a csökkentés és az alkalmazkodás is szerepel. Az aláírók kétévente jelentést tesznek a haladásról. Azok, akik korábban elkötelezték magukat a 2020-as célkitűzések iránt, ismét csatlakozhatnak a Polgármesterek Klíma- és Energiaügyi Szövetségéhez, vállalva a 2030-as célkitűzések teljesítését, valamint az együttműködést a 2050-re vonatkozó közös elképzelésekért: az 1990-es szinthez képest 2030-ra a széndioxid és lehetőség szerint az egyéb üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának legalább 40%-os csökkentése energiahatékonyságot javító intézkedéseken és a megújuló energiaforrások használatának növelésén keresztül”.¹² Amikor a főváros 2008-ban csatlakozott a Polgármesterek Szövetségéhez, elkötelezte magát a 2020-as célok mellett, azonban a 2030-as és ADAPT célok mellett még nem (megjegyzendő, hogy az Under2 Szövetséghez való csatlakozással a főváros hasonló kö-

¹⁰ BKP, 2017.

¹¹ U.o.

¹² U.o.

telezettségeket vállalt 2030-ra). A főváros több kerülete is csatlakozott a Szövetséghez, közülük csupán egy nem csatlakozott a 2030-as célokhoz.

Javaslatok a főváros vezetésének

Amint a bevezetés említette, a környezetvédelmi programok hosszútávon költséghatékonyak is – például kevesebb energia kerül felhasználásra, kevesebb új anyagot szükséges termelni stb. A finanszírozási problémák inkább a megoldások előkészítésében és implementálásában mutatkoznak meg, ugyanis az elérhető és kézenfekvő megoldások nem mindig olcsók, annak ellenére, hogy a költségek a környezetvédelmi célkitűzések kedvező hatásai miatt általában megtérülnek, majd csökkennek.¹³ A főváros jelenlegi költségvetési helyzetében fontos a költséghatékony megoldások kiaknázása. Ennek megfelelően javaslom az alábbi, kapacitásépítés jellegű, inkább idő-, mint pénzigényes lépéseket.

1. Csatlakozás a Polgármesterek Klíma- és Energiaügyi Szövetségéhez (mely által a SECAP is kialakításra kerül).¹⁴

2. A főváros kerületeinek támogatása a Polgármesterek Klíma- és Energiaügyi Szövetségéhez való csatlakozásban.

3. Nemzetközi együttműködés erősítése: konferenciák szervezése, konferenciákon való részvétel, ahol egyes városok megoszthatják a tapasztalataikat, főleg a Polgármesterek Szövetségéhez és a Polgármesterek Klíma- és Energiaügyi Szövetségéhez csatlakozó önkormányzatokon belül; egyeztetések a „legjobb gyakorlatról”, tudásmegosztás partner városokkal.

4. Régiós együttműködés a V4 régió polgármestereivel a környezetvédelemben.

5. Rendszeres felülvizsgálat és jelentés az időközi fejleményekről a Városgazgatósági Főosztály bevonásával.

6. Terjedelmes adat- és tudásbázis révén megalapozott uniós pályázatok benyújtása az önkormányzat támogatása érdekében.

¹³ Lavee, D. & Joseph-Ezra, H. (2015). The Development and Use of Economic Instruments in Environmental Policy: The Case of Israel. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 17(2), 1-23. o.

¹⁴ Az esszé 2020. decemberi írásakor még nem volt publikus információ a csatlakozás és a SECAP kialakításának tervéről, illetve dátumáról. Azóta a fővárosi SECAP 2021 januárjában bemutatásra került.

Az olyan programoknak, amelyek nemzeti akciótervekkel nemzetközi egyezményeket segítenek megvalósítani, lételeme az adatgyűjtés és információszolgáltatás. Rendkívül fontos, hogy az elkötelezettség fenntartható legyen, illetve a nemzetközi egyezmények is előtérben maradjanak. Ezért úgy gondolom, hogy a folyamatos tapasztalat megosztás fontos alapköve a SECAP-nak, ami további pozitív hatásokat jelenthet a fővárosi környezetvédelemnek.¹⁵

Véleményem szerint már a folyamatos tárgyalás, újratárgyalás és az akcióterv megvalósításának felülvizsgálata is segítene, hiszen ezek adatot szolgáltatnak a lehetőségekről, akadályokról és azok alakulásáról. Ezen adatok közzététele több tagállamnak, illetve önkormányzatnak is segíthet, akár együttes fellépés vagy megoldás keresésében. Ezért fontos, hogy a programban résztvevők minden szinten tudjanak egymásra számítani: annak felállításában, megvalósításában, kommunikációjában. Hosszú távon nem csak a területi, hanem a régiós környezetvédelmet is elősegíthetik. Ez rendkívül fontos azért is, mert a Polgármesterek Szövetségéhez való csatlakozás által vállalt kötelezettségek vonatkozásában nincsen szankció, az önkormányzatok kapacitásuknak megfelelően vizsgálják felül, illetve valósítják meg kitűzött céljaikat. A Városigazgatósági Főosztállyal folytatott egyeztetés alapján a fővárosi kerületekkel, illetve tágabb régiókhoz tartozó településekkel is folyamatos a tudáscsere, a főváros rendszeresen véleményezi a fővárosi kerületek, illetve más települések által elkészített SECAP-ot.

A javaslatok megvalósítása érdekében a „*bottom-up*” megközelítés lenne előnyös, melynek során a legkisebb szereplőtől indul a folyamat, és egyre jobban kiterjed nagyobb régiókra. A SECAP példájával élve a budapesti kerületek csatlakozása a szövetséghez elősegítené a fővárosi szintű adatelérést és adatmegosztást, ami a fővárosi hivatal munkáját is megkönnyítené, ugyanis egész várost átfogó adatok birtokában Budapest részletes, kerületre bontott tervet alakíthat ki. Ezen felül a főváros saját tapasztalatai megosztásá-

15 Bertoldi P. (2018). Guidebook 'How to develop a Sustainable Energy and Climate Action Plan (SECAP) Part 1 The SECAP process, step-by-step towards low carbon and climate resilient cities by 2030, EUR 29412 EN, Publications Office of the European Union. Luxembourg.

val is segítheti a nemzetközi „best practice”, azaz legjobb eljárások kifejlesztését, illetve ilyen eljárások hiányában a hasonló adottságú városokkal együtt tudna dolgozni a lehetséges megoldások feltérképezésén. Utóbbi a nemzetközi és diplomáciai együttműködést is elősegítené.

Ennek értelmében szükséges a meglévő projektek folyamatos felülvizsgálata és tudásbázis kialakítása, melynek során költség-hatékony megoldásokat lehet feltérképezni, majd implementálni. A tudásbázis kialakítása a Városigazgatósági Főosztály általános célja, és az előzőekben említettek alapján rendszeres folyamatok segítik elő, annak ellenére, hogy az idő hiánya a tervek átfogó megvizsgálására gyakori akadályt képez. A gyűjtött adatok alapján uniós pályázatokra való jelentkezés is megalapozottabb, összeszedettebb lesz, ami a környezetvédelmi megoldásokhoz szükséges pénzügyi alapot is megadhatja. A Polgármesterek Szövetsége weboldalán (*Funding* menüpont alatt) megtalálhatóak azok az uniós intézmények, amelyek támogatják a csatlakozók projektjeit.

A budapesti Főpolgármesteri Hivatal maga írta a BKP-ben (2017): „a Fenntartható Energia- és Klímaakciótervre (SECAP) történő átállással egyidejűleg – a múltbéli és jelenlegi adatok előállítási, becslési korlátaira tekintettel – válhat biztosíthatóvá Budapest további klímaügyi kötelezettségeinek teljesítése is (Polgármesterek Paktuma és az Under 2 Szövetség).” Ezért hát buzdítsuk az adatgyűjtést és adatszolgáltatást. Végző soron az adat- valamint tudásbázis fejlesztése fontos alapkőve a BKP energia programjának, amely további sikerek elérésére képes a Polgármesterek Szövetsége tagságával járó lehetőségek kihasználásával. A tudásbázis hatékonyabb tervek megvalósítását teszi lehetővé a tervezés, logisztika, valamint finanszírozás terén is, amelyek együtt mind a környezetvédelmi program sikeréhez járulnak hozzá.

FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS

Polgár Péter

Budapest önkéntes helyi beszámolójának elkészítése a fenntartható fejlődési célok megvalósításáról

A fenntartható fejlődés biztosításának terhe nagyrészen a városokra hárul, ami az elmúlt 30 évben fokozottan láthatóvá vált. A globális erőfeszítéseknek hála, ezen a területen sok mindent sikerült elérni, de még messze nem megnyugtató mértékben. A statisztikák szerint az ENSZ által meghatározott fenntartható fejlődési célok megvalósításában Magyarország városainak eredményei az elmúlt években stagnáltak vagy kismértékben javultak. Budapest most történelmi lehetőség előtt áll, ugyanis a régióból elsőként – fejlett városokat megelőzve – készítheti el az ENSZ által is támogatott *önkéntes helyi beszámolóját* a fenntartható fejlődési célok megvalósításában történt előrehaladásáról. Ebben segítségére lesznek azok a nemzetközi és hazai szervezetek, amelyekhez korábban csatlakozott, vagy amelyekkel jó kapcsolatot ápol, illetve testvérvárosai is, továbbá maga az ENSZ, amely útmutatókkal segíti a beszámoló összeállítását. Ezzel Budapest erősíti progresszív nemzetközi imázsát és globális szereplőként mutatkozik be. A munka ambiciózus, a jelen dolgozat végén részletezett ajánlások célja, hogy segítsék a kivitelezés megkezdéséhez szükséges döntéshozatalt.

Fenntartható fejlődési célok az ENSZ keretében

A világ országai már az 1990-es évek eleje óta munkálkodnak azon, hogy a fejlődésüket fenntartható mederben tartsák, vagyis hogy a jelen és a közeljövő fejlődése ne veszélyeztesse a távolabbi jövő kilátásait. 1992-ben Rio de Janeioban az ENSZ Környezet és Fejlődés konferenciáján vette kezdetét az a folyamat, amely közel 30 éve tart, és a biodiverzitás és egészséges környezet védelmén túl ma már számtalan más területre is kiterjed. A Riói Nyilatkozat 27 alapelve megfogalmazta az államok, a társadalmak és az egyének szintjén is a felelősséget, amit

mindnyájan osztunk a fenntartható fejlődés előmozdításában.¹ 2012-ben a Rio+20 konferencián határozták el a tagállamok, hogy 2015-ben nagyszabású közös cselekvési tervet dolgoznak ki Fenntartható Fejlődési Keretrendszer néven, amely 2030-ra tűz ki elérendő célokat. Fő témák a szegénység elleni harc, a klímavédelem, a tartós gazdasági növekedés és az igazságosabb társadalmi fejlődés megteremtése.² A 2030-as fenntartható fejlődési keretrendszer (röviden: „2030 Agenda”) előíranyozza a fenntartható fejlődési célokat (*sustainable development goals*, a továbbiakban: SDG), amelyeket 17 főkategóriába soroltak és 169 alcélt rendeltek hozzájuk. Ezt a 2015. évi ENSZ Közgyűlés megnyitáskor egyhangúlag fogadta el a 193 tagállam.³

A 17 SDG közül a 11. „A városok és emberi lakóhelyek befogadónak, biztonságossá, ellenállóvá és fenntarthatóvá tétele” kiemelt figyelmet szentel a nagyvárosok fejlődésének. 2015-ben közel 4 milliárd ember élt városokban, 2030-ra ez a szám eléri az 5 milliárdot.⁴ A nagyon gyors ütemű növekedés hatalmas terhet jelent a városoknak a légszennyezés visszaszorításában, az infrastruktúra fejlesztésében és a társadalmi egyenlőtlenségek leküzdésében. Ezért különösen fontossá válik a megfelelő várostervezés, az innováció és a vállalkozások fejlesztése. A 11. SDG-hez 10 alcélt rendeltek hozzá, amelyek magukban foglalják többek között a biztonságos és megfizethető lakhatást, a mindenki számára elérhető tömegközlekedés kialakítását, a kulturális és természeti örökségek megóvását, a víz- és hulladékgazdálkodás racionalizálását, illetve a városi és vidéki területek közötti gazdasági kapcsolatok élénkítését.⁵ A KSH statisztikái alapján Magyarországon a városokban az SDG bizonyos céljainak (lakókörmények javítása, hulladékgazdálkodás és az újrahasznosítás fokozása, légszennyezettség csökkentése) elérése az elmúlt években stagnált vagy kismértékben javult.⁶

1 United Nations Conference on Environment and Development (Earth Summit) (3-14 June 1992, Rio de Janeiro, Brazil), https://www.un.org/en/events/pastevents/UNCED_1992.shtml

2 Fenntartható Fejlődési Célok, https://unis.unvienna.org/unis/hu/topics/sustainable_development_goals_background.html.

3 2030 Agenda, <https://ensz.kormany.hu/agenda-2030>

4 Fenntartható Fejlődési Célok, 11. cél, https://www.ksh.hu/sdg/cel_11.html

5 11. Fenntartható Városok és Közösségek, <http://ffcelok.hu/celok/fenntarthato-varosok-es-kozossegek/>

6 Fenntartható Fejlődési Célok, 11. cél, https://www.ksh.hu/sdg/cel_11.html

A rövid történelmi háttérből és az adatokból kitűnik, hogy kulcsfontosságú és megoldandó probléma a közeljövőben a nagyvárosok fenntartható fejlődésének tervezése, ami komplex stratégiát igényel, és nem merül ki bizonyos területek (például a környezetvédelem) kiemelésében. A városok népességnövekedését nemcsak a természetes demográfiai folyamatok hajtják, hanem a vonzóbb életkörülmények is, így a lakosságszám növekedését több tényező is befolyásolja. A városoknak tehát fontos szerep jut, nemcsak azért, mert a 17 SDG-ből egy kiemelten azokkal foglalkozik, hanem azért is, mert mind a 17 cél megvalósításában és proaktív előremozdításában is kulcsszereplők, és ez alól Budapest sem kivétel.

Fenntarthatóságot célzó kezdeményezések és Budapest kapcsolatai

A fenntarthatóság az elmúlt években olyan szemponttá vált, amelyet már semmilyen terület nem hagyhat figyelmen kívül, ezért egyre több kezdeményezéssel találkozunk, amelyek kifejezetten azt a törekvést állítják a középpontba, hogy minden tekintetben fenntartható jövőt építsünk. Budapest több ilyen kezdeményezéshez is csatlakozott már, vagy folyamatban vannak a csatlakozási tárgyalások, ezek a Városdiplomáciai Csoport oldalán is megtalálhatók.⁷

A 2019 végén létrejött Szabad Városok Szövetségének alapító nyilatkozatában is visszaköszön a fenntarthatóság és az SDG-re való utalás: „*Megosztjuk egymással legjobb gyakorlatainkat [...], különös tekintettel a fenntartható várostervezésre, a klímavédelemre, a társadalmi befogadásra, a lakhatásra, a közlekedésre, a digitális agendára.*”⁸ Ez a mondat majdnem egy az egyben leképezi a 11. SDG alcéljait. Emellett Budapest aktívan részt vesz számos nemzetközi szervezetben és városi hálózatban, amelyek szinte az összes SDG területét átfogják. Kiemelten fontosak az EUROCITIES, a Duna Menti Városok és Régiók Tanácsa (amelyet egyébként Buda-

7 Városdiplomáciai Csoport, Budapest (2020) <https://budapest.hu/Lapok/Fovaros/Testvervarosok.aspx>

8 Budapest, Pozsony, Prága és Varsó főpolgármestere aláírta a Szabad Városok Szövetsége nyilatkozatot (2019.12.16), <https://budapest.hu/Lapok/2019/szabad-varosok-szovetsege.aspx>

pesten hoztak létre 2009-ben), az Under2 Koalíció Platform, amely klímavédelmi célokat tűzött ki és regionális szintről indult, illetve a klímaváltozás elleni fellépésként létrehozott C40, amellyel folynak Budapest csatlakozási tárgyalásai.⁹

Magyarországon belül is elindultak hasonló kezdeményezések a megyei és települési önkormányzatok szintjén, de az erőfeszítések még sem nagyobb ismertséget, sem jelentősebb eredményeket nem hoztak. Két ilyen kezdeményezés említhető, az egyik a „Klíma-barát Települések Szövetsége”, amely párszáz fős falvaktól kezdve egészen megyei jogú városokig és budapesti kerületekig tömörít olyan egységeket, amelyek elkötelezettek a klímavédelem mellett.¹⁰ A fő cél „egy fenntartható, a jövő generációk számára is élhető és szerethető környezet kialakítása” elsősorban projektek bemutatásával és jó gyakorlatok megosztásával.

A másik fontos hazai kezdeményezés a „Civil Kerekasztal a Fenntartható Fejlődési Célokért”. A kerekasztal egyik alapítója és fő kezdeményezője a „CEEweb a Biológiai Sokféleségért” egyesület. Törekvésük arra irányul, hogy minél több civil szervezet bevonásával segítsék elő mind a 17 SDG megvalósulását, ahogy a honlapon írják: a „kerekasztal megalapításával a célok sikeres megvalósításáért tesszünk a civil szervezetek eszközeivel.”¹¹ A mi szempontunkból legfontosabb tevékenységük, hogy részt vettek a Magyarország által 2018-ban elkészített önkéntes nemzeti beszámoló (*voluntary national review*, a továbbiakban: VNR) előkészítésében és összeállításában is. A beszámoló második oldalán megtalálható a logójuk is, a dokumentumot egyébként a Külgazdasági és Külügyminisztérium jegyzi.¹² Az ENSZ tagállamai ugyanis 2015 óta folyamatosan riportálhatnak önkéntes alapon az SDG megvalósításáért tett erőfeszítéseikről és elért eredményeikről. Magyarország eddig egy alkalommal, 2018-ban élt a lehetőséggel.

9 Nemzetközi szervezetekben és városi hálózatokban való tagság, <https://budapest.hu/Lapok/2020/nemzetkozi-szervezetekben-es-varosi-halozatokban-valo-tagsag.aspx>

10 Klímabarát Települések Szövetsége, <http://www.klimabaratt.hu/>

11 Civil Kerekasztal a Fenntartható Fejlődési Célokért, Rólunk, <http://ffcelok.hu/rolunk/>

12 Megjelent Magyarország önkéntes nemzeti beszámolója (2018.07.16.), <http://ffcelok.hu/megjelent-magyarorszag-onkent-es-nemzeti-beszamoloja/>

Önkéntes nemzeti és helyi beszámolók

Az SDG végrehajtásában az önkéntes nemzeti beszámolóknak (VNR) fontos szerep jut, erre külön irányelveket, ajánlásokat állított össze az ENSZ, hogy széleskörű nemzeti és nemzet alatti szinteken folytatott vizsgálatokat végezzenek az előrehaladásról, az ajánlások a teljes társadalmat felölelik.¹³ A VNR-eket a Magas-szintű Politikai Fórumhoz kell benyújtani, és ahogy a „2030 Agenda” 79. bekezdése is előírja: ezeknek önkéntes alapon és az államok által kivitelezve kell létrejönniük. Lényegében a VNR egy státuszriport, amely lehetőséget ad egy államnak arra, hogy összefoglalja előrehaladását, megoszthassa legjobb gyakorlatait, feltárja nehézségeit és bemutassa tanulságait, ami a többi állam hasznára válhat. Az elmúlt évek során nagyméretű adatbázis gyűlt össze, amely nyilvánosan elérhető az ENSZ weboldalán.¹⁴ Mivel a „Civil Kerekasztal a Fenntartható Fejlődési Célokért” részt vett a 2018-as magyar VNR megalkotásában, a honlapjukon elérhető egy rövid, kétoldalas dokumentum, amelyben a VNR-hez szükséges szakmai és társadalmi egyeztetés tematikáját vázolták fel.¹⁵ A dokumentum megerősíti, hogy a VNR alapja a széleskörű konzultáció annak érdekében, hogy a különböző társadalmi-gazdasági szereplők, csoportok, ágazatok közösen dolgozzanak.

A VNR-en túl a „2030 Agenda” is kifejezetten állami feladatként határozza meg önkéntes helyi beszámoló (*voluntary local review*, a továbbiakban: VLR) benyújtásának lehetőségét az ENSZ illetékes szerveihez. Ez elsősorban nagyvárosok és régiók számára jelent esélyt az SDG megvalósulásához való hozzájárulásuk bemutatására. A VLR-ek gyűjtőhelye, forrása és a kialakításukra vonatkozó ajánlások legfőbb platformja az ENSZ honlapja, ahol minden tudnivalót közreadnak.¹⁶ Ezen az oldalon is feltűnik, hogy a VLR elsősorban a városokhoz kapcsolódó 11. SDG alá tartozik, miközben maga a beszámoló ideális esetben mind a 17 SDG-re

13 Voluntary National Reviews Database, <https://sustainabledevelopment.un.org/vnrs/>

14 Voluntary National Reviews Database, <https://sustainabledevelopment.un.org/vnrs/>

15 Civil Kerekasztal a Fenntartható Fejlődési Célokért, Önkéntes nemzeti beszámoló, <http://ffcelok.hu/onkentes-jelentestetel/>.

16 Voluntary Local Reviews, <https://sdgs.un.org/topics/voluntary-local-reviews>

kitér. A helyi és regionális önkormányzatokkal való szoros együttműködés már a „2030 Agenda” elfogadásakor is kinyilatkoztatásra került, ami az emberekhez való minél közelebbi kapcsolódást segíti. A 89. bekezdés megemlíti, hogy a helyi hatóságok is készíthetnek beszámolót. A VLR-eknek nincs hivatalos státuszuk, hiszen erre az országos szintű VNR-ek hivatottak, viszont rendkívül értékes információt szolgáltatnak az SDG megvalósításáról a tapasztalatok, gyakorlatok leírásán keresztül, ahogyan vertikálisan is hatással lehetnek a nemzeti beszámolók elkészítésére és koherenciájára. 2016 óta összesen 40 VLR-t nyújtottak be különböző nagyvárosok és régiók, amelyek mind letölthetők a fent jelzett oldalon.¹⁷

Szintén ezen a központi gyűjtőoldalon (*Resources* fül alatt) érhetők el különböző források, útmutatók, kézikönyvek arra vonatkozóan, hogy hogyan kell és érdemes összeállítani egy VLR-t. A számos összefoglaló közül meg kell említeni a legfontosabbat, amelyet maga az ENSZ (UNDESA) készített.¹⁸ Ebben az útmutatóban leírják, hogy a VLR-ek jelentősége az évek során egyre nőtt, mert a VNR-ek hiányosságait orvosolni tudták, a helyi és nemzeti beszámolók együtt teljesebb képet adnak egy állam előrehaladásáról az SDG implementálásában. Ideális esetben a kormányzati és a helyi szervek közreműködnek a VNR és a VLR kialakításában. A dokumentumban meghatározott vezérelvek ajánlások, de egyfajta „belépési küszöbnek” is tekinthetők. Az útmutató kitér a VLR javasolt felépítésére, majd megjegyzi, hogy a VLR-eket nem lehet a magas szintű politikai fórum előtt prezentálni, de sorra veszi azokat az eszközöket, amelyek segítségével megoszthatók a tanulságok és jó gyakorlatok a globális nyilvánossággal. A VLR sokkal inkább folyamat, mint cél, ezért fontos az utánkövetés, a párbeszéd a kormányzat illetékes szerveivel, helyi és regionális önkormányzatokkal, a médiával, a civil szférával és bilaterálisan más, VLR-t benyújtó önkormányzatokkal.

17 Voluntary Local Reviews, <https://sdgs.un.org/topics/voluntary-local-reviews>

18 Global Guiding Elements for Voluntary Local Reviews (VLRs) of SDG implementation: <https://sdgs.un.org/topics/voluntary-local-reviews>.

Ajánlások

A fentiek alapján a következő cselekvési lehetőségek merülnek fel:

- Budapest korábban még nem készített VLR-t, ezért fontos üzenete lesz, ha most lát hozzá egy ilyen beszámoló megírásához. A jelenlegi városvezetés progresszív szellemben működik, profiljába illik VLR elkészítése. Ebbe be lehet vonni civil szervezeteket, hatóságokat és kormányzati szerveket is, aminek jó politikai-társadalmi üzenete van. Továbbá ez kedvező alkalom arra, hogy a 2018-ban elkészített magyar VNR-t a főváros felfrissítse, új kontextusba helyezze. Különösen fontos, hogy a közép-európai régióból eddig csak néhány német város és tartomány adott be VLR-t, így Budapest a régióban az első lehet.
- Budapest testvérvárosai közül korábban csak New York készített VLR-t, ezért az ottani illetékes szervezeti egységgel mielőbb fel kell venni a kapcsolatot. A korábbi VLR-ek közül nagy figyelmet kell szentelni azoknak a jelentéseknek, amelyeket a Budapesthez földrajzilag viszonylag közel eső, méretükben és funkciójukban hasonló városok adtak be, ilyen: Bonn, Stuttgart, Turku, Helsinki, Mannheim.
- A VLR-rel kapcsolatos ENSZ gyűjtőoldalon található dokumentumok feldolgozására, a munka előkészítésére, megszervezésére és kivitelezésére akciócsoportot kell létrehozni, amely felelős lesz a budapesti VLR összeállításáért. A csoport létrejötte után kivitelezési ütemtervet kell felállítani, amelyre vonatkozólag a javaslat a következő:
 - Előkészítés, témafeldolgozás, kapcsolatfelvétel minden érintettel, kutatási terv elkészítése és módszertan meghatározása: 4 hónap;
 - A civil, kormányzati, üzleti, tudományos és egyéb szférától minden szükséges adat, dokumentum és szöveges hozzájárulás begyűjtése: 4 hónap;
 - Kutatás végrehajtása, majd a VLR szövegezése és köröztetése: 2 hónap;
 - Véglegesítés (lektorálás, fordítás angol nyelvre, grafikai munkák, megküldés az ENSZ-hez, valamint sajtótájékoztató a hazai és nemzetközi médiának): 2 hónap.

Mivel az ütemterv egyes folyamatai átfedésben is működnek, ezért az összesített 12 hónapos időtartam rövidebb is lehet.

- Amennyiben az a helyzet áll elő, hogy az SDG implementációjában Budapest nem haladt annyit előre, hogy az elég legyen egy önálló VLR megalkotására, akkor a következő változatok merülnek fel:
 - Van lehetőség regionális VLR-t is elkészíteni és a V4 fővárosokkal közösen (Szabad Városok Szövetsége) már biztosan össze lehetne állítani egy komoly anyagot. Az üzenete ennek az opciónak is kiváló, mert a fenntarthatóság ezekben a városokban fontos, illetve tovább szilárdítja a progresszív imázst.
 - Az is lehetséges, hogy egy másik várossal, például Béccsel párban készüljön a VLR, mivel még Bécs sem adott be korábban ilyen dokumentumot, ezáltal a V4-en kívüli kapcsolatok is erősíthetők, ráadásul az osztrák főváros Budapest testvérvárosa. Itt azt kell mérlegelni, hogy hol van nagyobb érdeke Budapestnek, mivel felmerülhet például Isztambul is, mint partner.
 - Szintén érdekes lehetőség Bécsen túl más, földrajzilag közeli testvérvárosokkal közösen elkészíteni a VLR-t, például Zágráb, Szarajevó, Krakkó. Emellett a német vonal is érdekes lehet, mert Berlin és Frankfurt sem adott még be beszámolót, így velük akár trióban is készülhet a VLR.

VÁROSI KÖZLEKEDÉS

Matusz Márk

A tömegközlekedési vállalat mint városi brand

Bevezetés

A klímaváltozás kérdése a jelenlegi, világszintű járványhelyzetben igencsak a háttérbe szorult, de nem tűnt el; a klímaváltozás következtében felmerülő teendők kielégítő megválaszolása korunk vitathatatlanul legjelentősebb globális kihívása. A klímaváltozás globális jelenség, mert minden nemzetközi szereplő érintett benne, gyökere azonban lokális eredetű. Az ENSZ Környezetvédelmi Programja szerint az üvegházhatású gázok kibocsátásának nagyjából 75%-áért a városok felelősek, így a jelenség orvoslását is itt célszerű elkezdeni. Gazdasági szektorokra lebontva, a kibocsátások legjelentősebb részét az ipari, az energetikai és a mezőgazdasági tevékenységek okozzák, de jelentős tényező a személy- és teherszállítás is. Európában ez utóbbi fele ökológiai lábnyomunk nagyjából ötödéért, ezen belül hozzávetőlegesen 90%-ot tesz ki a közúti forgalom részaránya.

Az fenti adatokat értelmezve máris eljutunk oda, hogy nemcsak érdemes, de szükségszerű is a közösségi közlekedés jövőjének kérdéséről beszélni. A tömegközlekedés minősége alapvetően határozza meg a városi lakosság életszínvonalát, hiszen olcsó és környezetkímélő alternatívát jelent az autóforgalommal szemben, nem is beszélve az egészségügyi kockázatok csökkenéséről, amit az alacsonyabb forgalom következtében kialakuló jobb levegőminőségnek köszönhetünk. Bár a médiában gyakorta megjelenő cikkek a magyarországi szmoghelyzetről nem ezt sejtetik, európai összehasonlításban országunk különösen jól áll. Az utazóközönség megoszlását illetően egy 2013-as Eurobarométer felmérés szerint a magyarok majdnem fele minden héten legalább egyszer utazik tömegközlekedési eszközzel, további 15% pedig több alkalommal

az adott hónapban, ezzel uniós szinten dobogós eredményt elérve.¹ Egy másik, 2014-es felmérésből azt is megtudhatjuk, hogy egy átlagos napon csak a magyarok harmada választja az autót mint közlekedési eszközt, ami a legalacsonyabb értéket jelentette az EU28 tagországai közül.² Ebből látszik, hogy a lakosság jelentős része nyitott arra a gondolatra, hogy a körülményeitől függően alternatív közlekedési módot válasszon utazásai során (pl. közösségi közlekedés, kerékpár vagy gyaloglás).

Jogosan merül fel ugyanakkor a kérdés, hogy Budapest hogyan teljesít ezen a téren, és milyen eszközökkel lehetne még inkább arra ösztönözni a lakosságot, hogy a környezetünket lényegesen kevésbé terhelő tömegközlekedést válassza a személygépjármű használata helyett. A következő rövid esszé ezt a témát fogja körbejárni, európai példákkal is szemléltetve, hogyan tud a brandként kezelt helyi közlekedési hatóság nem csak utasszámot és ezzel bevételt növelni, de kulturális és turisztikai potenciált is jelenteni.

Budapest érdemei

2015-ös Eurostat adatok szerint a fővárosnak nincs szégyenkezni valója, ami a tömegközlekedést használók arányát illeti egy átlagos munkanapon. A válaszadók nagyjából kétharmada választotta ezt a közlekedési módot, ami nemcsak jelentősen nagyobb, mint a korábban említett országos átlag, hanem európai összehasonlításban is az élbolyt jelenti. Ebből arra lehet következtetni, hogy a jól kiépített infrastruktúra alapvetően lefedi az utazóközönség jelentős részének igényeit. Az elemzés ugyanakkor kitért az utaselégedettség adatokra is; 2009 és 2015 között majdnem 40%-kal nőtt a korábbiakhoz képest a megkérdezett budapestiek elégedettsége, ezt az eredményt uniós szinten csak Szófia előzte meg. Fontos azonban megjegyezni, hogy a 67% körüli utaselégedettség még így is csak az európai középmezőnybe rangsorolja Budapestet, holott más visegrádi városok ennél minimum 10%-kal jobban teljesítettek, nem beszélve a nyugati

1 Eurobarométer 382B (2013) Europeans' Satisfaction with Urban Transport https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_382b_en.pdf

2 Eurobarométer 422 (2014) Quality of Transport <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/58252>

magországek, így a német, holland vagy brit nagyvárosok tömegközlekedési hálózatainak teljesítményéről.³

Az ebben az időszakban bekövetkező masszív elégedettségi növekedést feltehetőleg az a paradigmaváltás okozta, amelyet a Budapesti Közlekedési Központ (BKK) létrejötte jelentett az utazóközönség számára. A nyugati példákön alapuló (pl. *Transport for London, Metropolitan Transport Authority*) integrációs modell átláthatóbbá, nem utolsó sorban pedig utasbaráttá formálta a budapesti közlekedést. Gyakorlati szempontból, a *whole-network* megközelítés következtében a vasút, a buszhálózat és a kötöttpályás járművek (mint a metró, a villamos vagy a HÉV) már nem különálló rendszerként, hanem egymást kiegészítő elemként értelmeződnek. Ezt a rendszert kibővítve jött létre a közbríngá-, illetve a komphálózat is és történt meg a budapesti taxiszołgáztatás egységesítése. A BKK mint fővárosi közlekedési hatóság megjelenése magával hozta az integrált forgalomirányítást és díjrendszert, ami az utasok számára kiszámíthatóbbá tette az ingázást. A jegyértékesítés is jelentős reformon esett át, szerte a városban számtalan helyen megjelentek a jegyautomaták, aminek következtében egyszerűbbé vált az utasok számára a jegyvásárlás. Az utastájékoztatás és annak arculata is megújult, bevezetésre került a FUTÁR, amely valós idejű járműkövetést és útitervezést kínál a tömegközlekedők számára. Infrastrukturális szempontból jelentős projektek indultak, vagy fejeződtek be, többek között ide sorolható a budai fonódó villamoshálózat, több intermodális csomópont megújulása, vagy a hármas metró felújítása, járműparkjának lecserélése. A látványos átalakulás folyamán a közlekedési hatóság egyre nagyobb befolyást szerzett a város működése felett, olyannyira, hogy 2014 végén az akkori városvezetés felülvizsgálta, majd visszanyeste a BKK jogköreit, annak korábbi vezetőjét, Vitézy Dávidot pedig menesztette.

Habár a BKK azóta is töretlenül működik, annak arculati megújulása nem mehetett végbe teljesen; a hatóság kommunikációját modernizálták (pl. közösségi média megjelenés), de számottevő szemléletmódváltás nem következett be. A fenti rövid összefoglalóból jól kiolvasható, hogy az elmúlt egy évtizedben jelentős előre-

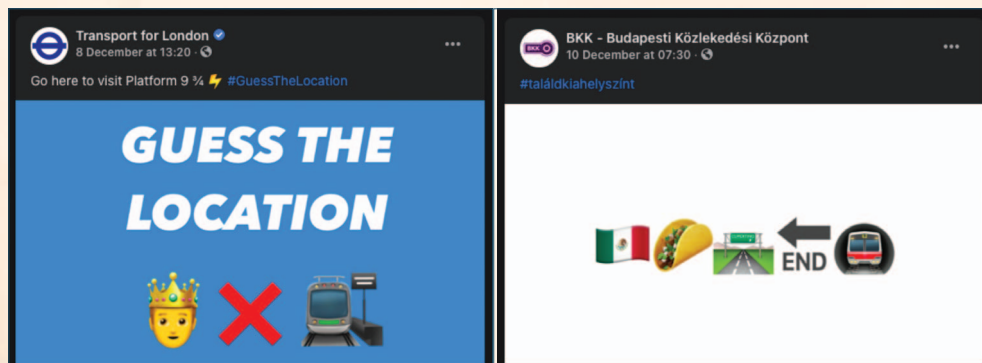
3 Eurostat adatvizualizáció (2015), Index: Rengeteget használjuk, egyre jobban szeretjük – mi az? https://index.hu/chart/2018/01/15/tomegkozlekedes_eu/

lépés történt a budapesti tömegközlekedés szolgáltatásainak minőségében, ezt a növekvő elégedettségi mutatók is megerősítik, és várhatóan a jelenlegi városvezetési ciklus alatt sem fog más tendenciát felvenni. A korábban hivatkozott Eurostat adatok mégis azt mutatják, hogy jelentős elmaradásban vagyunk, ez pedig feltételezhetően nem a nagyívű infrastrukturális fejlesztések elmaradásának köszönhető, hanem talán kulturális berögződésünk miatt nem értékeljük normatívan a közlekedési hatóság jogos eredményeit. Korábban szolgáltatóként a BKV-nak gyakorta negatív volt a megítélése a közbeszédben. Ezt sikerült a BKK megjelenésével normalizálni, de a pozitív tartományba nem fordult át. Meggyőződésem szerint ez a hatóság kommunikációjának drasztikus reformjával lenne elérhető, ezzel is javítva annak megítélését, végső soron pedig elérve azt az utaselégedettségi szintet, amit az operatív működés strukturális átrendezése, illetve az infrastruktúra fejlesztése nyomán jogosan megérdemelne. A tömegközlekedési vállalat brandként való kezelése olyan hozzáadott értéket jelenthet, amelyből nemcsak a helyi lakosság profitálhat, hanem hosszú távon az adott város is.

Európai példák: London, Berlin

A londoni tömegközlekedést talán a világ egyik leghíresebb brandjének lehet nevezni; kevesen vannak, akik ne ismernék fel a TfL (*Transport for London*) ikonikus köralakú metrójelét, görbe falakkal rendelkező szerelvényeit, a klasszikus és modern emeletes buszokat, vagy éppen a hangosbemondó „*Mind the gap!*” figyelmeztetéseit. London igazi márkát teremtett a saját tömegközlekedési rendszeréből, ezzel is turizmust generálva a városnak. Igaz, a hálózat hírneve már az internet kora előtt, a tömegmédia megjelenésével terjedt, így jelentős előnnyel indult más nagyvárosok hasonló célkitűzéseivel szemben. Habár korából fakadóan a meglévő kötőtpályás hálózat technikai háttere ma már sok tekintetben elavultnak számít (pl. gyakori a vonalak találkozásánál a csomópontszerű megállók hiánya, vagy az analóg jelzőrendszer használata), a vállalat mégis rendre az elégedettségi listák élmezőnyébe tartozik. Kommunikációjában a TfL gyakran épít a márka popkultúrában meghonosodott klasszikus képére, ugyanakkor közvetlen és modern dialógust folytat az utazóközönséggel (pl. az állomásokon kihelyezett üzenőtáblák egyedi és friss idézeteivel, gon-

1. ábra. „Guess the location” Londonban és Budapesten

A TfL gyakran interaktív játékokkal szórakoztatja követőit

A játék lokalizált verziója a BKK kiadásában

dolataival), megjelenéseiben igyekszik visszaadni a „londoni lelket és életérzést”. (1. ábra)

Bár London valóban a legkézenfekvőbb példája annak a koncepciónak, hogy a tömegközlekedési vállalatot városi márkaként kezeljük, ugyanakkor csaloéka is, hiszen itt a hatóság passzív résztvevője volt a folyamatnak, nem ők alakították a brandépítés lépéseit, hanem a popkultúrában betöltött szerepük kommercializációjának haszonélvezői lettek. Ezzel szemben, tökéletes példaként szolgálhat Berlin, ahol a városi szolgáltató BVG (*Berliner Verkehrsbetriebe*) a kreatív kommunikáció segítségével az elmúlt öt évben önállóan épített fel magának egy arculatot, amely ezáltal nemzetközi megjelenést is szerzett, rásegítve a város turisztikai vonzerejére. Ahogyan a Lundi Egyetem piackutatói megfogalmazták, a BVG egy „extrém szeretetkampányt” hozott létre imázsnövelési cézzal, amiben deklarálta „a berlini lakosok iránti szeretetét”.⁴ Michael Beer, a vállalat stratégiai marketingjéért felelős vezetőjének bevallása szerint az motiválta őket erre a drasztikus lépésre, hogy egy korábbi felmérésben a városlakók túl-

4 A Lundi Egyetem piackutatása (2019) Branding Public Transportation in Sweden. (<http://up.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=8990321&fileId=8990322>)

ságosan is negatív képpel rendelkeztek a vállalatról, sokszor annak bürokratikuságára panaszkodva.⁵ Ezért egy gerillamarketing és tea-ser kampány keretében szembe mentek a trendekkel, teleplakátozva a várost önirónikus és humorral teli üzenetekkel, hogy felkeltsék a lakosság és a média figyelmét. (2. ábra)⁶

A kampány az országos média kezdeti kérdőre vonó visszhangja után annyira sikeressé vált, hogy a BVG marketingcsapata több díjat is nyert vele; és azóta is fenntartja ezt a stílusú közvetlen, fiatalos, gyakran pimasz jellegű, de emberközeli, az esendőséget is elismerő kommunikációt. Utasaik közösségi médiás megkereséseire is informális, humoros válaszokat adnak, a marketinghez felhasznált témáik reflektálnak a berlini élet sajátosságaira, egy-egy jól ismert helyi sztereotípiára.⁷ Plakátjaikkal markánsan jelen vannak a városban, bizonyos időközönként pedig újabb és újabb extrém, figyelemfelkeltő marketingfogással állnak elő (pl. az Adidas-szal közösen tervezett, limitált kiadású sportcipő, ami éves bérletként is funkcionál; a Nemzetközi Nőnapon bevezetett „női jegy”, amely a nemek közti bérszakadék jelenségére hívja fel a figyelmet; vagy éppen a vállalat UNESCO Világörökségi címére való bejelentkezése).

Összességében tehát a BVG kampánycsapatának sikerült megragadnia mindazt, ami Berlint különlegessé teszi: az örök fiatalság és lázadó viselkedés szellemét, az emberek közti egyenlőség univerzális gondolatát, ezzel „lelket adva” a tömegközlekedési vállalatnak is, amitől az több lett, mint egyszerű közfeladatot ellátó szolgáltató. A számok is alátámasztják az eredményeket; csak a kampány első negyedévében több mint 17.700-zal több előfizetéses alapon működő éves bérletet adtak el, mint a korábbi időszakokban, dinamikusan nőtt az utasszám is. A város gazdasági minisztere, Matthias Kollatz-Ahnen úgy nyilatkozott a kampányról,

5 Michael Beer diagrammok (2016) BVG Imagekampagne (https://www.icv-controlling.com/fileadmin/Assets/Content/AK/Berlin%20Brandenburg/Images/AK-Tagungen/Präsentation_BVG-Imagekampagne_2016-05-11_ICV.pdf)

6 Michael Beer csehországi előadásának diagrammjai (2019) BVG image campaign #weilwirdichlieben (https://konferenz.pmdp.cz/uploads/_web/2019/prezentace/11-Michael-Beer.pdf)

7 A BVG Facebook oldala – #weilwirdichlieben <https://www.facebook.com/weilwirdichlieben>

2. ábra. Példák a berlini aktív kampány részeként megjelenő plakátokra

hogy az „a legjobb értelemben berlini; vicces és bátor, elképzelhetetlenül kreatív és nem utolsó sorban gazdaságilag hatékony”. Olyannyira „trendi” lett BVG-vel utazni, hogy azóta a *Deutsche Bahn* berlini részlege is hasonló kampányokkal próbálja a fiatalabb generációkat meggyőzni, válasszák a vasutat. A felmérések azt mutatják, hogy a kampány hatására a berliniek több mint felének javult a megítélése a tömegközlekedési vállalatról, ideértve a dolgozói elégedettséget is. A BVG közösségi média platformjai átlagosan 300.000 követővel rendelkeznek, és az analóg, valamint a digitális sajtón keresztül több mint 460 millió emberhez jutottak el eddig.

Nem utolsó sorban a jelenség a berlini identitás meghatározó részévé is vált.

Összegzés, ötletek, javaslatok

Mit lehet tehát levonni ebből a kis esettanulmányból Budapest számára? Alapvetően a magyar fővárosnak több mint jó adottságai vannak, amikor a tömegközlekedés hatékonyságáról ejtünk szót. Minőségben paritásban van a legtöbb nyugati nagyvárossal, néha még túl is szárnyalva azokat. Látható azonban, hogy a legnagyobb igyekezet ellenére sem sikerül maximális elégedettséget elérni az utasok körében, ez magyar vonatkozásban talán kulturális hozadék. A BVG példája azt mutatja, hogy gyakran a legegyszerűbb és leggazdaságosabb eszközökkel is lehet érdemi változást elérni, anélkül, hogy drága beruházásokra lenne szükség. A politikában, médiában vagy marketingben jártas emberek számára evidens, hogy gyakran tényleg csak a kommunikáció sikerén múlik az eredmény.

A nyugati példák azt mutatják, hogy egyre inkább eredményessé válik a helyi tömegközlekedési vállalatok városi brandként való kezelése. Ehhez azonban az szükséges, hogy a tömegközlekedésre ne csak eszközként, hanem lehetőségként is tekintsünk. Bár jelentéktelennek tűnik, a BKK-ból jelenleg hiányzik a „lélek”, identitással és önképpel nem rendelkezik, azért a városlakók is nehezen tudnak vele azonosulni. A lundin tanulmányban megjelenik egy identitás-index is, amely alapján bármely tömegközlekedési vállalat kiszámíthatja a maga számára legmegfelelőbb márkasztratégiát. A BKK sikeres megjelenéséhez, mint budapesti brand, tehát az is szükséges, hogy meghatározza: önmaga hogyan képviseli a főváros lakosságát, életritmusát és önképét (pl. a pandémia okán a BVG jelenleg egy feláras „kulturjegy” vezetett be, amiből bevételeinek egy részét a város ikonikus kulturális közösségeinek támogatására fordítja). Ha pedig ez az üzenet rezonál a valós és potenciális utazóközönsséggel, akkor nemcsak az elégedettség fog növekedni (és ezáltal elindulunk az utasszám-maximalizáció felé), hanem a budapestiek sajátjuknak fogják érezni a közlekedési vállalatot. Ehhez szükséges a lakosság mindennapjaiban való markáns jelenlét plakátokkal, hirdetésekkel, hiszen az nem csak kapcsolatfenntartóként szolgál, de közszolgáltatásként feladatokat lát el egy szabadpiaci környezetben. Berlin-

hez hasonlóan, az ottani ötletgazdákkal megtárgyalva a tapasztalatokat, egy közvetlen interakciókkal operáló, bátor médiakampány eszköz lehetne a BKK számára, hogy nagyobb figyelmet és ezáltal növekvő befolyást szerezhessen magának. Ezen felül nem lebecsülendő a turisztikai és „*merchandise*” potenciál sem, városi branddéválás esetén.

Keretet adva az esszé gondolatiságának, lezárásként érdemes újra megtekinteni a globális megközelítést. Ahogy a példa is mutatja, a városoknak nem feltétlenül kell a „környezetvédelem mázába” becsomagolni az utasmaximalizációs törekvéseiket, hiszen az egy túlságosan is átpolitizált környezetben könnyen eredménytelen és kontraproduktív lehet. Ugyanakkor talán merőben új megközelítés lehet az is, hogy több európai nagyváros közös médiakampányba kezd a tömegközlekedés környezetünkre gyakorolt pozitív hatásainak népszerűsítésére. Ennek akár Budapest is lehetne az indítványozója, nagy médiavisszhangot kiváltva, ha a fiatalok számára az online világból is ismeretes „*Challenge*” eszközével tudná lépésre kényszeríteni a többi tömegközlekedési társaságot és azok utazóközönségét.

Gaal Gyula

*Erkölcsei dilemmák a demokratikus értékek
és a hatékonyság között a 21. századi város
közlekedésében*

Bevezetés

A klímaváltozás és a környezetvédelem világszintű felértékelődését, valamint a városi közlekedés minden nagyvárosban és metropoliszban érzékelhető kihívásait még jobban kidomborította a 2020-ban ránk köszönt koronavírus-járvány. A pandémia felhívta a figyelmet arra, hogy a többé-kevésbé eredményes kísérletek eredményeit egyetlen pillanat alatt elsöpörhetik olyan új kihívások, amelyek alapvetően teszik zárójelbe nemcsak a kisebb-nagyobb sikerekkel megvalósított projekteket, de a tendenciákban is okozhatnak 180 fokos fordulatot.

Dolgozatomban ezek közül szeretném bemutatni a legfontosabb, Budapest életére várhatóan a legnagyobb hatással lévő kihívásokat, amelyeket egy gondolat kísérlet keretében a prognosztizálható jövőbeli erkölcsi dilemmák bemutatásával kötök össze. A közlekedés, mint szakpolitika, és a politika mint közélet kapcsolata rögzösebb lesz, mint valaha, rengeteg új dilemmával, amelyek feloldása sok esetben a hatékonyság növelése iránti igény és a demokratikus értékek érvényesülésének ütközését fogja magával hozni. Ezek ma még távolinak tűnhetnek, azonban esszém célja éppen annak igazolása, hogy hamarabb kell döntéseket hozni, mint gondolnánk, ezért igenis el kell kezdeni vitatkozni és megalkotni a szabályozás elméleti kereteit, amelyek akár azt is befolyásolhatják, hogy demokratikusabb vagy autoriterebb társadalomban fogunk élni. Addig kell cselekedni, amíg ez utóbbi az ok, nem pedig a következmény!

Közösségi közlekedés

Milyen jövő vár a közösségi közlekedésre, amikor a városvezetés nagy erőfeszítéseket tesz a népszerűsítésére, miközben a járvány

megkívánta *social distancing* ezzel teljesen ellentétes törekvés? Az alternatívák nagyon különböznek egymástól. Egyrészt maradhat minden a régiben, legalábbis ami az infrastrukturális, hálózati és járműállományi adatokat illeti. Jelenleg a szokásos kapacitást kell biztosítani, miközben az utasszám jóval alacsonyabb, mint normális körülmények között, ami a rendszer egyébként is bizonytalan anyagi helyzetét teljesen felborítja. A jegyárbevételek 30%-os csökkenését várja a Budapesti Közlekedési Központ (BKK).¹ Nem ismeretlen a főváros történetében, hogy megritkítják a járatokat, ami sajnos érthető felháborodást okoz, ha nem az utazási igényeknek megfelelő módon történik. Budapest Főváros Kormányhivatala és a BKK aktuális vitája a csúcsidei járatsűrítésekről hasonló problémát kerülget, és a közönség felé mutatottnál sokkal mélyebb problémákat takar, ami az előregedő járműállománnyal (és így annak alacsony megbízhatósági mutatójával, azaz a járműkiadás korlátaival) áll összefüggésben.

Az utazási igények hirtelen megváltozása az egyik olyan terület, amely esetében Budapesten (is) módosultak a tendenciák, és ez közvetlen hatással van az infrastruktúrával szemben támasztott elvárásokra. A *modal split* kifejezés ebben az összefüggésben azt mutatja meg, hogyan aránylik egymáshoz a közösségi közlekedés és a privát járművek (alapvetően autók) használata. Budapesten a 2010-es évtizedben ez kismértékben csökkenő tendenciát mutatott, miközben a városon belüli közlekedésben a kezdeti 60%-os érték a közösségi mód javára irigylésre méltó arány volt.² 2020-ban azonban, amikor a járvány terjedése miatt, akik csak tehették, egyéni közlekedésre váltottak, a mutató zuhanni kezdett. Az ország egészét tekintve az egyéni közlekedés aránya a 2018-as 70%-ról a járvány idején 82%-ra ugrott.³

Klasszikus hozzáállás a közlekedni kívánók részéről, hogy minek is üljön a buszon, amikor a saját autójában sokkal kényelmesebb, ráadásul a busz ugyanabban a dugóban áll. Ez a jelenség közvetve

-
- 1 Bucsy Péter: Nem jönnek vissza az utasok, egyre jobban szenved a járványban a BKK. G7.hu, 2020. október 21. <https://g7.hu/kozelet/20201021/nem-jonnek-vissza-az-utasok-egyre-jobban-szenved-a-jarvanyban-a-bkk/>
 - 2 Gaál, Gyula-Horváth, Eszter-Csete, Mária-Török, Ádám: Analysis of Public Transport Performance in Budapest, Hungary. In: Periodica Polytechnica Social and Management Sciences (2015), 3(1), 68-72. o.
 - 3 Bucsy Péter: Az autózás lett a koronavírus nyertese Magyarországon. G7.hu, 2020. október 28. <https://g7.hu/adat/20201028/az-autozas-lett-a-koronavirus-nyertese-magyarorszagon/>

arra a problémára is rávilágít, hogy az egyéni és a közösségi közlekedés infrastruktúrája nagymértékben fedi egymást. Nem ismeretlen megoldás erre az úgynevezett BRT (*Bus Rapid Transit*) rendszer. Ez, jellemzőit tekintve, egyesíti a gumikerekes járművek azon előnyét, hogy egy buszvonat bármikor bárhova minimális beruházással elvihető (elsősorban nagyvárosban belül, de sok esetben helyközi jelleggel is), ugyanakkor a kötöttpályás hálózat (amelynek kiépítése hatalmas beruházás, lásd villamos- és metróvonalak) előnyei közül megtartja a zártsgot, vagyis az infrastruktúrája párhuzamossá válik az egyéni infrastruktúrával, nem pedig egyesül azzal. Ez az első lépés ahhoz, hogy önálló rendszerként gondolhassunk a közösségi közlekedésre (a már említett klasszikus járműveken túlmenően).

Esszém későbbi részében foglalkozom az önvezető járművek elméleti hátterével, de máris felmerül a kérdés, hogy a zárt rendszer önszabályozóvá tehető-e? Ilyen rendszerben a közösségi közlekedés automatizáltsága sokkal előbb megvalósítható, hiszen a járműveknek csak a zárt rendszerük útvonalait, azok adottságait kell ismerniük, nem pedig a főváros teljes úthálózatát. Veszélyforrás csak a különálló és az általános közlekedési infrastruktúra érintkezési pontjainál adódhat, azonban ezek jó része kiiktatható, például lámpaprogramozással.

A harmadik lehetséges fejlődési irány ezeknél jóval radikálisabb. Vajon személyre szabható-e a közösségi közlekedés? Az Uber az Egyesült Államok több városában is olyan fejlesztéseken dolgozik, amelyek működőképessége esetén az adott városban egyetlen közösségi közlekedési eszközre sem lesz szükség, mert azok helyét átveszik az Uber önvezető járművei, a felhasználók igényeihez igazodva. Nem az utas sétál ki a 300 méterre lévő buszmegállóhoz, hanem a megrendelt időben megjelenik a ház előtt egy jármű, amelybe az utas beszáll. A közösségi közlekedés a ma ismert formájában megszűnhet, de legalábbis átalakul. Ezzel a megoldással a közösségi közlekedés és a taxizás közötti határvonal is elhalványodik.

Autózás

Minék akkor saját autót? – merülhet fel a kérdés. Nem mi vagyunk az elsők, akik ezt felteszik, ugyanis Budapesten is született rá eddig három válasz, amelyek közös pontja, hogy mindhárom szolgáltató (GreenGo, MOL Limo, ShareNow) közösségi autózást kínál. Azok, akik

ezeket a járműveket használják, a percdíjas, a havidíjas és bizonyos szempontból a klasszikus autóbérlés közül választhatnak, alkalmi díjba sűrítve mindazokat a költségeket, amelyekkel autótulajdonosként számolniuk kellene (gépjárműadó, kötelező felelősségbiztosítás, casco, tankolás, autópálya-matricák, rendszeres karbantartások és váratlan javítások költségei, nem beszélve a saját autónak szükséges parkolóhelyről és annak költségéről, különösen, ha magánterületen nincs – vagy éppen ott van! – rá lehetőség).

A parkolás súlyos gond minden modern városban, éppen ezért tragikus adat az, hogy egy átlagos személyautó élettartamának 95%-ában várakozik – azaz egy helyben áll. Más szavakkal szabad kapacitást biztosítanak olyan igények kielégítésére, amelyek fel sem merülnek. Lisszabonban végeztek számítást arra vonatkozóan, hogy mi történik akkor, ha a város aktuális autós közlekedési igényeit nem magán-, hanem közösségi autóhasználattal elégítik ki. A kísérlet eredménye meglehetősen pozitív: a mostani állapothoz képest 90%-kal kevesebb autóra lenne szükség.⁴ Ez a zéró emissziójú hajtásrendszerrel működő autókkal nem számolva is radikális környezetszennyezés-csökkentést eredményezne. Az életminőség így szinte felfoghatatlan módon javulna, nem beszélve arról, hogy mennyi városi tér lenne megnyitható a gyalogosoknak és a mikro-mobilitási eszközöket használóknak (kerékpárosok, rolleresek, monociklisek), megint csak nem említve a parkosítási lehetőségeket. A környezetvédelem és a közlekedésbiztonság, amely az Európai Unió közös közlekedéspolitikájának két hírvószava évtizedek óta, lényegében teljesülne, de legalábbis rendkívüli mértékben javulna.

Ma olyan átmeneti időszak elején vagyunk, amikor már aktívan kísérleteznek az önvezető járművekkel, azonban amíg e technológia nem szorítja ki az embert a járművezetésből, addig az *ancien régime* és a „szép új világ” közötti átmenet időszakában ez nem feltétlenül probléma. Ám ha a rendszer további hatékonyság növelésének (adott esetben *tökéletesen* hatékonyra tételének) gátja a tökéletlen ember lesz, akkor jogszabállyal kell megtiltani az ember ilyen irányú tevékenységét, és a „régimotorosok” már csak elkülönített, zárt pályákon hódolhatnak életük hajnalán megszerzett képességüknek, az autóvezetésnek.

4 Szily László: Teljesen átalakulhatnak az európai városok az önvezető autók miatt. 444.hu, 2016. augusztus 27. <https://444.hu/2016/08/27/teljesen-atalakulhatnak-az-europai-varosok-az-onvezeto-autok-miatt>

Radikálisabban fogalmazva: az önvezetés világában az ember fogja jelenteni a legnagyobb veszélyt a közlekedésbiztonságra. Ma még az önvezetés irányába mutató (a hivatkozott irodalomban a 2-es szintű) vezetéstámogató eszközök komoly veszélyforrás hordozói,⁵ így sejthető, hogy az 5-ös szintnek, azaz a teljes önvezetésnek maximális biztonságot és maximális hatékonyságot kell nyújtania. Amint ez a rendszer megbízhatóvá és biztonságos üzemelésre képessé válik, abban a pillanatban az ember lesz benne a leggyengébb láncszem, a tökéletesség akadály.⁶

Mit tudhat, mit tud, és mit tudjon rólunk a „rendszer”...

Mindezzel a technológiai fejlődéssel a háttérben kulcsfontosságú kérdés, hogy milyen adatok fognak képződni rólunk, ezek között ki bányászhat, és ki mire használhatja fel azokat. Kínában 2018-ban 23 millió embertől tagadták meg, hogy utazzanak.⁷ Miért oly különleges hír ez egy diktatúrában, és miért érdekes itt, Európában, Budapesten? Közlekedésszakmai szemmel „csak” annyi történt, hogy mesterségesen befolyásolták a felmerülő közlekedési igényeket. A dolog politikai vetülete azonban egészen más. Ami érdekes, az a társadalmi háttér, azaz a cselekvés – állami – módja és eszközei.

Adott két komoly változást hozó tényező: „egyrészt, hogy az emberek soha korábban nem tapasztalt mértékben termelik magukról az adatokat, másrészt, hogy a különféle *bigdata*- és AI-eszközök révén a rengeteg adat feldolgozása egyre könnyebbé

5 Zách Dániel: A szalagkorlátba vezette magát a BMW. Totalcar.hu, 2020.12.03. https://totalcar.hu/magazin/kozelet/2020/12/03/a_szalagkorlatba_vezette_magat_a_bmw/

6 Torontáli Zoltán: Miért nincsenek még mindig sehol az önvezető autók? G7.hu, 2020. október 3. <https://g7.hu/tech/20201003/miert-nincsenek-meg-mindig-sehol-az-onvezeto-autok/>

7 Horváth Bence: A túl alacsony társadalmi pontszámuk miatt 23 millió alkalommal tagadták meg emberektől tavaly, hogy utazzanak Kínában. 444.hu, 2019. március 2. <https://444.hu/2019/03/02/a-tul-alacsony-tarsadalmi-pontszamuk-miatt-23-millio-alkalommal-tagadtak-meg-emberektol-tavaly-hogy-utazzanak-kinaban>

válík.”⁸ Ez az, amire – itt nem részletezhető módon – a kínai állam megfigyelő rendszert épített. Az élet minden (értsd: *minden*) területére kiterjedő módon alakított ki egy pontrendszert. A megfigyelő rendszer az állampolgár minden lépését tudja, ezeket osztályozza, pontszámokat ad, és az elért eredmény függvényében büntet vagy jutalmaz. Az említett 23 millió ember a rendszer működésének hajnalán az első szankcionált csoport. A mind több adatnak megfelelően a rendszer egyre kifinomultabb lesz. Ne gondoljuk, hogy ez minket nem érint!

Ma már minden eszköz, amely kapcsolódik az internetre, adatot termel rólunk. Tudják, hova megyünk és milyen eszközzel; tudják, milyen boltba járunk (mit veszünk) és innen még bőven van hová fejlődni minden létező és még ki nem talált „okos eszköz” által. Okosóránk tudja az egészségügyi adatainkat és alvási, sportolási szokásainkat, az okostévé ismeri az ízlésünket, de említhetném az e-cigarettát is, amely mobiltelefonnyi kijelzőn a dohányzási szokásainkat elemzi, vagy az okoshűtőt, amely értesít, ha kifogyóban van benne valamilyen termék. Keresési szokásainkról és a közösségi médiában feltérképezhető kapcsolati hálóinkról nem is beszélve! Aki mindezekkel az információkkal rendelkezik, annak számára a személyünk rekonstruálható, digitális értelemben klónozható. De az igazi veszély a hús-vér egyént fenyegeti. Lásd a kínai példát: ahol az állam mondja meg, mi a helyes magatartás, egyúttal szankciókkal sújtják a helytelenül viselkedő egyént, ott az lett a következmény, hogy az érintett 23 millió személy nem utazhatott valahonnan valahová. Az állam kikényszeríti a polgárok általa helyesnek tartott magatartását, befolyásolja az emberi kapcsolatokat azáltal, hogy ha nem megbízhatónak minősített személlyel találkozunk, úgy minket is hátrány fog érni. Ez a világ már nem orwelli, hanem túlmutat azon!

Budapesten ez nem történhet meg? Minden technikai feltétel adott: okostelefonnal járunk, okosóra van a karunkon, a közösségi közlekedési eszközök be vannak kamerázva, amint a közterületek jelentős része és az üzletek is. A rólunk szóló adatokat mi magunk

8 Horváth Bence: Sötét világ jöhet, ha a kormányod balra húz majd téged az élet Tinderén. 444.hu, 2018. február 21. <https://444.hu/2018/02/21/sotet-vilag-johet-ha-a-kormanyod-balra-huz-majd-teged-az-élet-tinderen>

állítjuk elő folyamatosan. Ennyi éppen elegendő ahhoz, hogy mindig tudni lehessen, hol és milyen célból járunk, az arcfelismerő szoftverek pedig adottak. (Ezek fejlesztésében sok esetben nyugati cégek vettek részt.)⁹ Ha az állam rosszindulatú, és az adatok feletti monopólium megszerzése a célja, azt vajon ki fogja (tudni – és akarni) megakadályozni, például a mai magyar viszonyok között?

...és azt mire használja?

Szűkítsük vissza a vizsgálat tárgyát a közlekedési adatainkra. Ugorjunk előre az időben arra a korra, amikor már csak önvezető autók közlekednek. Bár a rendszer működése hatékony, nyilvánvalóan bármilyen probléma adódhat, például egy gyerek kiszalad az útra a véletlenül oda pattanó labdája után. A kérdés, amire számtalan tudományág válaszát elegyítve kell egy mindenki számára többé-kevésbé elfogadható megoldást kidolgozni: „kit öljön meg az önvezető autó?” Az alapszituáció kis utánajárással megismerhető, én csak a gondolat kísérletet folytatom a továbbiakban.

Ha nincs más választás, mint hogy az autónak valakit muszáj megölnie, akkor döntenie kell, hogy a járókelőt vagy a saját vezetőjét áldozza fel. Mi alapján fog döntenie? A választási lehetőségek tárháza rendkívül széles, de kirajzolódnak főbb irányok. Az egyik, hogy a saját autóm engem védjen. Ez viszonylag logikus nézet, bár rendkívüli mértékben árnyalható. Ha eljön az egyenautók kora, akkor vajon lesznek-e a felszereltségi szintek között különbségek, lesznek-e áreltérések a különböző típusok között? Lehet, hogy csak a szükséges felárat megfizető járműbe fognak olyan szoftvert tenni, amely a vezetője életét helyezi mindenki fölé? Megvehetem a saját életemet egy előre nem látható, azt veszélyeztető szituációban? Más szavakkal: a tehetősek fognak túlélni? Elvárhatja-e bárki (kivált efféle gazdasági vonatkozással), hogy az ő élete előrébb való legyen, amikor – állítólag – minden ember születésétől fogva egyenlő?

Sarkított példák következnek. Tegyük fel, hogy a gép maga dönthet. Milyen paraméterek mentén döntse el, hogy kit válasszon áldozatnak, és kit túlélőnek? Manapság statisztikákban szoktunk találkozni azzal, hogy valamilyen formában számszerűsítik, „forintosítják”

⁹ Bitport: Amerikai cégek is építik Kína totális megfigyelő rendszerét. 2019.03.21.
<https://bitport.hu/amerikai-cegek-is-epitik-kina-totalis-megfigyelo-rendszeret>

az emberi életet, azonban éles körülmények között ez eddig fel sem merült. Kit öljön meg az önvezető autó? A 75 éves járókelőt, aki már csak a társadalom eltartottja a nyugdíja által, vagy a 25 éves friss diplomást, aki munkájával, szórakozási és fogyasztási szokásaival pozitív hatással lesz a gazdaságra? Vagy két ugyanolyan „paraméterű” férfi és nő közül kit válasszon a jármű: a deviáns férfit, vagy az ugyanazért a munkáért kevesebb bért kapó nőt, aki így tehát kisebb kiadás? A tudománynak sincs válasza. Viszonylag gyakori, hogy részt lehet venni olyan kérdőívek kitöltésében, ahol már-már randomnak tűnő lehetőségek közül kell kiválasztanunk: mi kiket tartanánk érdeemesnek megmentésre, és kiket áldoznánk fel értük.¹⁰

Az előzőleg tárgyalt kínaihoz hasonló pontrendszer vajon nem kézenfekvő megoldás? Biztos, hogy lehetetlen létrehozni egy diktatúrát, ahol az életünk közvetve, de kibúvók nélkül kizárólag a saját viselkedésünkön múlik? Hangsúlyozom: az ehhez szükséges adatok a modern városokban kivétel nélkül rendelkezésre állnak, legfeljebb a rendszer nem annyira kiépült még.¹¹ Zárójelben ugyan, de ismét megjegyzem, hogy ez a rendszer a közlekedési igények mesterséges befolyásolására is képes, ami nem feltétlenül előnytelen, hiszen ha például a koronavírus-járvány idején az állam megtiltotta a települések közötti közlekedést, akkor annak jelentős pozitív egészségügyi vonzata van. A kérdés az, hogy az állampolgár a szabadságával milyen árat hajlandó fizetni és milyen célokért? Hogyan építhető be a rendszerbe az, hogy az állam csak éljen, és ne visszaéljen a lehetőségeivel?

Összefoglalás

„A városi mobilitással kapcsolatos politikák csak abban az esetben lehetnek hatékonyak, ha a lehető legintegráltabb megközelítést alkalmazzák, kombinálva tehát minden egyes probléma esetében a leghelytállóbb válaszokat: a műszaki innovációt, a tiszta, biztonságos és intelligens közlekedési módok fejlesztését, a gazdasági ösztönzést

10 Bodnár Zsolt: Patrick Lin: A robotautóktól nem lesz több szabadidőnk, inkább még többet dolgozunk majd. Qubit, 2019.02.25. <https://qubit.hu/2019/02/25/patrick-lin-a-robotautoktol-nem-lesz-tobb-szabadidonk-inkabb-meg-tobbet-dolgozunk-majd>

11 Növekedés.hu: Ezek a legjobban bekamerázott városok Európában – Budapest a hetedik helyen. 2019. szept. 19. <https://novekedes.hu/elemzesek/ezek-a-legjobban-bekamerazott-varosok-europaban-budapest-a-hetedik-helyen>

vagy a jogszabályi módosításokat” – fogalmaz 2007-es Zöld Könyvében az Európai Bizottság. „Az európai szinten kidolgozott stratégiák csak akkor válhatnak sikeressé, ha a döntő jellegű lépések helyi szinten valósulnak meg; a konkrét fellépéseket a helyi hatóságok veszik át és és hajtják végre”.¹² Kétséget kizáróan érvényes gondolat ma is a szubszidiaritás ezen olvasata, ugyanakkor a fentebb tárgyalt dilemmák jóval túlmutatnak a helyi szint kompetenciáján. Hiszen hogyan is jöhetne létre egységes közlekedési rendszer az Európai Unióban, ha városonkénti, országonkénti alrendszerek eltérő szabályozással és főleg eltérő infrastrukturális, technológiai háttérrel dolgoznak?

Mindebből az következik, hogy a városdiplomácia feladata, hogy már most elkezdjünk minderről gondolkodni. Budapest még semmilyen téren nincs lemaradásban, viszont érzékelve az új városvezetés több szempontú függetlenségre irányuló törekvését, ezt olyan területnek látom, ahol a magyar főváros zászlóvivő lehet európai közösségi szinten, arról nem is beszélve, hogy ez a városok közvetlen finanszírozására vonatkozó törekvéssel remekül összehangolható témakör. 2020 Budapestjén minden nap erkölcsi dilemmákkal küzdünk, de ha a technológiai és az országos belpolitikai irányvonal változatlan marad, mi pedig beletörődünk ebbe, akkor rövidesen a mostaninál nagyságrendekkel nagyobb, rettenetesen súlyos morális veszélyekkel és erkölcsi dilemmákkal fogunk szembesülni.

12 Zöld Könyv. A városi mobilitás új kultúrája felé. COM(2007)551. Az Európai Községek Bizottsága, Brüsszel, 2007.

MÉDIA

Eichner Viktor

A városdiplomácia szerepe az online gyűlöletbeszéd elleni küzdelemben

Bevezetés

A városok fennállásuk óta, a történelmen átívelően, multikulturális és sokszínű világot képviseltek. Ez a jelenség a 21. században még inkább igaz, a mai városok olvasztótégelyként működnek, vonzzák a különböző háttérű embereket és a folyamat a jövőben jelentősen felgyorsul. Habár vannak egyének, szervezetek és nemzeti kormányok is, amelyek kritizálják vagy egyenesen ellenzik a sokszínűséget és a multikulturalizmust, és sokszor politikai ellenségként kezelik a városokat, ma már nincs vita arról, hogy egy jól működő 21. századi gazdasági és társadalmi struktúra kiépítéséhez és fenntartásához elengedhetetlenek ezek a folyamatok. A városokban élő vallási, etnikai és kulturális kisebbségek gyakran kerülnek ennek a politikai és világnézeti harcnak a keresztútjába és a megfelelő politikai akarat és tudás nélkül veszélyeztetve vannak. A rasszista indíttatású fizikai támadások száma a világ nagyvárosaiban növekvő tendenciát mutat, még úgy is, hogy sokszor a nem megfelelő definíció miatt a hatóságok nem kategorizálják gyűlölet bűncselekménynek ezeket az eseteket. A fizikai támadásokon felül a legnagyobb veszélyt a gyűlöletbeszéd, különösen az online gyűlöletbeszéd jelenti. Bizonyított, hogy a közösségi média oldalakon folyó gyűlöletbeszéd sok esetben átfordul fizikai bűncselekményekbe. Sajnálatos módon, az elmúlt időben elkövetett több halálos kimenetelű rasszista támadás közvetlenül innen eredeztethető, és a támadó hivatkozott is különböző kommentekre vagy bejegyzésekre ezeken az online platformokon.

Ebben az esszében az online gyűlöletbeszéd hatásait, a városok és önkormányzatok felelőségét és lehetőségeit fogom bemutatni, kitekintéssel arra, hogy a kisebbségek védelmében felül milyen pozitív

diplomáciai hatásai lehetnek különböző intézkedések bevezetésének és a kapcsolatépítésnek.

Az online gyűlöletbeszéd jelensége, hatása és a szabályozás szerepe

Az online közösségi platformok megjelenése sok szempontból hozott változásokat a társadalomban. A rengeteg pozitív hatás mellett sok kihívás is keletkezett a platformok exponenciális növekedésével. Az esszé keretein kívül eső téma, de mindenképp említendő az adatkezeléssel kapcsolatos aggodalmak, amelyek a felhasználói adatok monopol kézbe kerülésével kapcsolatban merülnek fel. Annál inkább az esszé témájába vágó kérdés a szólásszabadság és annak keretrendszere ezeken a platformokon. A szólásszabadság központi témája ennek a vitának, amelynek a szereplői az olyan technológiai óriás cégek, mint a Facebook, Twitter, TikTok, Google és Amazon és a különböző állami és nemzetközi szabályozó szervek. A vita ideológiai különbségnek van beállítva, de véleményem szerint a cégek szempontjából ez tisztán gazdasági érdek mentén való érvelés. Az adatfelhasználás és kezelés, mint a profit fő forrása, nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a cégeknek nem érdeke a felhasználók szólásszabadságának korlátozása. (Kivételt képeznek a pornográf, illetve a jogvédett tartalmak, mivel ezek különböző okokból, de társadalmi konvenció vagy anyagi érdekek miatt kerülnek korlátozásra.) Ezt a szituációt nehezíti négy-öt olyan cég monopolhelyzete, amelyek szinte teljes mértékben kontrollálják a piacot. A világban eddig is fellelhető gyűlöletbeszéd ezeknek a platformoknak a segítségével átalakult egy globális, határokon és nyelveken átívelő jelenséggé. Erre a változásra a legtöbb mai jogrendszer és bünyldözési szerv nincs felkészülve, illetve nincsenek alkalmas eszközei a befolyásolására.

A gyűlöletbeszéd felismerése és a definiálása is kihívást jelent a jogalkotó szempontjából. Például a rendvédelmi szervek által alkalmazott gyűlölet bűncselekmény kategóriák országoként eltérnek, nem mindig alkalmasak arra, hogy teljes képet adjanak a helyzetről, és sok esetben politikai célt is szolgálnak. Ugyanez igaz a gyűlöletbeszéd definiálására is, ami sokszor kihívást jelent, és politikai akarat és motiváció is befolyásolja az eredményt. A könnyen megítélhető esetekkel szemben, amikor az elkövetők szóhasználata és motiváci-

ója egyértelmű, az online megjelenő gyűlöletbeszéd sokszor burkolt, kódolt és cinizmusnak álcázott. Ez a fajta úgynevezett „dog whistle” retorika, ami online megjelenik, nehezen értelmezhető az emberi és gépi moderátorok számára. A kontextus értelmezéséből eredő probléma az, amit a cégek arra használnak, hogy a szólásszabadságra hivatkozva nem kontrolálják a tartalmak terjedését. A másik gyakran felmerülő indok a technológiai képességek hiánya, ami anyagi befektetésekkel feltételezhetően megoldható lenne, ha van rá akarat. Ezen felül az online közösségi platformok a jelenség soha nem látott globális elérését teszik lehetővé: egy pillanat alatt több millió emberhez jut el, minimális elszámoltathatóság mellett.

A gyűlöletbeszéd „leglátványosabb” hatása, amikor ez a retorika fizikailag is megvalósul és gyűlölet bűncselekménnyé alakul át. Erre sajnálatos módon több példát is lehet idézni a közelműltből, amikor egy halálos kimenetű támadás elkövetője hivatkozott különböző platformokon fellelhető tartalmakra. Ilyen volt a Halle-i zsinagóga elleni 2019. évi támadás, ahol az elkövető élőben közvetítette a merényletet az egyik online közösségi felületen, és egy kiáltványt is megosztott, amelyben online elérhető összeesküvés elméleteteket részletezett, és ezekre alapozta a tettét. Szakértők szerint a Halle-i támadó az Új-Zélandi, Christchurch-i mecset elleni terrorcselekményt elkövető terroristáról mintázta az akcióját, aki ugyanúgy ezeknek az online platformoknak a segítségével terjesztette a saját ideológiáját. Ezen felül kevésbé látványos, de annál inkább lényeges hatása az online gyűlöletbeszédnek a társadalmi struktúrák további megbontása és a kisebbségek hamis hírekkel vagy összeesküvés elméletekkel való marginalizálása. Ezek lokális szinten is komoly következményekkel járnak és bizalmatlanságot, illetve polarizációt eredményezhetnek, ami nagyban nehezítheti és bonyolíthatja a városvezetés munkáját.

Ebben az eddig nem tapasztalható, új helyzetben, az állami, önkormányzati és civil jogvédő szervezetek mozgástere jelenleg korlátozott, és kreatív megoldásokat követel, ha befolyásolni szeretnék ezt a folyamatot. A gyűlöletbeszéd jogi eszközökkel való korlátozása vitatott, sokszor kontraproduktív és nem mindig végrehajtható, különösen az online térben, éppen ezért ez nem tekinthető járható útnak jelenleg. A realitásokon belül maradván, sem a magyar kormány, sem Budapest önkormányzata nem rendelkezik akkora hatalmi potenci-

által ebben a vitában, hogy erőből bármilyen látható eredményt el tudjon érni.

Ez a probléma lehetőséget is kínál arra, hogy a városok aktív szerepet tudjanak vállalni a kisebbségek védelmében. Amikor a jogi eszközök nem nyújtanak teljes megoldást, akkor különböző alternatív megoldások teret nyitnak az állam mellett olyan szereplőknek, akik közvetlen kapcsolatban állnak a kisebbségekkel.

Szabályozási lehetőségek és diplomáciai hatás

Budapest, mint Közép-Európa egyik legnagyobb városa, ahol nagy számban vannak jelen különböző kisebbségek, vezető szerepet játszhat az online gyűlöletbeszéd visszaszorításában és a különböző digitális platformokkal való egyeztetésben ezen a téren. A következők részben az antiszemita gyűlöletbeszéd példáján keresztül szeretném bemutatni, hogy milyen intézkedések segíthetnek ebben a folyamatban. Hangsúlyozom, hogy az alábbi pontok más kisebbség ellen irányuló esetekben is alkalmazhatók.

Első lépésként fontos hogy egy jól megfogalmazott és körülhatárolt definíció mentén lehessen stratégiát alkotni. Sok esetben ilyen definíció nem áll rendelkezésre és ez arra készítheti a politikai szereplőket, hogy egy maguk által megalkotott, nem feltétlenül nyilvános meghatározás szerint dolgozzanak, aminek következménye lehet egy kevésbé átfogó kommunikáció. Ebben a témában sokszor az aktuálpolitikai érdekek is szerepet játszanak, és definíció hiányában a különböző szereplők egymást is megvádolhatják kisebbség elleni gyűlöletbeszéddel. A témának ez a fajta, politikai eszközzé váló lefokozása lényegesen csökkenti a szavak és reakciók súlyát, és komoly károkat okozhat a kisebbségnek. Ezért szerencsésebb a helyzet, amikor van már létező és a nagy többség által elfogadott meghatározás, mint például a Nemzetközi Holokauszt Emlékezési Szövetség (IHRA) által megfogalmazott definíció az antiszemitizmusról, amelyet már sok állam, önkormányzat és intézmény adoptált. Többek között Kanada, Németország, az Egyesült Királyság, illetve Magyarország is elfogadta valamilyen formában a definíciót, ezen kívül sok nem állami szereplő is, mint például a magyarországi futball klubok közül a Ferencváros és az MTK. Ennek a definíciónak a demokratikus elfogadása, például a fővárosi közgyűlés által, felhatalmazást adhat és jól látható kereteket

szabhat ahhoz, hogy Budapest határozott és következetes fellépést tudjon felmutatni ebben a témában. Az antiszemitizmus mellett, idén októberben az IHRA elfogadta az anti-roma definíciót is, ami lehetőséget ad a fővárosnak arra, hogy egy másik típusú gyűlöletbeszéd elleni harcban is élen tudjon járni. A definíció elfogadása hivatkozási alapként és politikai tőkeként szolgálhat későbbi tárgyalásokon különböző állami és nem-állami szereplőknél. A gyakorlati hasznosságán felül a különböző definíciók elfogadása nemzetközi elismerést és új együttműködési lehetőségeket is megnyithat.

Következő lépésként a közvetlen intézményi kapcsolatok kiépítése segíthet abban, hogy egy tárgyalási folyamat kezdődhessen el a város és a technológiai cégek között. Kulcskérdés, hogy ebben a témában létrejöjjön a közvetlen tárgyalási kapcsolat ezekkel a cégekkel, amely kevésbé átfogó, mint a nemzetközi szervezeteken keresztül történő tárgyalások, de így gyorsabb eredményeket lehet elérni. Ehhez, mint minden nemzetközi szintű tárgyaláshoz, az ideális szituáció, ha a főváros más belföldi és külföldi partnerekkel összefogva tud fellépni, ezzel erősítve a befolyását. A szövetségi kapcsolatok, testvérvárosi együttműködések, civil partnerek növelik a főváros legitimációját.

A tárgyalások folyamán a lehetséges elérendő célok: az átláthatóság növelése az algoritmusok programozásánál, a megfelelő helyismeret, kontextus és oktatási háttér a moderátorok számára, illetve a rendszeres konzultáció a kijelölt önkormányzati munkacsoporttal. Természetesen egyéb célok is felmerülhetnek, de a legfontosabb annak elérése, hogy a főváros konzultációs szerepkört kaphasson ezekben a kérdésekben. Ez nagy célnak tűnhet, de a jelenlegi helyzetben a cégek érdeke, hogy minél több hiteles partnert tudjanak felmutatni, amelyek segítségével komoly tartalmi változásokat tudnak elérni a platformokon. Mint a már elfogadott és jól működő mechanizmus a városházán, ebben az esetben is nagyon fontos a releváns civil szervezetek bevonása a konzultációba. Ezzel nemcsak a megfelelő tudás és igények hozhatók a tárgyalóasztalhoz, hanem a szervezetek és kisebbségek érdekérvényesítő erejét is növelheti a főváros.

Sok állami és nemzetközi intézmény dolgozik azon, hogy különböző megközelítések alapján jogi keretek közé szorítsa a technológiai óriáscégeket. Ezek fő célja a cégek monopóliumának megszüntetése, adófizetésük növelése, illetve az adatkezelésekkel kapcsolatos aggodalmak csökkentése. Ez a három szempont előnyt élvez és csak

utánuk következik a gyűlöletbeszéd kezelése. Éppen ezért gondolom, hogy ez komoly diplomáciai lehetőség a budapesti városdiplomácia számára arra, hogy egy nemzetközileg is érzékelt problémára keressen megoldást. A városdiplomácia a nemzetközi kapcsolatoknak viszonylag új területe, így szüksége van arra, hogy témákat és eszközöket találjon magának ahhoz, hogy változást tudjon elérni és a politikai potenciálját növelni tudja. A városok és a technológiai óriáscégek közti kapcsolat lehetőség lehet erre, amelyben a város kis és közepes mértékű győzelmekkel felteheti magát a nemzetközi térképre, a cégek pedig nyitottságot és együttműködést mutathatnak fontos témákban.

Összegezés

Az online gyűlöletbeszéd elleni küzdelem első hallásra nem feltétlenül tűnik városi problémának, de lehetőséget kínál arra, hogy a város egy új területen is terjeszkedni tudjon és befolyást szerezzen. A városdiplomácia egyik célja lehet az, hogy közeli munkakapcsolatot alakítson ki a világot formáló technológiai óriáscégekkel. Városi hatáskörnek tekinthető a kisebbségek védelme és biztonságos légkör létrehozása ezeknek a közösségeknek. Budapest történelmi, és újonnan kialakult kisebbségeknek ad otthont, így ez a probléma bármennyire globálisnak látszik is, sokban meghatározza a budapesti polgárok életét. A jelenlegi budapesti városvezetés egyik erőssége a közeli kooperáció más belföldi és regionális városokkal. Ez a témakör könnyen beilleszthető ebbe a keretbe, és még szorosabbá teheti városok közötti együttműködést.

Az esszében sokszor felmerült explicit vagy implicit formában a szólásszabadság valamilyen korlátozása. Liberális demokráciában ez nem lehet sem cél, sem eszköz, ezért fontos, hogy hangsúlyozzuk: bármilyen politikai szereplőnek feladata az innovatív, oktatáson alapuló és megelőző stratégiák alkalmazása a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemben és egy sokszínű társadalom megvédésében. Ezen felül garantálni kell azt, hogy ezek az intézkedések kiegyensúlyozott megközelítést alkalmazzanak, amivel megvédik a kisebbségeket, de közben nem befolyásolják a szabad véleménynyilvánítást.

KULTÚRA

Gergely Száva

Zene és város

*„Music is a world within itself,
with a language we all understand,”
(Stevie Wonder)*

Esszém témájaként a város és zene kapcsolatának bemutatását választottam. Városdiplomáciai szempontból ezt a területet a kulturális diplomácia alá lehet besorolni mint részterület, azonban véleményem szerint fontos külön is foglalkozni vele. A következőkben szeretnék átfogó képet adni a hazai és nemzetközi relációkról a város és a zeneipar kapcsolatában, illetve bemutatni a belföldi és külföldi „jó gyakorlatokat”, hálózatokat, önkormányzati zenei politikákat, amelyek a hazai, illetve fővárosi helyzet megértéséhez és fejlesztéshez szolgálhatnak példaként.

Turizmus és zeneipar

A zeneipar a kulturális turizmussal is szoros összefüggésben áll. Számos európai és amerikai nagyváros kiemelt profilja a zenei turizmus. Európán belül megemlíthetjük Berlint, amely gazdag éjszakai életéről és klubkultúrájáról ismert, a Beatles örökséget mai napig tovább vivő és Anglia egyik legnagyobb zenei *showcase* fesztiváljának és konferenciájának helyet adó Liverpoolt, vagy a komolyzenéjéről méltán híres, magát „*Musikstadt*”-nak nevező Bécset. Budapest egyik legnagyobb zenei turisztikai vonzereje a Sziget Fesztivál. A rendezvényen elérhető programkezdés előtti nyitás, azaz a „beköltöző napok” jó lehetőséget biztosítanak a fesztiválra érkező külföldi látogatóknak, hogy felfedezzék a várost.

A járványhelyzet miatt meghozott korlátozások és a kialakult gazdasági válság az élőzenei és turisztikai szektort érintette az egyik legsúlyosabban. A zeneipar elenyésző mennyiségű támogatást kapott az államtól. A kulturális és turisztikai színtéren is hatalmas változások mentek és mennek most is végbe. Lehetetlen megmondani

a végkimenetelét a válságnak, hogy milyen piaci szereplők tudnak túlélni és talpra állni az újraindulás után. Az azonban már az első lezárások alatt is látszott, hogy ebben a helyzetben lehet teret adni a változásoknak és új ötleteket megvalósítani, hogy azok beépüljenek az újjáéledő gazdaságba. Jó példa erre Budapesten, a körúton létrehozott kerékpár sáv, amely azóta ugyan kisebb módosításokon esett át, de jól beépült a köztudatba.

Ilyen változás lehet Budapest turisztikai presztízsének növelése, a főváros újrapozicionálása. Önmagunk újradefiniálásával a „legénybúcsús” Budapest helyett a kulturális turizmus értékteremtő programjai kerülhetnek a fókuszba. Ezzel mérsékelni lehetne a bulinegyed problémáját is, és új perspektívákat nyitni a fővárosba ellátogató turisták előtt. Ez nyilvánvalóan nem gyors folyamat, illetve a legénybúcsús turizmust sem lehet teljes mértékben kiszorítani a piacról. Azonban fontos lenne olyan minőségi, főleg zenei programokat és lehetőségeket felvonultatni, amelyek számukra is vonzóvá teszik Budapestet mint turisztikai desztinációt a kedvező árfekvése mellett.

Városi zenei koncepciók

Magyarországon az elmúlt években két nagyváros önkormányzata készített, illetve készíttetett városi zenei koncepciót, az egyik Debrecen, a másik Veszprém. A koncepciók célja, hogy olyan írásos dokumentum jöjjön létre, amely az aktuális helyzet elemzése és bemutatása után komplex stratégiát és az ennek megvalósításához szükséges lépéseket javasol. Feltérképezi a város zenei és kulturális életét, infrastruktúráját, erőforrásait, támogatási struktúráját, zenei oktatásának minőségét, emellett kiemeli a hiányosságokat és javaslatokat fogalmaz meg ezek orvoslására, továbbá jó tudásbázisul szolgálhat az önkormányzat zenei élettel kapcsolatos döntéseinek meghozatalához.¹

Budapest és a zeneipar

Budapest világhírű komolyzenei történelemmel és hagyományokkal rendelkezik, amihez elismert intézményrendszer is társul, például a Liszt Ferenc Zeneakadémia, a Magyar Állami Operaház és a Művésze-

¹ Veszprém Megyei Jogú Város Kulturális Stratégiája 2018-2030 (2017); Az öntevékeny debreceni zenei élet fejlesztési koncepciója (2019)

tek Palotája. Azonban a modern, kortárs intézményhálózat jelenleg nem elégséges az igények magas szintű kiszolgálására. A városi zenei hagyományok ápolása ugyanolyan fontos, mint a modern zenei élet fejlesztése. A főváros rengeteg zenei és kulturális eseménynek ad otthont. Az ezeknek helyet adó szabadtéri koncerthelyszínek vagy klubok, kulturális intézmények, sportcsarnokok és rendezvényhelyszínek hálózata és infrastruktúrája azonban nem tud minden igényt kielégíteni. Itt fontos kiemelni olyan eseménysorozatokat, mint például a Budapesti Tavasz Fesztivál vagy a Budapest Ritmo, amelyek a színes kulturális programkínálatuk mellett a város több pontját felölelő helyszínekkel rendelkeznek, bevonva ezzel több kerületet a látogatók körforgásába.

Budapest klubszíntere már a járvány előtt is hanyatlott. A 2020. évvel bezárólag több, különböző befogadóképességű koncerthelyszín szűnt meg különböző okok (legfőképpen ingatlanfejlesztés/beruházás) miatt. Ilyenek például a Kuplung, a Showbarlang, a Gödör, a Dürer, a Gozsdu Manó Klub. A zenei- és klubélet magas színvonalú működésének és a zeneipar szinte minden szegmensét kiszolgáló színtérnek szükségük van az 50 – 50.000 fő befogadására alkalmas, megfelelő infrastruktúrával rendelkező létesítményekre. Ilyen például az A38 Hajó, a TRIP hajó, az Akvárium Klub, a Robot, a Mika Tivadar Mulató, az Ellátóház, a Margitszigeti Szabadtéri Színpad, a Papp László Sportaréna, a BOK központ, a Tüskecsarnok, vagy a Puskás Aréna. A felsoroltak közül a kisebbek esetében kérdéses, hogy túlél-e a járvány okozta leállást, a nagyobb befogadóképességűek alapvetően sport és más rendezvényközpontként is funkcionálnak. Kifejezetten zenei klub nagyon kevés létezik a fővárosban.

Az élőzenés rendezvények fedett koncerthelyszíneinek bővítése mellett az alkalmas infrastruktúrával rendelkező próbaterem kapacitás növelése is fontos cél lenne. A megfelelő minőségű próbatermek az alapjai a magas színvonalú zenei életnek. Optimális esetben ezek a termek nem zavarják a környéken élőket – vagy területileg elszigeteltek, vagy megfelelően hangszigeteltek – emellett jó technikai felszereltséggel és minimális komfortfokozattal is rendelkeznek. Ezek a helyszínek általában a város külső kerületeiben találhatók, magángazdasági szereplőktől bérelt, ipari épületekben, raktárakban, garázsokban lévő termek. Az elmúlt években azonban a klubok mellett sok ilyen helyszín esett áldozatul. Bezárt a Közvágóhídnál található R33, nemrég robbantották fel a VITUKI-t, aminek az aljában szintén próbatermek üzemel-

tek, illetve a Keleti Blokkot is bezárták a Dürer Kerttel együtt. Számos zenekar olyan termekben kénytelen próbálni, amelyek nemcsak technikailag nem felszereltek, hanem sok esetben olyan alapfeltételek sem adóttak, mint a fűtés, a mosdó, vagy a szellőzés. Iskolák, művészeti intézmények, művelődési házak általában nem adják ki a szabad termeket ilyen célokra. A próbatermek kialakítását akár sportlétesítmények üres termeiben is meg lehetne oldani. A termék, létrehozásuk egyszeri költsége után üzleti alapon, rentábilis formában működtethetők. Általában egy termet több zenekar is használ, megosztva így a havi bérleti díjat. Amennyiben önkormányzati tulajdonú épületben lenne lehetőség próbatermek kialakítására, azt a bevételt a város vissza tudná forgatni a zenei élet fejlesztésébe. Az önkormányzatok a kulturális intézmények működtetésével támogatják a helyi kultúrát, ezekben az intézményekben szervezhetnek zenei programokat is. Az ilyen intézményrendszerek jelentős szerepet játszanak, illetve játszhatnak a város zenei életében, amennyiben megfelelően vannak kihasználva.

Számos nagyváros fedezte fel az utcazenészekben és utcai mutatványosokban rejlő lehetőségeket. Az utcai művészek állandó attrakciói egy adott téren, sétálóutcán vagy parkban különleges vonzerőt kölcsönöznek az említett városrésznek. A kilátogatók tudják, hogy Párizsban a Montmartre-on, Londonban a Covent Garden-ben, vagy éppen Camdenben, Los Angeles mellett Venice Beachen, vagy a barcelonai La Ramblán biztos, hogy a jó időben több utcai művész performanszába fognak belefutni. A művészeti értékkel bíró utcai előadók támogatása üde színfoltokat jelenthetne Budapest közterületein. Az utcazenészek között sok fiatal, feltörekvő művész is van, akik a területfoglalással járó adminisztratív feladatokkal és utánajárással sokszor nehezen boldogulnak. Az utcazenélés akár rendezvénnyé is továbbfejleszthető, ahogy azt Veszprém az Utcazene Fesztivállal tette. Ott nyáron egy héten keresztül hallhatják a városba látogatók a helyi zenészek előadásait, támogatva ezzel a feltörekvő zenészek bemutatkozását. A rendezvény végén szakmai zsűri értékeli a fellépőket és pénzdíjakat is kiosztanak a zenészek lehetőségeinek támogatására, karrierjük beindítására.²

² Az öntevékeny debreceni zenei élet fejlesztési koncepciója (2019); Budapest 2030 – Hosszú távú városfejlesztési koncepció (2013).

Nemzetközi kitekintés – szabályozások, támogatási rendszerek

Szeretnék pár jó példát bemutatni a világ nagyvárosaiból. Chicago 2007-ben a „*top-down*” megközelítést alkalmazva elkészítette a *Chicago Music City* koncepciót. Ezzel a világ első városai közé tartozik, amelyek ilyen stratégiát hoztak létre. A Chicago-i egyetemmel együttműködésben készülő tanulmány összehasonlítja Chicago és az Egyesült Államok más nagyvárosai erősségeit és gazdasági helyzetét a zeneiparban. Melbourne „*Music City*” stratégiáját háromévente megújítja a város, emellett minden évben közhírré teszik a megvalósult eredményeket. London 2016-ban létrehozta a *London Music Board*-ot, amelynek a fókuszában a város alapszintű (*grassroots*) zenei klubjainak, koncerthelyszíneinek megóvása áll. Emellett elkészítettek egy ezeket a klubokat, helyszíneket elemző jelentést, ami után a *Board* utókövető, fejlődést figyelő riportokat készít minden 16. hónapban. A *London Music Board* tagjai londoni képviselők, zeneipari szakemberekből és oktatási szervezetekből állnak össze. Berlinben a Szenátus 2013-ban alapította meg a *Musicboard*-ot, amely berlini popzenészek karrierfejlesztési támogatására jött létre. A zenekarok támogatását a *Bandbüro Berlin* végzi, próbatermek, mentorálás, tanácsadás elérhetővé tételével. A fiatalok kulturális képzésével és tevékenységével kapcsolatban a *Landesvereinigung Kulturelle Jugendbildung Berlin* ernyőszervezet áll rendelkezésre.

Rengeteg városi önkormányzat felismerte, hogy a sikeres zenei stratégia a „*top-down*” és „*bottom-up*” megközelítés együttműködéséből születik. Azaz egy alulról szerveződő, lokális, virágzó zenei/klub szintér komoly nemzetközi érdeklődést és akár invesztíciókat vonzhat, amennyiben támogató adminisztrációval egészül ki, illetve kap segítséget a városi döntéshozók részéről. Az éjjeli gazdaságnak (*night time economy*) a stratégiája is fontos szerepet tölt be a nagyvárosok életében. Rengeteg város hozott létre a vezetésében stratégiai pozíciókat az éjjeli gazdaságnak és szabályozásának szentelve. Ilyen például Amszterdam, Berlin, London, San Francisco, New York, Tbiliszi, Seattle stb. Egy az éjszakai életre vonatkozó szabályozási rendszer, karöltve a zenei fejlesztési

stratégiákkal fejlesztheti a klubok, vendéglátóegységek, üzletek, lakosok és a hatóság kapcsolatát.³

Nemzetközi hálózatok és együttműködések

Magyarországon Veszprém 2019-ben „*UNESCO City of Music*” díjat kapott, amely az UNESCO „*Creative Cities Network*” hálózatának része. Ez a kontinenseken átívelő hálózat a bekerült városok közötti együttműködést segíti, amelyek a kreativitást és kultúrát stratégiai tényezőként tekintik a fenntartható városi fejlesztésekben, emellett bemutatja a városok kiemelt zenei és kulturális projektjeit.

A „*Music Cities Network*” egy nyilvános/privát hálózat. Fő célja, hogy fejlessze a kommunikációt és kooperációt, megossza egymás között a kutatások eredményeit és tudásbázisát, bemutassa a különböző szabályozásokat, politikai stratégiákat és közös párbeszédre adjon lehetőséget a városi döntéshozók, vezetők és a zeneipar *stakeholder*-ei között az egész világon. A hálózatot 2016-ban alapította a *Sound Diplomacy* és a *Hamburg Music Business Association* (IHM). Tagjai között van például a hollandiai Groningen városa, ahol Európa egyik legnagyobb és legelismertebb zenei *showcase* fesztiválja és konferenciája található, továbbá Berlin, Hamburg, Aarhus, vagy éppen Nantes és Sydney. Az indulás óta folyamatosan nőtt a tagok száma, amelyek zeneipari meetingeket, panelbeszélgetéseket és *showcase* eseményeket szerveznek, mint például a Reeperbahn Fesztivál (Hamburg), az Eurosonic (Groningen), a Spot Fesztivál vagy az SXSW (Texas), amely az Egyesült Államok egyik legismertebb zeneipari eseménye. Emellett elindított egy csereprogramot a városok között és jelenleg egy „*best-practice*” adatbázis létrehozásán dolgozik. A *Sound Diplomacy* egy vezető stratégiai konzultációs szervezet, amely a városok és régiók gazdasági növekedését a zeneipar és

3 Senatsverwaltung für Kultur und Europa website - <https://www.berlin.de/sen/kulteu/>; The Music Cities Manual (Shain Shapiro PhD, Sound Diplomacy 2019); This Must Be The Place – The role of music and cultural infrastructure in creating better future cities for all of us (Sound Diplomacy, 2019).

az éjjeli gazdaság fejlesztésével kapcsolatos stratégiák kidolgozásával segíti.⁴

Összegzés

Már manapság is a „városok világában” élünk, azonban az ENSZ becslése szerint 2050-re a világ népességének 68%-a városi környezetben fog élni. Ennek megfelelően olyan beruházásokkal kell fejleszteni a kulturális infrastrukturális hálózatot, amelyek a későbbiekben többféle használatra is igénybe vehetők. Az épületek lehetnek kreatív, multifunkcionális helyszínek, amelyek nappali és éjjeli használatra is be vannak rendezkedve.

A zenei élet fejlesztéséhez elengedhetetlen városi stratégiai koncepció kidolgozása, amely kutatásokon keresztül, szakemberek bevonásával feltérképezi az aktuális viszonyrendszereket, feltárja a hibákat és hiányosságokat, valamint a megoldási, fejlesztési javaslatokat. Emellett fontos megnézni az önkormányzat által fenntartott intézmények jelenlegi kihasználtságát és kihasználatlan területeit. Ezen feladatok elvégzésére egy kis létszámú szakmai munkacsoport felállítása javasolt (akár együttműködésben a Music Hungary Szövetséggel), akik a költséghatékonyságot is figyelembe véve dolgozhatnak ki a fejlesztési javaslatokat.

Emellett célszerű integrálódni nemzetközi zenei hálózatokba, kiépíteni zenei alapokon nyugvó kapcsolatrendszereket, erősíteni a cserekapcsolatokat, a kulturális csereprogramokat, illetve a közös tudásbázis megosztását és egymás számára elérhetővé tételét, valamint testvérvárosokkal erősíteni a zenei és kulturális kapcsolatokat, csereprogramokat.

4 The Music Cities Manual (Shain Shapiro PhD, Sound Diplomacy 2019); This Must Be The Place – The role of music and cultural infrastructure in creating better future cities for all of us (Sound Diplomacy, 2019); UNESCO Cities of Music Network website - <https://citiesofmusic.net/>.

SPORT

Ferenczi Annamária

Hogyan járulhat hozzá egy nemzetközi sportesemény megszervezése a klímatudatos életmód népszerűsítéséhez?

Bevezetés

A rendezvények, legyen szó fesztiválról, vagy sporteseményről, óhatatlanul jelentős ökológiai lábnyommal rendelkeznek, és ez által hozzájárulnak a globális felmelegedéshez. Ezeket a programokat mindenképpen a környezettudatosság szellemében kell lebonyolítani. A 2022. évi budapesti kézilabda Európa-bajnoksággal kapcsolatban mind a rendező szervezet, mind pedig a budapesti városvezetés elindult ezen az úton. Míg az előbbi esetében a *Do more*, addig az utóbbinál többek között a Budapest mindenkié, Budapesti Klímastratégia, Budapest Főváros Környezetvédelmi Program, Radó Dezső Terv¹ elnevezésű programokból, tanulmányokból, akciótervekből kiolvashatók a zöldebb jövőre irányuló törekvések, kezdeményezések és cselekvések. Szorosabb együttműködésre bátorítom a két egymástól független aktort, hogy az egy irányba mutató céljaik gyakorlatba való átültetésében sokkal nagyobb sikereket érjenek el, akár nemzetközi szinten is.

A probléma és annak háttere

A 15. férfi kézilabda Európa-bajnokság (EHF² Euro 2022) Magyarország és Szlovákia együttműködésében kerül megrendezésre 2022. január 14-30. között. Összesen 24 csapat fogja összemérni tudását két országban, öt helyszínen, 17 meccsnapon, 65 mérkőzésen. A WWF Magyarország készített egy becslést, amely 182,5 tonnára tette a csapatok utazásából keletkező karbon lábnyomot. A számok kiválóan mutatják

¹ Ezek mind elérhetők a www.budapest.hu oldalon.

² European Handball Federation.

ennek a sportrendezvénynek a horderejét: a férfi kézilabda nemzetközi vonzereje révén a szervezők jelentős nézőszámmal kalkulálnak, nem is beszélve a résztvevő csapatokról, stábtagsajnákról, illetve a szervezői, közvetítői, lebonyolítói és önkéntes kontingensekről.³ Egy ekkora létszámú esemény mind logisztikai, mind pedig infrastrukturális és energiafelhasználási szempontból is több mint környezetkárosító hatású.

Napjainkra a globális felmelegedés és a klímaváltozás kéz a kézben járó komplex és megkerülhetetlen kérdések. A probléma már a visszafordíthatatlanság határán mozog, és azonnali cselekvést igényel a legtöbb területen. Az ENSZ éghajlati változások keretegyezménye már 1992-ben az emberi tevékenységet tette meg a világmelegető éghajlatváltozás fő okának. 2015-ben megszületett a világ első átfogó éghajlati megállapodása, ahol a felek hitet tettek a Föld légköri felmelegedésének 2°C alatt tartása mellett (az iparosodás előtti mértékhez viszonyítva), valamint arra vállalkoztak, hogy a felmelegedés mértéke tartósan 1,5°C alatt maradjon.

Vitathatatlan tény, hogy megtiszteltetés és kiváló lehetőség a mindenkor rendező ország számára a nemzetközi porondon egy ilyen rangos esemény révén képviseltetnie magát. Tekintve a problémakör összetettségét, illetve a társadalom érintettségét, fontosnak tartom a tágabb horizonton való gondolkodást, így szükséges beemelni a fenntartható fejlődés elvét.⁴ Eszerint a jelen szükségleteit úgy kell kielégíteni, hogy az ne csökkentse a jövő generációk képességét a saját szükségleteik kielégítésére. Ezt tovább gondolva kirajzolódik az a törekvés, hogy a gazdasági-társadalmi fejlődés megtartása mellett elkerülhető legyen a környezet elhasználódása.

Kihívások

Jogosan merül fel a kérdés: hogyan járulhat hozzá egy nemzetközi sportesemény megszervezése a klímatudatos életmód népszerűsíté-

3 A szervezők átlagosan napi 8000 látogatóval, összesen a fesztiválon 80.000 fővel kalkulálnak. A nem-fesztiválozók számát átlagosan napi 150 főre becsülik, továbbá a segítő személyzet a három helyszínen elérheti a 2250-es létszámot. Budapestet éri a legnagyobb terhelés, a szervezői kontingens meghaladhatja az ezres lélekszámot. Forrás: a szervezők által kiírt ötletversenyen egy csapat tagjaként vettem részt, ennek egyik eleme egy workshop volt, ahol ismertették a becsléseket.

4 Például EU Sustainable Development Goals.

séhez? Írásomban erre kívánok reflektálni a lehetséges megoldások bemutatásával. Mielőtt ezt tovább vizsgálnám, fontosnak tartok beemelni a képbe egy harmadik szereplői csoportot: a városokat. 2005-ben megalakult a C40 nemzetközi szervezet, ez olyan nagyvárosokat foglal magába, amelyek fókuszában a környezetvédelem áll és tenni is akarnak érte. A több mint 90 tagot számláló csoport által deklarált célok rámutatnak arra az eklatáns tényre, hogy a városok egyre nagyobb szerepet játszanak az éghajlatváltozás elleni küzdelemben. Napjainkra egyértelművé vált, hogy a kormányzati szintek mellett a városokat is be kell vonni a globális megoldásokba, ugyanis 2030-ra a világ lakosságának kétharmada városlakó lesz. Az országhatárokon átívelő cselekvési tervekbe már csak ezért is fontos beemelni a városokat, hogy helyi szinten betöltsék az aktor szerepét, aktívan, gyorsan és hatékonyan tudjanak intézkedni a közös cél elérése érdekében.

A C40 hálózat elősegíti a produktív együttműködést, megosztja a „legjobb gyakorlatokat” és fenntartható projekteket indít. Budapest is csatlakozott 2020 novemberében a *C40 Clean Construction Declaration* nevű kezdeményezéséhez.⁵ A Főváros 2013-as célkitűzései között már szerepelt a város zölddebbé tétele a „Budapest 2030”⁶ programban. 2019-re még kiemelkedőbben és világosabban jelentek meg ezek az elköteleződések a „Budapest mindenkié” programban, a „Vegyük vissza a jövőnket” című fejezetben ismertetett klímavédelmi pontokban. A városvezetés hitet tett egyebek mellett a karbonsemlegesség, a szelektív hulladékgyűjtés és az ökológiai szemléletű kultúraváltás mellett a társadalom bevonásával és érzékenyítésével párosítva ezeket az akciókat.⁷ Ezek a törekvések megerősítést nyertek az utóbbi két évben egyebek mellett a Budapesti Klímastratégiában és Budapest Főváros Környezetvédelmi Programjában.

Ami az utazási-közlekedési cselekvési tervet illeti, a városvezetés kilátásba helyezett közlekedési alapjövedelmet, ahol mindenki maga döntheti el milyen közlekedési eszközre használja fel a támogatást. Emellett pártolja a megosztáson alapuló közlekedési megoldáso-

5 https://www.c40.org/press_releases/clean-construction-declaration-launch

6 https://budapest.hu/Documents/varosfejlesztési_koncepcio_bp2030/Budapest_2030_varosfejlesztési_koncepcio.pdf

7 https://parbeszedmagyarorszagert.hu/files/public/budapest_mindenkie_1.pdf

kat, illetve a zöldebb és élhetőbb városkoncepció révén faültetési akciók is megvalósulnak. Ezek a célkitűzések mind példásak, azonban megvalósításuk csupán hosszabb folyamat végeredményeként képzelhető el. A hulladék kezelése mindig is neuralgikus pont volt a városok életében. A szelektív hulladékgyűjtés kiterjesztése a veszélyes és szerves hulladékokra hozzájárul az ökológiai lábnyom csökkentéséhez. Az üvegek szín szerinti válogatásával kapcsolatos problémák megoldásával is egy lépéssel közelebb kerültünk a környezettudatos életmódhoz. Mindezek mellett a megnevezett programok fontos elemei a lakossági tájékoztató kampány és az iskolai ismeretterjesztő foglalkozások. Nem lehet elég korán kezdeni a lakosság bevonását a környezettudatosabb életmódba, éppen ezért fontos, hogy már az alsó tagozatos diákok körében népszerűsítsük az ilyen jellegű szakköröket.

A fenti törekvések mellett sarkalatos pont, hogy Budapesten fogja játszani csoportmérkőzéseit a magyar felnőtt férfiválogatott, valamint a döntő és a záróesemény is itt kerül lebonyolításra. Magyarországról az Eurohandball 2022 Kft. (EHB 2022 Kft.) felel Budapesten, Debrecenben és Szegeden tartandó mérkőzések rendezéséért. Kiaknázatlan lehetőségek rejlenek a Főváros és az EHB lehetséges kooperációjában, ugyanis a célok egy irányba mutatnak. Általában a záró hétvégének a legnagyobb a látogatottsága, továbbá a hazai érdekltség is Budapestre fog koncentrálni. Ezzel egy időben jelentősen megnő a városra ható környezeti terhelés, ami főként a közlekedésben és a hulladékkezelésben nyilvánul meg.

Megoldási lehetőségek

Bíró Szabolcsnak, a szervezőbizottság vezetőjének a víziója egy feszítőllellegű „eseménysorozat” képeben jelent meg.⁸ Az eddigiekhez képest egyedülálló módon egy egész *brand*-et keltett életre a csapata: a „*Watch games. See more.*” szlogen a meccsek mellett számos más rendezvényre utal, amivel a kézilabda kedvelőkön túl szélesebb

8 Az előkészítés adott szakaszában csupán az EHB két munkatársával folytatott folytatott beszélgetésekre, levelezésekre tudok hagyatkozni: Végh Alexandra, Senior Sustainability Manager és Foki Zsófia, Senior Event Manager.

célközönséget kívánnak bevonni.⁹ Ennek tükrében nem csupán gasztronómiai, kulturális és szórakoztató programokat kínál az EHF EURO 2022, hanem környezetvédelmi kezdeményezéseket is. Ez utóbbi szempontjából a *Do more* alprogram a releváns, ami a társadalmi érzékenyítés szempontjából kiváló kezdeményezésnek tűnik.

A program hangsúlyt helyez a társadalmi felelősségvállalásra és a fenntarthatóságra egy még zöldebb jövő érdekében. Ennek fényében kerített sort az EHB 2020 októberében az EHF EURO 2022 és a WWF Magyarország közös környezetvédelmi nyitóeseményére. Az első zöld magyar sporteseményhez híven csökkenteni kívánják az Európa-bajnokság széndioxid lábnyomát. Az emissziót ellensúlyozandó, élőhely-rekonstrukciós programot valósítottak meg egy Pest megyei településen: fás sávot telepítettek 2,3 hektáron, ami elnyeli a CO₂-t.¹⁰ Az akció pozitív sajtóviesszhangot kapott, sok emberhez eljutott a híre, ami kezdésnek kiváló. A második nagy kihívást jelentő, megoldásra váró feladat a nagy mennyiségű hulladék keletkezése és annak kezelése. A fentebb ismertetett célok jegyében elengedhetetlen lesz a szelektív hulladékgyűjtés és az újrahasznosítás.

E projekt részeként született meg az együttműködés a Recobin Kft.-vel.¹¹ A 380 kihelyezett „állomáson” külön gyűjthetjük a kupakokat. Sokan nem tudják, hogy a kupak értékes műanyagnak számít, ugyanis nemcsak helyhatékony, hanem újrahasznosítható is.¹² A célok értelmében 5 tonna hulladék kerülne így újrahasznosításra, ennek bevétele az UNICEF-nek adományozná, amely hátrányos helyzetű gyermekekkel foglalkozó sportiskolákat támogatna belőle. Ezen felül ez a program lehetőséget adhat egy kupakokból készült kiállításra is. Miért is fontos a kupakokból készült kiállítás megemlézése? Azért, hogy felhívjuk a figyelmet a rendezést érintő nehézségek harmadik témakörére, a társadalomra. Az ilyen jellegű sportrendezvényeket általában a lakosság egy bizonyos csoportja

9 <https://www.watchgamesseemore.hu/wgsm-the-brand/>

10 Farkas Mátyással, a WWF Magyarország Éghajlatvédelmi szakértőjével folytatott levelezés alapján.

11 A Recobin Kft. integrált hulladékkezelése magába foglalja a szelektív hulladékgyűjtésének megtervezését, a hulladékok utóválogatását és elszállítását is. <https://recobin.hu/cegunkrol>

12 A műanyag-felvásárlókhoz beérkezett kupakokat felaprítják, ledarálják, majd olvasztják, a folyamat végén ismételten felhasználható granulátumot kapunk, amit viszontláthatunk például gyümölcstároló rekeszként.

látogatja. Bíró Szabolcs azonban kihasználta ezen a téren a lehetőséget: a fesztivál-konceptióval különböző embereket képes megszólítani, eltérő módokon. Így nemcsak a sportrajongók figyelmét tudja megragadni a magas színvonalú mérkőzésekkel, hanem az új élményekre vágyók körét is kulturális, kulináris és környezettudatos programokkal.

A társadalmi felelősségvállalás és a sport elegye kiváló táptalajt biztosít annak, hogy egy sportszervezet tevékenysége során pozitív, felelősségteljes képet közvetítsen környezetének. Ezáltal olyan programok indíthatók, amelyek felhívják a társadalom figyelmét a globális felmelegedésre, a klímaváltozásra, illetve az egészséges, fenntartható életmód irányelveit is terjeszthetik. Az EHF EURO 2022 köré felépített keretrendezvények során a kitelepült standoknál többek között kvízzel, *merchandise* termékekkel, valamint a közösségi média felületein futó akciókkal és videókkal tájékoztatja a célközönséget és teszi érzékenyebbé a 21. század egyik legnagyobb és legösszetettebb kihívása iránt. Mindezek mellett a gimnazistáknak, egyetemistáknak és fiatal munkavállalóknak is lehetőségük van bekapcsolódni a *Do more* projektbe.¹³ Kiváló ötlet, hogy szélesebb társadalmi körben népszerűsítsük a környezetvédelem fontosságát, azonban ez el is vonhatja a figyelmet az adott sportágról, csökkentve a kézilabda hozzáadott értékét. Mindenképpen mérlegelni kell az érzékenyítés mennyiségét és milyenségét, ugyanis a sportrajongókat is szeretnénk megnyerni a zöldebb életvitel számára.

Javaslatok, kitekintés

Közlekedés

Németországban bevett gyakorlat, hogy a szurkolók a mérkőzésre megváltott belépőikkel – bizonyos esetekben – ingyenesen jogosultak igénybe venni a közösségi közlekedést az oda-visszaút erejéig, a meccs előtti és utáni 3-3 órás időintervallumban.¹⁴ Így mindenféleképpen számottevő kihasználtsággal bírnak a P+R parkolók.¹⁵ Ho-

13 Egy ötletversenyen mérettethetik meg az elképzeléseiket és a győztes csapat terve jutalmul megvalósításra fog kerülni.

14 <https://www.vrr.de/de/tickets-tarife/ticketuebersicht/kombiticket/>

15 Például Dortmund és vonzáskörzetében összesen 36 P+R parkoló található.
<https://www.umsteigern.de/so-gehts-p-r-richtig-nutzen.html>

gyan tudna ebbe Budapest bekapcsolódni? Többrétegű megoldási lehetőség bontakozik itt ki. Ha szigorúan a belépőjeggyel megváltott ingyenes tömegközlekedési használatnál maradunk, akkor szükséges egy együttműködési megállapodás Budapest, pontosabban a BKK mint a főváros közlekedésszervezője és az EHB között. Ez lehetne egyfajta *pilot project*, amely ha gyümölcsözőnek bizonyul, hosszú távú kooperációként is megvalósulhatna, mint például Dortmund városa esetében a helyi szolgáltatóval, a VRR-rel.

A rendezvényen ugyan létezik egy élménycsomagban megváltható ingyenes közösségi közlekedési opció, azonban ez az ajánlat elég költséges.¹⁶ Feltételezésem szerint ezt csupán egy magasabb jövedelmű, szűkebb réteg engedheti meg magának, akik a saját személygépjárművük használatát részesítik előnyben. Célszerű lenne bevonni a napijegyek megváltását választó szélesebb közönséget, ezzel is elősegítve a város nyújtotta közlekedési lehetőségek jobb kihasználását és a környezeti terhelés csökkentését. A pandémiás időszakban a parkolási díjak szedését felfüggesztették, ami tovább súlyosbította a közúti rendszerre és ezzel együtt a környezetre nehezedő terhelést.

Mindezek mellett a Budapesti Mobilitási Tervben¹⁷ lefektetett irányelvek mentén fontos a sikeres működő közbringarendszer¹⁸ visszaállítása. Ez a megoldás növelte a mobilitást, lehetővé tette a gyalogutak kiváltását, továbbá a tömegközlekedés helyett kiváló opciónak bizonyult némely esetben. Az EB rendezői a fesztivál keretei között felhívják Budapest látványosságaira a figyelmet, felfedező túrára invitálják az ide érkezőket. A biciklik páratlan környezetkímélő alternatívaként szolgálhatnak, hiszen használatuk nem jár széndioxid kibocsátási többlettel. Ezzel alátámasztást nyernének a kerékpárutakat és a tárolókapacitást célzó fejlesztések is.

Kiegészítve a karbonemisszió csökkentésére irányuló megoldásokat, a jármű géppark megújítására tett intézkedéseken kívül erősen javallt áttérni az elektromos buszokra. Ilyen módon nemcsak a la-

¹⁶ Például egy napijegy 7 900 Ft, míg egy sportcsarnok bérlet Budapesten 232.000 Ft (normál ülőjegy, I. kategória) és a Final Weekend Budapesten 119.500 Ft-ba kerül (normál ülőjegy, I. kategória).

¹⁷ <https://budapest.hu/Lapok/2019/budapesti-mobilitasi-terv-2030.aspx>

¹⁸ <https://budapest.hu/Lapok/2017/a-budapesti-kozbringa-rendszer-es-a-hozza-kapcsolodo-infrastruktura-fejlesztese.aspx>

kosság tömegközlekedésbe való bevonásával csökken a széndioxid légkörbe való bejutása, hanem azáltal is, hogy maga az igénybe vett szolgáltatás is környezetbarát. Egyértelmű, hogy jelentős anyagi forrásokat lekötő kezdeményezésről beszélünk, azonban a távlati célokat figyelembe véve ez is elkerülhetetlen lépésnek bizonyul.

Hulladékkezelés

A sportpiacok különböző szereplőinek bevonásával többfrontos megoldások születhetnének a keletkező hulladék terén is. A fenntarthatóság elvét figyelembe véve először a hulladékok létrejöttének csökkentése és/vagy megakadályozása élvez prioritást, azaz a hosszú termék életciklus a fő szempont. Ennek legfőbb tere a használati tárgyak, az újrahasznosítható termékek bevonása. Ez alatt az egyszerűhasználatos, eldobható műanyag termékek helyettesítését értem, például bambusz evőeszközökkel és fém vagy papír szívószálakkal, továbbá ezt kiválóan lehetne kombinálni egy betéti díjas visszaváltható rendszerrel, mint ahogyan a „Repohár” működik.¹⁹ Erre fel lehetne építeni a *merchandise* termékek értékesítését: egy szurkoló szívesebben veszi meg és viszi haza a kedvenc sportolója képével ellátott és dedikált poharat, mintha egy egyszerű söröspohárról lenne szó. Társadalmi szemszögből nézve egyértelműen hosszabb folyamatról beszélünk, azonban a javaslat sportágtól függetlenül is releváns és működőképes.

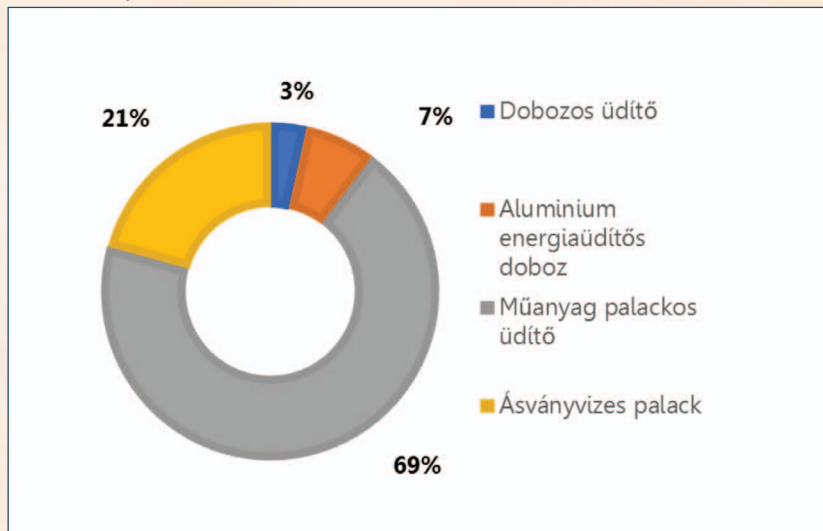
A rendezvény összesen 10 meccsnapot ölel fel Budapesten. Ennek során 1 000 db dobozos üdítő, 2 000 db alumínium energiatalos doboz, 15-20 000 db műanyag palackos üdítő és 6000 db palackos ásványvízfogyasztás realizálható.²⁰ Mivel kézilabda mérkőzésen csak pohár vihető be a nézőtérre, feltételezhető, hogy a büfében megvásárolt üdítőkhöz nem betétdíjas poharakat adnak. A Budapesti Multifunkcionális Sport- és Rendezvénycsarnok befogadóképessége 20 000 fő. Feltételezem, hogy maximális kihasználtság mellett a szurkolók 75%-a fog vásárolni ilyen jellegű terméket. Az ajánlott árucikk a gyártó szerint minimum 100 mosogatást bír ki, így megszüntethető lenne a fesztiválokon termelt műanyagpohár-szemét, ami akár az összes keletkezett hulladék 60%-át is kiteheti. (1. ábra)

¹⁹ <https://www.repohar.hu/>

²⁰ A workshopon ismertetett adatok alapján.

1. ábra. Becsült budapesti üdítőital-fogyasztás aránya

Forrás: saját szerkesztés

A helyszíni nézők bevonása mellett a média által eljuttatott információk szintén nagy erővel bírnak. A televízió M4 sportcsatornája kizárólagos közvetítő lesz 2025-ig, ami a férfi és női kézilabda nemzetközi versenyeket érinti. Budapestnek lehetősége nyílik hirdetések által a pozitív környezeti imázs továbbépítésére, így a város zöld törekvései nagyobb célközönséghez jutnának el. Rövid spotokban az EHB és a Főváros közösen kampányolhatna a környezettudatosságért és fenntarthatóságért, bemutathatná az együttműködésüket. Olyan kölcsönös gesztusokra gondolok, mint például a metrókocsik/ buszok/villamosok belső átalakítása kézilabda pályává, ezáltal reklámhoz jutna az EB, cserébe Budapest ugyanilyen értékes felületet kaphatna a pálya körüli LED-falakon futó sávon.

A sportpiaci aktorok közé sorolhatók a szponzorok is. Tekintve, hogy egyelőre nem publikus az együttműködési partnerek, támogatók és főszponzorok jelentős hányada, csupán egy szereplőt emelnék ki, ahol azonosítható a kapcsolódási pont mindkét fél részéről. A korábban említett élménycsomagban fürdőbelépő is található, így jön képbe a Budapest Gyógyfürdői és Hévízei Zrt. Ez is egy közfeladatot ellátó szerv, Budapest Főváros Önkormányzata alá tartozik,

ami a kölcsönös reklámozástól kezdve a szelektív hulladékgyűjtésen át sokrétű megoldásra ad lehetőséget.

Végezetül szót kell ejtenünk magáról a hulladékkezelésről is. Budapesten teljes lefedettséggel működik a szelektív hulladékgyűjtés, ami örömmre ad okot. Azonban vésszesen közeleg a 2023-as határidő, és az uniós országoknak „gondoskodniuk kell arról, hogy 2023. december 31-ig szelektíven gyűjtsék a biohulladékot, vagy azt a keletkezésének helyén dolgozzák fel (például komposztálással)”.²¹ Ebbe bekapcsolható lenne a Főváros közreműködésében a Fővárosi Közterület-fenntartó Zártkörűen Működő Nonprofit Részvénytársaság, ugyanis az FKF rendelkezik a Pustazámori Regionális Hulladékkezelő Központ területén ipari komposztálásra alkalmas egységgel. Itt már megoldott a kerti biohulladék feldolgozása, azonban a szerves ételhulladék kérdése még tisztázatlan. Ez szintén „zászlóshajó” programként szolgálhatna, ami elősegíthetné a legkésőbb két év múlva kötelezően megvalósítandó gyűjtés, feldolgozás és újraértékesítés zökkenőmentes megvalósítását. Az utókövetés és szemléltetés eszközeként az ott készült komposzt anyagot fel lehetne használni egy faültetési akció keretein belül, hogy ezek a fák az első környezettudatos magyar sportfesztivál hagyatékaként őrkdjenek a természet megőrzése felett.

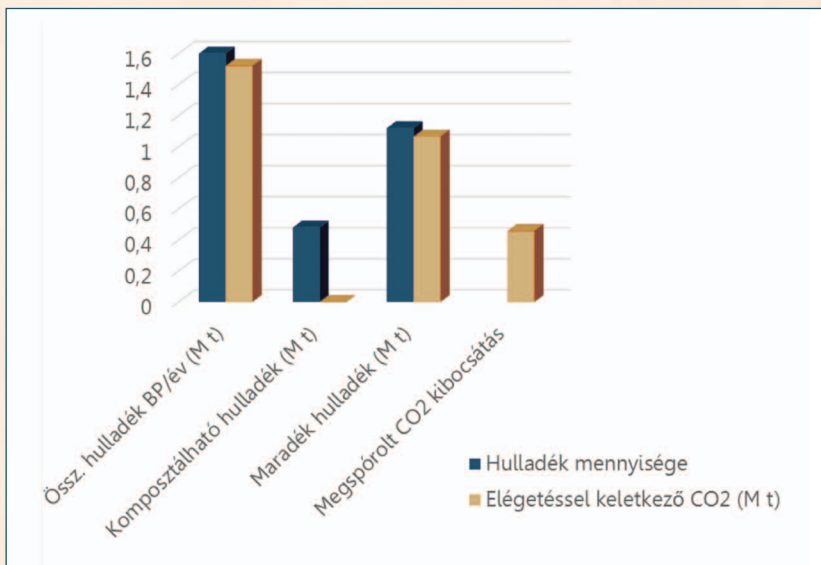
Budapesten évente 1,6 millió tonna kommunális hulladék keletkezik, aminek – nemzetközi becslések alapján – 30%-a áll komposztálható élelmiszerhulladékból. Amennyiben ez nem kerül elkülönítésre, a szemét teljesmértékű elégetésével 1,52 millió tonna CO₂ keletkezik. A javaslat alapján kiszámoltam a biológiailag lebomló, szerves hulladékkal csökkentett mennyiség értékét és az abból elégetés során létrejövő karbonemissziót. A két adat összevetése beszédes, ugyanis komposztálással 456.000 tonna káros anyaggal kevesebb lesz a légkörben. Ez 86 szélturbina egész éves teljesítményével egyenlő, vagy 506.807 hektárnyi erdő egy év alatti széndioxid megkötésének felelne meg.²² Fontos megjegyezni, hogy amennyiben a komposztálás során keletkezne valamilyen üvegházhatású gáz (pl. metán), az nem tartozna az ÜHG kategóriába, ugyanis nem antropogén anyag. (2. ábra)

21 http://publications.europa.eu/resource/cellar/113a2c92-81f9-4d72-8a83-a58a071e8a05.0009.03/DOC_1

22 <https://www.epa.gov/energy/greenhouse-gas-equivalencies-calculator>

2. ábra. Komposztálással elérhető pozitív környezeti hatás

Forrás: saját szerkesztés

Ezen felül a rendezésben részt vevő sportlétesítmények lehetnének deklaráltan zöld zónák, ami azt jelenti, hogy azon a területen kötelező lenne a szelektív hulladékgyűjtés, beleértve a kupakok és a szerves biohulladék külön gyűjtését. Tovább szöve az újrahasznosítás gondolatmenetét, ide venném még a megújuló energiaforrások alkalmazását is: napkollektorok bevonását az épületek áramellátásába, vagy az esővíz használatát a mellékhelyiségben történő öblítésknél, illetve kézmosások alkalmával. Ez hosszú távú és költséges folyamat, azonban a befektetés bizonyosan meg fog térülni. Az ilyen jellegű beruházások támogatásban részesülhetnének a Főváros részéről, amennyiben a rendelkezésre álló források ezt lehetővé teszik.

A társadalom érzékenyítése

Mind az EHB, mind a Budapest Főváros által felvonultatott cselekvési tervek széleskörűek, azonban a klímatudatosság iránti érzékenyítés hatékonyságán lehet még javítani. Mindenekelőtt szükséges lenne egy

EHB-Főváros munkacsoportot létrehozni, hogy a közösen megvalósítandó ügyeknek legyen felelőse, akinek a hatáskörébe tartozna a koordináció is. Kiegészülhetne ez a duó az Magyar Kézilabda Szövetséggel annak érdekében, hogy a szervezőbizottság kompetensen tudjon felelni egy ilyen nagy volumenű sportesemény problémamentes lebonyolításáért. Továbbá így hatékonyabbá lehetne tenni az egy irányba mutató törekvések megvalósítását és szélesebb réteg kerülne ez által megszólításra. A szlovák társrendező már foganatosított valamilyen együttműködést a mérkőzéseknek otthont adó városok vezetésével, azonban magyar részről nem tudni ilyen kezdeményezésről.²³

Szervezeti szinten a Főpolgármesteri Hivatal jó példával tudna szolgálni a másik két fél számára, ugyanis az intézmény falain belül már számos zöld törekvést sikerült a gyakorlatba átültetni. Ezzel párhuzamosan megvalósulhatna a dolgozók továbbképzése és a környezetvédelmi szempontból kulcsfontosságú szemléletformálás. Tágabb kitekintést megengedve, elképzelhetőnek tartom olyan sportszakemberek képzését egy posztgraduális kurzus keretében, akik a „zöldítés” témakörében kompetensek és sikeresen tudnak eljárni az „új generációs”, fenntartható sportrendezvények ügyében. (2. ábra)

Fontosnak tartom a már meglévő fővárosi intézkedések és folyamatok bevonását, így az FKF hozzá tudna járulni a lakosság tájékoztatásához, informálásához. Amennyiben létrejönne a fentebb említett együttműködés, a cég kitelepülhetne standdal a rendezvény budapesti helyszínére és átadhatná tudását a hulladékgazdálkodás témakörében. Erre megfelelő megoldás lenne a Szemléletformáló és Újrahasználati Központ edukációs tartalmának ismertetése a fesztiválra látogatók számára. Itt a szelektív hulladékgyűjtés mellett szó eshetne a komposztálásról és a hulladékhierarchiáról is, csak hogy néhány kulcsfogalmat említsek.

Közös szervezésben még megvalósítható lenne aktív lakossági részvétellel egy szeméthyűjtési akció pontgyűjtési rendszer keretében. Az összegyűjtött hulladék fejében az adott csapat/család jogosult lenne ajándék belépőkre vagy egy személyes találkozóra egy top

23 „Nagyszerű a munkakapcsolatunk mindkét szlovák várossal. Gyakran egyeztetünk Pozsony és Kassa polgármesterével is, mindkét helyszínen kiváló együttműködés segítheti az EB sikeres lebonyolítását. Jól tudunk együttműködni mindkét várossal” mondta Igor Nemeček. <https://www.watchgamesseemore.hu/rajongo/news-details/7>

játékossal. Ehhez kapcsolódóan a klímatudatos életmód népszerűsítésében kiválóan tudnának ún. sportnagykövetek segédkezni. Híres sportolók bemutatathatják az útjukat, amely a zöldebb mindennapokhoz vezetett, illetve ismereteket adhatnak át modern formában a szociális média platformok segítségével. Az [1. táblázat](#) alapján elmondható, hogy korántsem kiaknázott a megoldások területe.

Amellett kampányolok, hogy megszülethessen egy egységes zöld koncepció, amely irányadó lenne a jövőbeni nemzetközi sportrendezvények számára. Budapest ki tudná használni a nemzetközi porondon is hallható hangját annak érdekében, hogy az EHF-nél elindult törekvések vezérfonalként mutassák az utat a majdani rendezők számára.

Összefoglaló a célokról és a lehetséges megoldásokról

Kihívás	EHB – Do more	Budapest Főváros	Lehetséges kooperációs megoldások
Közlekedés	– CO₂ csökkentése – élőhely-rekonstrukció	– mobilitás javítása – megosztáson alapuló közlekedési megoldások – faültetési akciók	– ingyenes tömegközlekedés – közbringarendszer – elektromos buszok
Hulladék-kezelés	– szelektív hulladékgyűjtés – újrahasznosítás	– szelektív hulladékgyűjtés kiterjesztése veszélyes és szerves hulladéokra – üveg szelektív gyűjtésével kapcsolatos problémák megoldása	– újrahasznosítható termékek bevonása – hosszú élettartamú merchandise termékek – komposztálás – közös akciók – sportlétesítmények mint zöld zónák
Társadalom bevonása	– standok, kiállítások – közösségi média felületein futó akciók – ötletverseny	– lakossági tájékoztató kampány – iskolai ismeretterjesztő foglalkozások	– közös munkacsoport – továbbképzés – FKF bevonása a tájékoztatásba – sportnagykövetek – szemétgyűjtési és faültetési akció

VÁROSDIPLOMÁCIA

Békés Gáspár

A fenntartható városhálózatok a nemzetállamok árnyékában

Bevezetés

Napjaink nemzetközi rendszerében széles körben elfogadott, hogy világszerte nemzetállamok uralják a politikát, hozzák a döntéseket, és létesítenek nemzetközi kapcsolatokat bilaterálisan vagy nemzetközi szervezetekben. Az Egyesült Nemzetek Szövetségének domináns szerepe van a világpolitikában, fontosság szempontjából nincs olyan szervezet, amely akárcsak közel hasonló jelentőséggel bírna. Mindez azt a látszatot keltheti, hogy a nemzetállamok szerepe korszaktól független konstans, és hogy az országok a hatékony döntéshozatal fő aktorai. A 20-21. század azonban nem várt kihívásokat támasztott az emberiség számára, mint például a környezeti- és klímaválság. Ez a komplex problémakör pedig jelenleg úgy tűnik, meghaladja a nemzetállamok képességeit. Felmerül tehát a kérdés, hogy vajon alternatív kormányzati struktúrák lehetnek-e hatékonyabbak a bevett nemzetállami hegemoniával szemben, illetve hogy történelmileg, szakpolitikailag és tudományosan ennek milyen alapjai és előzményei vannak.

Nem kell sokáig keresnünk a megfelelő alternatív elképzelést: lehetséges-e, hogy a jövőben a városoknak, vagy pontosabban a hatalmas városi klasztereknek, (poszt)modern társadalmi-politikai entitásoknak sokkal jelentősebb szerepük lesz a regionális, vagy akár a globális nemzetközi politikai döntéshozatalban, mint azt korábban gondolták? Bizonyos kihívások, mint például a légszennyezés vagy a tengerszint emelkedése közvetlenül érintik a városokat. A városok olyankor is képesek erőteljes fellépésre, amikor a kormányok reakciója nem megfelelő; a városhálózatok pedig lényegesen felerősítik ezt a hatást.

Ahhoz, hogy a városhálózatok szerepét feltárjuk, meg kell vizsgálnunk a vonatkozó elméleteket és gyakorlati elemeket is, majd javasolnunk kell egy alternatív megközelítést, amely szerint hatékonyabban tudjuk majd vizsgálni a modern hatalmi struktúrákat és dinamikákat.

Történelmi áttekintés

Tudjuk, hogy nem mindig a nemzetállamok dominálták a világpolitikát, sőt a városok hálózatosodása sem újdonság. Az ókorban, az i.e. 4. században a görög városállamok virágoztak, gazdasági, katonai és kulturális kapcsolatokat alakítottak ki. A görög-perzsa háborúkban a görög városállamok szövetsége Marathonban legyőzte a Perzsa Birodalom seregét i.e. 490-ben. A korszak csúcspontján több mint ezer polisz létezett.¹ Később a Hanza Szövetség, amelyet a 14. században hoztak létre, évszázadokig meghatározó gazdasági és katonai hatalmat képviselt Északnyugat- és Közép-Európában. A szövetség a csúcspontján 192 városból állt, szabad és független városok hálózata volt, amelynek hatalma a nemzetállamokéval vetekedett, és világszerte kereskedett. 1368-ban a Hanza Szövetség még Dániát is legyőzte egy háborúban.²

Manapság a feltételek még kedvezőbbek a városi hálózatok kialakulásához. A történelem során az említetteken kívül is számos hálózat alakult ki, de a továbbiakban csak a környezettel kapcsolatosakat vizsgáljuk. A környezeti kérdésekkel is foglalkozó első városi hálózat, az Európai Önkormányzatok és Régiók Tanácsa viszonylag későn, 1951-ben alakult meg.³ Az éghajlatváltozás kezelése a nemzetközi városi kezdeményezésekben még később következett be, amikor 1987-ben a Brundtland Bizottság és az Egyesült Nemzetek Környezetvédelmi és Fejlesztési Konferenciája létrehozta a fenntarthatósági agendát. Itt tizenkét várost tüntettek ki az önkormányzatisági kitüntetéssel innovatív helyi környezeti programokért, és a konferencia kifejezetten a helyi cse-

1 Cartwright, M. (2013). Polis. Ancient History Encyclopedia. <http://www.ancient.eu/Polis/>

2 Die Hanse (2018). The Hanseatic League – 192 cities in 16 countries. <https://www.hanse.org/en/>

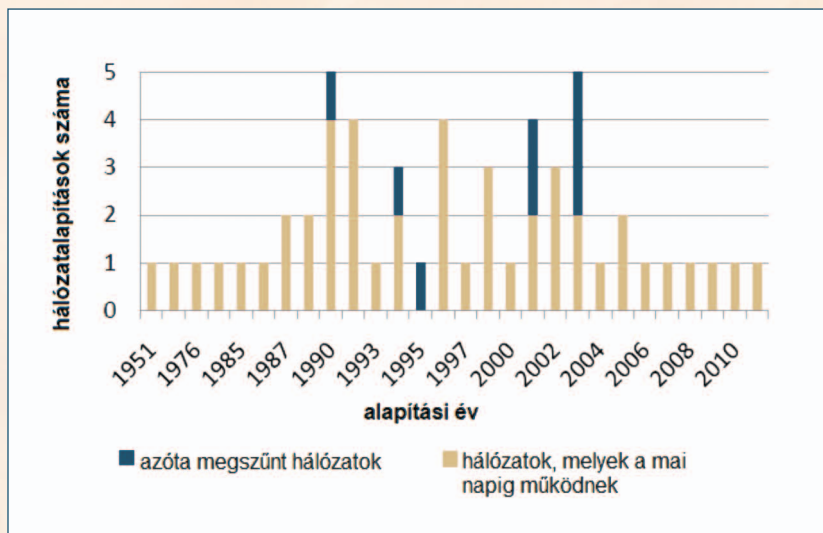
3 Labaeye, A., & Sauer, T. (2013): City networks and the socio-ecological transition. A European inventory, Working Paper Sz. 27. WWWforEurope Working Paper. <https://www.econstor.eu/handle/10419/125683>

lekvésre ösztönzött a 21-es Agendán keresztül. Az 1987 és 1992 közötti időszak volt az első, amikor nagyszámú globális városi kezdeményezést hoztak létre. Az összes hálózat 60%-a 1990 és 2003 között jött létre, majd jelentősen lassuló folyamatot figyelhettünk meg, ami azt sugallja, hogy ez a szektor mára telítetté vált. Több mint 180 város folytat állandó hálózati tevékenységet, azonban a városhálózatok eloszlása nem egyenletes, többnyire amerikai és nyugat-európai városok csatlakoznak, és Kelet-Európa különösen alulreprezentált.

Az Európai Unió a nagymértékű finanszírozással a városi kezdeményezések egyik előfutárává vált. 2008-ban az EU Bizottság elindította a Polgármesterek Szövetségét, hogy bevonja az önkormányzatokat az EU éghajlat- és energiacsomag céljainak elérésébe. Ma a legnagyobb hálózat, a Polgármesterek Klíma- és Energiaügyi Szövetsége közel egymilliárd embert ér el.⁴ A hálózatok célja, módszerei és eredményei nagymértékben különböznek, de a hálózatépítés még puha célok és nem kötelező erejű együttműködések esetén is tovább haladhat, mivel tagjaik továbbra is elkötelezettek a fenntarthatóság mellett, táplálva a párbeszédet az önkormányzatok és így az állampolgárok körében. Evans és társai is rámutatnak: *„A más hasonló gondolkodású helyi önkormányzatok képviselőivel való találkozás és az azokból való tanulás felpezsdíti a fenntarthatóság helyi fellépését »otthon« is. A nemzeti és nemzetközi konferenciák a helyi önkormányzatok tapasztalatainak és bevált gyakorlatainak bemutatása által pozitív képet alkot az önkormányzatiságról, és megteremti a fenntarthatósági politika folytatásának igényét akkor is, ha a politikai akarat és elkötelezettség nem egyenletes.”* A fejleményeket tekintve a legtöbb városi hálózat a következő három törekvés köré összpontosul: (1) információ, ismeretek és legjobb gyakorlatok cseréje; (2) a városok kapacitásának növelése; (3) a városok érdekeinek hangoztatása a nemzetközi szintén. (1. ábra)⁵

4 Global Covenant of Mayors for Climate & Energy. (2021). Home. Global Covenant of Mayors. <https://www.globalcovenantofmayors.org/>

5 Evans, B., Joas, M., Sundback, S., Theobald, K., Joas, M., Sundback, S., & Theobald, K. (2013). Governing Sustainable Cities. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781849771504>

1. ábra. Városhálózat alapítások⁶

Jelenleg a városi hálózatok egyre hatékonyabban kapcsolják össze a tagokat és más érdekelt feleket is. A nemzetállamokkal ellentétben a városhálózatokat nem elsősorban a hatalom és az irányítástechnikai szempontok strukturálják, hanem inkább a közös célhoz fűződő kölcsönös függőség. Ezért a hálózatépítés előrehaladása gyors, viszont a tudományos kutatások továbbra is főként a hatalmi kérdéseket vizsgálják, ami a nemzetállamokra szabott elemzési keretektől fakad.⁷ Érdemes lenne vizsgálni például annak okait, hogy miközben növekvő együttműködést tapasztalhatunk a különböző hálózatok között, közben csökkent a kezdeményezések száma is. 2013-ra a hálózatok 18%-a eltűnt.⁸ A kezdeményezések összefogására azonban jó példa a Polgármesterek Paktuma (*Covenant of Mayors*) és a Polgármesterek Szövetsége (*Compact of Mayors*), amelyek 2016-ban összeolvadtak és elindították a Polgármesterek Klíma- és Energiaügyi

⁶ Labaeye & Sauer i.m.

⁷ Allen, J. (2010). *Powerful City Networks: More than Connections, Less than Domination and Control*.

⁸ Labaeye & Sauer i.m.

Szövetségét.⁹ Ennél is fontosabb, hogy a legnagyobb fenntartható városi kezdeményezések összefogtak a Párizsi Megállapodásban foglalt kötelezettségek teljesítése érdekében.

Az elismertség hiánya

Komoly súlyuk és előrehaladásuk ellenére a városhálózatok még mindig viszonylag ismeretlenek a globális szinten, mind a tudomány, mind politikai területén. Az elmúlt években azonban több fontos előrelépés történt a politikai szférában. Az említett Polgármesterek Paktumát például 2014-ben az ENSZ éghajlatváltozási csúcstalálkozóján indították el, amelynek célja a városszféra több nagy érdekeltjének összefogása volt már akkor is. A projekt finanszírozást és operatív támogatást kapott az ENSZ Emberi Települések Központjától (UN Habitat), sőt, az ENSZ főtitkára 2014-ben külön megbízottat nevezett ki a városok és az éghajlatváltozás ügyében. Ezen kívül a 2015-ös Párizsi Konferencián megrendezték az első klímacsúcsot a helyi és regionális vezetők számára, több ezer résztvevővel. Ezek a fejlemények minden bizonnyal jelentősek, de csak a korábbi helyzethez viszonyítva. A globális, főleg jogi kontextusban vizsgálva azt láthatjuk, hogy a szervezeti és állami gyakorlat továbbra sem elegendő a fent említett változások integrálásához, és a városok továbbra is marginalizáltak, annak ellenére, hogy fontos szerepet játszanak a klímaváltozásban.

Ha megvizsgáljuk a legfontosabb releváns nemzetközi egyezményt, nevezetesen az ENSZ éghajlatváltozási keretegyezményét, akkor lesújtó képet kapunk. Az elmúlt években a legbefolyásosabb találkozó a COP21, vagyis a Párizsi Csúcstalálkozó volt. Ezt sokan progresszív és hatékony konferenciának nevezték, amely mérföldkönek számító eredményeket ért el. Azonban a záródokumentum nem is említi a „város” szót. Kérdéses továbbá, hogy a meglévő létesítmények, mint például az Egyesült Nemzetek Szervezete, megfelelőek-e a városok integrációjához. Például az ENSZ a maga terminológiájában is hagyományosan kizárólag „nemzetközileg” működik, tagjai a nemzetközi jog szerint csak nemzetállamok. Legfőbb szervei külön-

⁹ C40 (2016) Compact of Mayors. C40 Cities. <https://www.c40.org/programmes/compact-of-mayors>

böző területekkel foglalkoznak, az érdekeltek különböző szintjeivel azonban nem, ami erősen korlátozza a szervezet dimenzióit; elsődleges tagjai az államok képviselői, a városhálózatok csupán megfigyelői státusszal rendelkeznek. Ma talán sokak számára elképzelhetetlen lenne, ha a nemzetekkel azonos szintű városok jelennének meg, különösen olyan testületekben, mint a Biztonsági Tanács. Az ENSZ korlátai etekintetben súlyosak, és a nemzetközi szokásjog is csak lassan változik. Holott a városok hálózat nélkül is elismerésre méltó aktorok; jelenleg 33 megaváros található a világon.¹⁰ Köztük Sanghaj nominális GDP-je például 469 milliárd dollár, míg Afrika kontinensének legnagyobb nemzetgazdasága, Nigéria nominális GDP értéke 376 milliárd dollár. Ehhez képest vannak olyan szerencsés városok, mint Szingapúr vagy Liechtenstein, amelyek államként léphetnek fel, pusztán történelmi okok következtében.

Nemzetközi jog

Ami a nemzetközi jogot illeti, az csak az államokat ismeri el legitim érdekelt felekként, amelyek jogilag kötelező érvényű nemzetközi megállapodásokat köthetnek. A városokat, a városi területeket azonban hagyományosan az államok belső ügyének tekintik. A városoknak ezért jogilag korlátozott lehetőségei vannak az országok „gondnoksága” alatt. Jogi tanulmányok keresése a városok helyéről a nemzetközi jogban kevés eredményt hoz. Azok a tudósok, akik foglalkoznak ezzel az elképzeléssel, határozottan állítják, hogy a városi önkormányzatoknak aktív szerepet kell játszaniuk a globális szabályozás kialakításában, mert mint Beauregard írja: „minden tevékenység helyi jellegű, és csak helyi alapon integrálódik helyi aktorok és tevékenységek által”.¹¹ Ezért a városok integrációja valójában nem opcionális; a kérdés az, hogy milyen irányt vesz és hogyan fog megvalósulni. Frug és David azt javasolják, hogy a pozitív eredmények elérése érdek-

10 Az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya a 2018. évi “World Urbanization Prospects” jelentésében a legalább 10 millió lakosú városi agglomerációkat tekintette megavárosoknak. UNDSA. 2018 Revision of World Urbanization Prospects. <https://www.un.org/development/desa/publications/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>

11 Beauregard, R. (1995). Theorizing the Global-Local Connection. In *World Cities in a World System* (Cambridge, o. 240–243; id. at 242). Cambridge University Press.

ben a kormányzati aktoroknak és a kutatóknak foglalkozniuk kell a potenciális politikai integrációval, amiről később tárgyalunk.¹²

Tudományos háttér

A nemzetközi tanulmányok/kapcsolatok tudományága foglalkozik elsősorban a globális hatalmi kérdésekkel, így alapvetően ezt kell elemeznünk. A különböző iskolák egyetértének egy fontos kérdésben: a nemzetközi kapcsolatok jelenleg ismeretlen irányba mozdulnak el mind a gyakorlatban, mind diszciplínaként. Fukuyama utópisztikus politikai ígérete jelentősen halványult; nem állíthatjuk tovább, hogy a hidegháború vége a béke és a jólét soha nem látott korszakát, vagy a politikai hatalom egységét hozta volna el.¹³ Régi törésvonalak továbbra is léteznek és újak jelennek meg. A status quo valóban megváltozott, a szabad piacból és a globalizációból fakadó politikai evolúció váratlan eredményeket is hozott. Új típusú aktorok váltak a nemzetközi gazdasági és politikai színtér részévé. Ma a multinacionális vállalatok hatalmasabbak, mint valaha, és a fejlett országok gazdasági eredményeivel vetekednek. A tömegkommunikáció terén bekövetkezett fejlődés nemcsak a cégek, hanem a civil szervezetek és más érdekeltek szövetségei számára is lehetővé tették a virágzást. Mindezek következtében a nemzetközi kapcsolatokban is helyet kell szorítani az új szereplőknek. Kérdés azonban, hogy ehhez milyen csatornára és szemléletre van szükség. Noha ez a tudományterület az interdiszciplinaritásáról híres, valójában csak korlátozottan képes befogadni új elemeket. Csak a hidegháború után létrejött konstruktivista iskola vált alkalmassá arra, hogy a determinizmusok árnyékán túllépve nyisson az új értelmezések felé. Különösképp igaz ez a hatalomeloszlásra, amelynek többdimenziós mivolta összeegyeztethető a konstruktivizmussal. Ez az irány már nem ragad le a nemzetállamoknál és más berögzödéseknel.

A konstruktivizmuson túl ugyanakkor szükség van egy olyan megközelítésre is, amellyel a nemzetközi kapcsolatokat a városhálózatok szintjén is értelmezni tudjuk, illetve amelynek keretében a regionális

12 Frug, G. E., & Barron, D. J. (2006). International Local Government Law. The Urban Lawyer, 38(1), 1–62. o.

13 Fukuyama, F. (1992). The end of history and the last man. Free Press ; Maxwell Macmillan Canada ; Maxwell Macmillan International.

különbségeket a helyén tudjuk kezelni, felmérve például, hogy sok városhálózat regionális szerkezetű, vagy regionális blokkokból áll. Ez az elmélet a geopolitika, amely alkalmas területi, hálózati szempontok figyelembevételére és az ezzel összefüggő determinizmusok elemzésére. Ez különösen fontos akkor, amikor azt kell vizsgálnunk, hogy részben a földrajzi és egyéb determinizmusok révén a városok és hálózataik miben térnek el a nemzetállamoktól a hatalomgyakorlás, a lehetőségeik és korlátaik tekintetében.

Ráadásul amennyiben a területiséget átértelmezzük úgy, hogy az a virtuális-digitális térre is érvényes legyen, a városokat, amelyek a digitális világ legfontosabb csomópontjai, egészen új fényben láthatjuk. Ezért a geopolitikának a fizikai térbeliségen túlra kell látnia, ha releváns akar maradni a kortárs földrajzi és politikai kontextusban. Ó Tuathail, a kritikai geopolitika egyik meghatározó tudósának megfogalmazása szerint „*a telemetrikusság jelentősebbnek tűnik, mint a territorialitás*”.¹⁴ Azonban ez a tudományterület is hajlamos arra, hogy elsősorban az államközi kapcsolatokkal foglalkozzék, és még a kritikai ágai is többnyire nemzetállami irányokban indulnak el. A kritikai geopolitika kezdete Haverluk és társai szerint egyenesen környezetellenes volt, mivel mindent a posztkolonializmus síkján tudott értelmezni.¹⁵ Ennek ellenére születtek olyan alapvető írások, mint például Dalby cikke, amely a geopolitikai egységek ökológiai újratervezését szorgalmazza.¹⁶ A kritikai ágazatok között viszont van egy, amelyet kevésbé skatulyáztak be kutatási vektorok, ez pedig a strukturális geopolitika. Ez a megközelítés a konstruktivizmushoz hasonlóan a tendenciákra, szerkezetekre, események láncolatára fókuszál, így az említett szempontok szerint képes integrálni az újdonságokat, érzékeny az apró vagy a most még jelentéktelennek tűnő változásokra is, ezeket összefüggéseikben tudja értelmezni. Ez alkalmassá teszi elemzési rendszernek.

14 Ó Tuathail, G. (1999). Understanding critical geopolitics: Geopolitics and risk society, 118. o. Journal of Strategic Studies, 22(2-3), 107-124. <https://doi.org/10.1080/01402399908437756>

15 Haverluk, T. W., Beauchemin, K. M., & Mueller, B. A. (2014). The Three Critical Flaws of Critical Geopolitics: Towards a Neo-Classical Geopolitics. Geopolitics, 19(1), 19-39. <https://doi.org/10.1080/14650045.2013.803192>

16 Dalby, S. (2014). Environmental Geopolitics in the Twenty-first Century. Alternatives, 39(1), 3-16. <https://doi.org/10.1177/0304375414558355>

Amennyiben tehát párosítjuk a strukturális geopolitikát a konstruktivista globális tanulmányokkal, úgy olyan egyedi értelmezést kapunk, amelynek keretében láthatjuk a nemzetközi jogrendszerek, az állami törekvések történelmi változását és a térbeliség alakulását egyaránt, és a városhálózatok jövőjét is vázolni tudjuk. Természetesen számos más elmélet is a segítségünkre lehet, mint például a többszintű kormányzás, amelynek globális többdimenziós városhálózati kontextusát a legjobban Bulkeley és Betsill mutatják be. Ők kiemelik, hogy a fenntartható város koncepció értelmezéséhez mind a globális rétegződés, mind a belföldi, mind pedig az állami-városi szintek megismerése és összevetése elengedhetetlen.¹⁷

A fenntartható városhálózatok jövője

A városok képesek a globális politikai térben közösen és tevékenyen fellépni, több ezer települést, különböző szintű érdekelt feleket és emberek százmillióit összekötve. Mégis, miközben diplomáciai sikereik növekednek, még mindig a hagyományos politikai konstrukciók, például a szuverenitás és a nemzetállam felsőbbrendűségével állnak szemben. Probléma az is, hogy a kortárs nemzetközi kapcsolatok és geopolitikai szakirodalom még nem fogadta el a „globális városok” fogalmát, ezért a kutatások még mindig gyerekcipőben járnak arról, hogy a városhálózatok hogyan fejlődtek és miként építették fel a nemzetközi kapcsolatokat. Ahhoz, hogy a holnap kihívásainak megfeleljünk, nem maradhatunk a tegnap megoldásainál. Nemcsak a széndioxid ciklushoz való viszonyunkat, hanem az általunk létrehozott intézményeket is át kell értékelnünk. Ez az absztrakciós szint megköveteli, hogy túllépjünk a saját otthonunk, városunk és nemzetünk személyes terein. A környezeti válság esetében a legjobb megoldásokat kell alkalmazni a legpraktikusabb megközelítéssel, ez pedig gyakran nem a nemzetállami szintet jelenti.

Ez az esszé vázolta a jelenlegi status quo hátterét és körvonalazott egy potenciális tudományos szempontrendszert az elemzésre. Mi következik ebből az értelmezésből? Ha a strukturális geopolitikai értelemben a városok és hálózataik jelentős szereppel bírnak, de nem

17 Bulkeley, H., & Betsill, M. M. (2005). Rethinking Sustainable Cities: Multilevel Governance and the „Urban” Politics of Climate Change. *Environmental Politics*, 14(1), 42–63. <https://doi.org/10.1080/0964401042000310178>

vonják be őket a hagyományos aktorok, akkor mi a célszerűbb: alternatív hatalmi struktúrákat kialakítani, vagy pedig az emancipációs törekvéseket erősíteni? Mivel a városok számos egyedi szolgáltatást nyújtanak már ma is, hálózataik pedig erősek, az alternatív struktúrák kialakítása előnyösebb opciónak tűnik. Ezt a hagyományos aktoroknak is el kell fogadniuk, azonban nincs időnk ezt megvárni, mivel egyértelmű ökológiai- és klímaválság van. Így a fenntartható városhálózatok nem várnak a nemzetállamokra a kibocsátás csökkentés érdekében, hanem olykor maguk szabnak emissziós célokat. A globális strukturális geopolitika tehát a városokra egyre inkább mint globális kapcsolódási pontokra tekint, amelyek helyi hatások révén elkötelezettek a környezetvédelem és az ezzel kapcsolatos kooperáció iránt.

Mit lehet ezek alapján egy városvezetésnek javasolni? Mindenképpen fontos a globális és lokális kapcsolatok integrált kezelése, mivel a különböző kormányzási szintek egymással kölcsönhatásban vannak. Ehhez hozzátartozik az is, hogy biztosítani kell a megfelelő információ-áramlást, azaz a fejleményeket a többi szint felé is közvetíteni kell. Erre alkalmas lehet például a Főpolgármesteri Hivatal Klíma- és Környezet-ügyi Főosztályán belül egy rövid, havi hírlevél, amely a releváns globális trendeket említi, illetve a főosztály közzé tehet hasonló rendszerességgel belső vagy nyilvános helyzetjelentést a legújabb eredményeiről.

A város pozicionálása szempontjából fontos, hogy a városok gyengeségeit erőseikkel kompenzáljuk a diplomáciában: ha a kormányzattal vagy más államokkal nehézkes, esetleg lehetetlen a kommunikáció, akkor a városközi és vállalati kapcsolatokat érdemes erősíteni, ezekről pedig úgy beszámolni, hogy értékük egyértelműen kiderüljön az állampolgárok és más aktorok számára. Mindenképpen érdemes lehet olyan hálózati platformot létrehozni, ahol az önkormányzat az érdeklődőknek vizualizálja a szerteágazó kapcsolati rendszereket típusonként.

Végül egyértelműen és erőteljesen növelni kell a globális városhálózatokban a jelenlétet képzett diplomatákkal és szakemberekkel, hogy az átalakuló geopolitikai viszonyrendszerben Budapest még azelőtt kiemelt szerepet kaphasson, mielőtt ezek a struktúrák megszilárdulnak (például kodifikálja őket a nemzet/városközi jog), mivel utána jóval nehezebb lesz a városközi diplomácia globális eseményeit befolyásolni. Tudatosan kell felépíteni a globális porondon az „aktív és informált Budapest” képét, így regionális vezető városi hatalomként tekintenek majd rá, de akár vezető európai városhatalom is válhat belőle.

ÉVVÁLTÓ BESZÉD

Elhangzott a Budapesti Városdiplomáciai Akadémia évváltó ünnepségén, 2021. szeptember 15-én

Wéber Dóra

Az első végzett évfolyam nevében én is szeretnék tisztelettel köszönteni mindenkit a Budapesti Városdiplomáciai Akadémia évváltó alkalmán – ami a mi évfolyamunknak egy nagyon tartalmas időszaknak remélhetőleg még nem a végét, de egy fontos állomását, a következő évfolyamnak pedig minden bizonnyal egy legalább ilyen tartalmas időszak kezdetét jelenti.

Azzal az ismerős lelkesedéssel és némi izgalommal álltam neki ennek az évértékelő beszédnek, amit már tavaly nyáron is éreztem, mikor eléem került az Akadémia felhívása. A CEU Közpolitikai Iskolájában töltött két meghatározó év után nagyon szerettem volna egy hazai bázisú szellemi és szakmai közösségnek is a tagja lenni. Azt hiszem, ezzel nem voltam egyedül.

Mindannyian tele voltunk várakozással, a kiválasztási folyamat különböző lépcsői pedig csak tovább fokozták ezt, egészen addig, míg nem jött az értesítés, hogy tagjai lehetünk annak a végül huszon egynéhány fős csapatnak, akik nyolc hónapon keresztül tanulhatnak a nemzetközi kapcsolatok és a városdiplomáciában felmerülő társadalmi, gazdasági, politikai és történelmi kérdések területén a legjártasabb szakemberektől, miközben egy újonnan formálódó közösség részévé is válhatnak.

Sokan évek óta keressük azokat a lehetőségeket, amiken keresztül aktívan tudunk tenni fontos és mindannyiunkat érintő ügyek előremozdításában, de vannak köztünk olyanok is, akik, ha nem találják meg ezeknek a platformját, akkor maguk vágnak bele annak a megteremtésébe. Ezeknek a folyamatoknak pedig talán a legmeghatározóbb eleme, hogy egy olyan stabil és értékeken alapuló közösség legyen a bázisuk, akik aztán együtt is tudnak működni.

Mi egytől egyig egy ilyen lehetőségként tekintettünk az Akadémiára, éppen ezért ijedtünk meg, hogy a vírus újabb hullámainak a közbeszólása pont azt nehezíti majd meg, hogy közösséggé formálódjunk, és hogy olyan személyes és szakmai kapcsolatokat tudjunk kialakítani, amelyek aztán a továbbiakban is kísérnek minket. Bár a szakmai előadások jelentős része végül az online térbe helyeződött át, a hallgatókkal folyamatosan egyeztetve, igazából minden észrevételünket figyelembe véve alakult az akadémia első éves programja.

Hatalmas rugalmasság és az Akadémia iránti elkötelezettség jellemezte tehát az elmúlt évet, amit első sorban Balázs Péter tanár úrnak szeretnék megköszönni mindannyiunk nevében. Azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy neki köszönhetően érezhattunk azt az egész év folyamán, hogy miközben egy fontos szakmai programban veszünk részt, mégis folyamatosan személyes figyelmet is kapunk. Ezt az érzést egy hétről-hétre való várakozás is kísérte, hogy milyen előadásokat, személyes történeteket és tapasztalatokat hoznak majd a témájukban legjáratasabb szakemberek, kutatók és diplomata, hogy aztán új megvilágításba helyezzenek egy-egy kérdést, így árnyalva az eddigi elképzeléseinket az adott problémáról.

Az Akadémia egyszerre jelentett tehát egy olyan szellemi közeget, ami széles körben adott teret tudásbővítésnek és egy kiváltságos lehetőséget, hogy olyan kérdéseket tehessünk fel, amilyeneket más keretek közt nem biztos, hogy feltehattunk volna és hogy olyan válaszokat kapjunk, amilyeneket más keretek közt nem biztos, hogy kaphattunk volna.

Valószínűleg mindannyiunknak vannak különösen meghatározó élményei - ahogy ezeket próbáltam összegyűjteni, magam is rácsodálkoztam, hogy milyen hosszú ez a sor.

Rögtön kezdésként tavaly októberben ott volt Markó Béla, az RMDSZ volt szövetségi elnökének a nemzetpolitikát és kisebbségpolitikát számomra új perspektívába helyező előadása, aztán Hege-dűs Dániel, a German Marshall Fund berlini kutatójának összegzése a német külpolitikát meghatározó háromszögről, majd amikor az amerikai választásokra került a sor, Magyarics Tamás amerikanisztika szakértőtől hallhattuk a választások értékelését. Aztán Tosics Iván bevezetett minket a városszociológiába, Radó Péter pedig az oktatáspolitikai elemzésbe. Vitézy Dávid a városi csomópontok alakulásának nemzetközi trendjeit és Budapest közlekedési stratégiái

szempontjait részletekbe menően mutatta be, Sz. Bíró Zoltán Oroszország szakértővel való beszélgetésünk pedig már a délután második felébe lógott, mert azt mondta, amíg van kérdés, a rendelkezésünkre áll – és általában rengeteg kérdésünk volt.

Ezek mellett fontos szerep jutott még az Akadémia programjában a közvetlen nagyköveti találkozóknak és az ott zajló személyes hangvétellő beszélgetéseknek is. Az év elején még teljes létszámban jártunk a román követség rezidenciáján, ahol a leköszönő nagykövet fogadott minket, majd tavasszal a járványra való tekintettel eleinte korlátozott számban tettünk látogatást az ukrán, a szlovák, a német, a francia és a svéd nagykövetségeknél is, a holland nagykövetség kerti fogadásával pedig már teljes létszámban koronáztuk meg a személyes találkozók sorát.

A gyakorlatiasabb témákat már újra a Főpolgármesteri Hivatalban összegyűlve dolgoztuk fel, így például Sáringer Zoltán és Vadász Linda a tolmácsolásnak egészen új mélységeibe vezetett be minket, egy Ronaldo szavait szabadon fordító tolmács és magyar futballistánk Szalai Ádám esetén keresztül pedig különösen szemléletessé tették a szaknyelvi tolmácsolás buktatóit is.

Ami pedig a hallgatók szellemi hozzájárulását illeti, mindannyian dolgoztunk egy számunkra fontos témát körüljáró esszén / policy brief-en is, amit egy-egy illetékes fővárosi szervezetnek címeztünk. Az első rostán átmenve aztán az írásaink többsége el is jutott a megfelelő szakreferensekhez, akiknek a hosszabb-rövidebb véleményezésére támaszkodva fejleszthettük tovább a politikai cselekvésre ösztönző írásainkat, remélve, hogy az abban illetékes szakemberek látnak majd benne fantáziát. Addig is, amíg erre várakozunk, az évkönyvben legalább a csapat felének olvashatók a munkái a legkülönbözőbb területeket érintve. Ezek közt különösen hangsúlyos volt a fenntarthatóság témaköre, a mikroklimaszabályozástól kezdve az energiapolitikáig, emellett többen foglalkoztunk az ifjúságpolitika és a szociálpolitika kérdéseivel, de olyan speciális témákon is dolgoztunk, mint hogy mi lehet a városdiplomácia szerepe az online gyűlöletbeszéd elleni küzdelemben, vagy hogy milyen erkölcsi dilemmák merülhetnek fel a demokratikus értékek és a hatékonyság tengelyén a 21. századi városi közlekedést illetően.

Megismerve a többiek személyes motivációit, elhivatottságát és talán legfontosabb elemként az arra való nyitottságot és érdeklő-

dést, hogy minél több területen, minél szélesebb körben és minél árnyaltabban szemléljünk dolgokat, azt érezhette az ember, hogy egy olyan közösségbe került, ahol valóban elindulhat valami.

A kezdeti izgalom most már arra irányul, hogy hogyan tudjuk majd tovább építeni azt a tudásbázist, aminek az építése az Akadémia missziójának elképzelései mentén elindult köztünk. Hogy értékvezérelt fiatalokból, akik konstruktívan szeretnének részt venni a jövőnket alakító nagy vitákban, aztán valóban aktív tagjai és képviselői lehessünk annak az épülő külpolitikai hálózatnak, ami Budapestet a városdiplomácia meghatározó aktorává teheti a nemzetközi szintén.

Zárásként szeretném az egész évfolyam nevében megköszönni a Főpolgármesteri Hivatalnak, Balázs Péter tanár úrnak, Tófalvi Zselykének, minden kedves előadónknak, a nagykövetségeknek és a Friedrich Ebert Stiftungnak, hogy lehetővé tették, hogy megvalósuljon és ilyen tartalmas programot kínáljon a Budapesti Városdiplomáciai Akadémia.

Végezetül, mivel abban kivétel nélkül egyetértettünk, hogy szeretnénk az Akadémia köré épülő szellemi műhelynek hosszú távon is a tagjai és lehetőség szerint az aktív résztvevői is lenni, történjen ez akár itthonról, akár külföldről, annak a reményében zárom a beszédet: hogy most nem egy folyamat végén, csak annak egy fontos állomásánál járunk.

Köszönöm szépen a figyelmüket.

TABLE OF CONTENTS

Launching the Budapest Academy of City Diplomacy

The role of cities and city networks in international relations.....	5
<i>Gergely Karácsony, Mayor of Budapest</i>	
The challenges of city diplomacy in the 21st Century	7
<i>Dávid Korányi, Senior Advisor of City Diplomacy to the Mayor</i>	
The educational concept of the Budapest Academy of City Diplomacy	9
<i>Péter Balázs, Director of the Academy</i>	
Participants of the 2020-2021 academic year	11
The activities of the Council of the Budapest Academy of City Diplomacy.....	14
The Council of the Academy of City Diplomacy	16

Delivering the academic programme

The first year of the Budapest Academy of City Diplomacy.....	18
Course outline for the 2020-2021 academic year	26
Summaries of the Embassy visits.....	30
„What did I learn at the Academy?“	
– responses of the participants	37

„The cities and the world“

A selection of essays written by the students of the Budapest Academy of City Diplomacy.....	39
Youth Policy	39
<i>Balázs Brandt: Reforming urban youth policy: why do cities need a Strategy for Youth Policy?</i>	
<i>Richárd Schneider: A housing policy supporting young graduates following the ‘Poznań model’</i>	47
<i>Dóra Wéber: Youth Policy for crime prevention</i>	55

Economic Development	68
<i>Dávid Bán</i> : The development opportunities and potential behind driven economic growth and stimulated investment in Budapest	68
<i>Tamás Ginter</i> : The role of city diplomacy in restoring tourism	75
Environmental Protection	82
<i>Benedek Farkas</i> : Urban climate regulations: problems and solutions	82
<i>Eszter Sailer</i> : Sustainable energy policy in Budapest: from SEAP to SECAP	89
Sustainable Development	97
<i>Péter Polgár</i> : The need for a voluntary report of the local implementation of Sustainable Development Goals in Budapest	97
Urban transportation	105
<i>Márk Matusz</i> : The Public Transport Company as an urban brand	105
<i>Gyula Gaal</i> : Moral dilemmas between democratic values and efficiency: urban transportation in the 21st Century	114
Media	123
<i>Viktor Eichner</i> : The role of city diplomacy in the fight against online hate-speech	123
Culture	129
<i>Száva Gergely</i> : Music and the city	129
Sport	136
<i>Annamária Ferenczi</i> : How can hosting an international sports event contribute to the popularization of a climate-conscious life?	136
City Diplomacy	149
<i>Gáspár Békés</i> : Sustainable city networks in the shadow of nation-states	149
Closing Ceremony Speech	
<i>Dóra Wéber</i>	159

